

Lagrådsremiss

Upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt)

– genomförande av direktiv 2001/84/EG

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 15 februari 2007

Nyamko Sabuni

Malin Bonthron
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Med uttrycket ”droit de suite” eller följerätt avses att upphovsmannen har rätt till särskild ersättning när ett exemplar av hans eller hennes konstverk säljs vidare. En sådan rätt för upphovsmannen finns sedan tidigare i svensk rätt men däremot inte i alla medlemsstater inom EU. Bland de medlemsstater som tillerkänner upphovsmannen följerätt finns olikheter i lagstiftningen. I synnerhet visar sig sådana olikheter när det gäller vilka verk som omfattas av rätten, vilka som är ersättningsberättigade och hur stor ersättningen skall vara. Eftersom följerätten har direkt betydelse för den som vill sälja ett konstverk kan förekomsten eller frånvaron av en sådan rätt bidra till snedvridning av konkurrensen och omlokalisering av försäljningar inom gemenskapen. Detta är bakgrunden till Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt). I lagrådsremissen lämnas förslag till hur direktivet skall genomföras i svensk rätt. Vidare föreslås en bestämmelse om preskription av upphovsmannens fordran mot den insamlade organisationen under vissa förhållanden.

Såväl direktivet som lagförslagen syftar också till att förbättra de ekonomiska villkoren för bildkonstnärer och formgivare inom gemenskapen genom att ge dem en del i det ekonomiska utbyte som handeln med deras konstverk ger upphov till. Det är av betydelse för samhället att bildkonstnärer och formgivare får goda förutsättningar för sin kreativa verksamhet. Samtidigt måste hänsyn tas till dem som verkar

på konstmarknaden som säljare, köpare och förmedlare vid försäljningar av konstverk. Bestämmelserna om följerätt måste stå i ett rimligt förhållande till dessa aktörers verksamhet så att den inte onödigt försvåras.

Reglerna om vilka verk som skall omfattas av följerätt föreslås bli ändrade så att följerätten omfattar vidareförsäljningar av *originalkonstverk*. Med originalkonstverk avses i första hand konstverk skapade av konstnären själv. Det kan här vara fråga om t.ex. målningar, collage, teckningar, grafik, litografier, skulpturer, vävda tapeter eller bonader, keramiska föremål, glasföremål eller fotografier. För det andra avses med originalkonstverk exemplar av konstverk som framställts i ett begränsat antal av konstnären själv eller med dennes tillstånd. Konstverk i form av uppförda byggnader undantas som i dag från följerätten.

En utvidgning föreslås av vilka försäljningar som kan ge rätt till ersättning. Enligt huvudregeln kommer fortsättningsvis även försäljningar som sker från en privatperson till en köpare som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden att omfattas.

Ersättningen föreslås som i dag i första hand betalas av säljaren. Det föreslås dock att köparen skall betala ersättningen om säljaren är en privatperson. Förmedlas en privatpersons försäljning av någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden skall dock ersättningen, som enligt gällande rätt, betalas av denne.

Upphovsmannens ersättning skall enligt förslaget även fortsättningsvis beräknas på försäljningspriset exklusive mervärdesskatt. Ersättningen skall dock inte som enligt nuvarande ordning alltid vara fem procent av försäljningspriset i sin helhet. I stället föreslås att ersättningen skall betalas med allt lägre procentsatser vid ökande försäljningspris. Vidare föreslås att ersättning inte i något fall får tas ut med mer än 12 500 euro.

Även i fortsättningen skall endast organisationer som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området kunna kräva in ersättning. Organisationen skall som tidigare kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Det föreslås att den ersättningsberättigades fordran på organisationen skall preskriberas efter tio år, dock endast under förutsättning att organisationen vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2007.

Innehållsförteckning

1	Beslut.....	5
2	Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.....	6
3	Ärendet och dess beredning.....	12
4	Gällande rätt	13
4.1	Grundläggande drag i upphovsrättslagen.....	13
4.2	EG-regler och internationella konventioner.....	14
4.3	Följerättens utformning i svensk rätt	16
5	Europaparlamentets och rådets direktiv om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt)	17
6	Genomförande av direktivet	20
6.1	Allmänt	20
6.2	Vilka konstverk skall omfattas av följerätt?	21
6.2.1	Nuvarande ordning	21
6.2.2	Överväganden	22
6.3	Vilka försäljningar skall omfattas av följerätt?.....	27
6.3.1	Nuvarande ordning	27
6.3.2	Överväganden	28
6.4	Beloppsgränser och procentsatser.....	36
6.4.1	Nuvarande ordning	36
6.4.2	Överväganden	36
6.5	Ersättningsberättigade och följerättens giltighet i tiden....	44
6.5.1	Nuvarande ordning	44
6.5.2	Överväganden	44
6.6	Förvaltning av ersättningen och rätten att få uppgifter	46
6.6.1	Nuvarande ordning	46
6.6.2	Överväganden	47
6.7	Redaktionella frågor.....	52
6.8	Internationell tillämpning.....	53
6.8.1	Nuvarande ordning	53
6.8.2	Överväganden	54
7	Preskription av fordran på följerättsersättning	55
7.1	Nuvarande ordning.....	55
7.2	Överväganden	56
8	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	62
9	Ekonomiska och andra konsekvenser.....	64
10	Författningskommentar	65
Bilaga 1	Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt)	722
Bilaga 2	Sammanfattning av departementspromemorian Upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) – genomförande av direktiv 2001/84/EG (Ds 2006:16)	90

Bilaga 3	Betänkandets lagförslag.....	92
Bilaga 4	Förteckning över remissinstanser	98
Bilaga 5	BUS verksamhet.....	99

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk²

dels att 26 j § skall upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 26 j § skall utgå,

dels att 49 a, 60 och 61 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas tre nya paragrafer, 26 n–26 p §§, samt närmast före 26 n § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt)

26 n §

Om ett exemplar av ett originalkonstverk som har överlåtits säljs vidare inom upphovsrättens giltighetstid har upphovsmannen rätt till ersättning (följerätt) om någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden är säljare, förmedlare eller köpare vid försäljningen. Med

originalkonstverk avses

1. konstverk som har utförts av konstnären själv, eller

2. exemplar av konstverk som har framställts i ett begränsat antal av konstnären själv eller med hans eller hennes tillstånd.

Upphovsmannen har inte rätt till ersättning om

1. försäljningspriset exklusive mervärdesskatt inte överstiger en tjugondel av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,

2. försäljningen avser ett alster av byggnadskonst, eller

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) (EGT L 272,13.10.2001, s. 32, CELEX 32001L0084).

² Senaste lydelse av 26 j § 1995:1273.

3. försäljningen sker från en person som inte är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden till ett museum som är öppet för allmänheten och som bedriver verksamhet utan vinstsyfte, om försäljningen skett utan att en förmedlare som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden medverkat.

Endast en person som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare är ersättningsskyldig. Har fler än en sådan person deltagit vid försäljningen skall ersättningen betalas av säljaren. Om säljaren inte är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden skall ersättningen i stället betalas av förmedlaren.

26 o §

Ersättningen enligt 26 n § skall beräknas på försäljningspriset exklusive mervärdesskatt och tas ut med

1. fem procent av den del av försäljningspriset som inte överstiger 50 000 euro,

2. tre procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 50 000,01 och 200 000 euro,

3. en procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 200 000,01 och 350 000 euro,

4. en halv procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 350 000,01 och 500 000 euro,

5. 0,25 procent av den del av försäljningspriset som överstiger 500 000 euro.

Ersättning enligt första stycket får tas ut med högst 12 500 euro.

Rätten till ersättning är personlig och får inte överlåtas eller efterges. Efter upphovsmannens död är, trots 10

kap. 3 § första stycket äktenskapsbalken, föreskrifterna om bodelning, arv och testamente tillämpliga på rätten.

26 p §

Endast organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen skall kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Om organisationen inte kräver den ersättningskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.

Den som är ersättningskyldig skall på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren.

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

49 a §³

Den som har framställt en fotografisk bild har uteslutande rätt att framställa exemplar av bilden och göra den tillgänglig för allmänheten. Rätten gäller oavsett om bilden används i ursprungligt eller ändrat skick och oavsett vilken teknik som utnyttjas.

Med fotografisk bild avses även en bild som har framställts genom ett förfarande som är jämförligt med fotografi.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då bilden framställdes.

Bestämmelserna i 2 § andra-fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16–20 a och 23 §§, 24 §

Bestämmelserna i 2 § andra-fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16–20 a och 23 §§, 24 §

³ Senaste lydelse 2005:757.

första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 j–28, 31–38, 41, 42, 42 a–42 f och 50–52 §§ skall tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 k–28, 31–38, 41, 42, 42 a–42 f och 50–52 §§ skall tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

60 §⁴

Bestämmelserna om upphovsrätt tillämpas på

1. verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige,
2. verk som först utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utom riket,
3. filmverk vars producent har sitt säte eller sin vanliga vistelseort i Sverige,
4. här uppfört byggnadsverk,
5. konstverk som utgör del av här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenat med marken.

Vid tillämpning av första stycket 2. anses samtidig utgivning ha ägt rum, om verket utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivning utomlands. Vid tillämpning av första stycket 3. anses, där ej annat visas, den vars namn på sedvanligt sätt utsatts på exemplar av filmverket som verkets producent.

Bestämmelserna i 26 j och 26 k §§ tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Bestämmelserna i 26 k–26 p §§ tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Bestämmelserna i 44 a § tillämpas på utgivningar och offentliggöranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas också på utgivningar och offentliggöranden av juridiska personer som har säte i Sverige.

Bestämmelserna i 50 och 51 §§ tillämpas på varje litterärt eller konstnärligt verk, oberoende av dess ursprung.

61 §⁵

Bestämmelserna i 45, 47 och 48 §§ är tillämpliga på framföranden, ljudupptagningar samt ljudradio- och televisionsutsändningar som äger rum i Sverige. Dessutom tillämpas bestämmelserna i 45 § på framföranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige, bestämmelserna i 47 § på ljudupptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige och bestämmelserna i 48 § på utsändningar av radio- eller televisionsföretag som har sitt säte här i landet. Bestämmelserna i 46 § tillämpas på ljudupptagningar och upptagningar av rörliga bilder vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige

⁴ Senaste lydelse 1998:1552.

⁵ Senaste lydelse 1998:1552.

liksom på sådana upptagningar av rörliga bilder som äger rum i Sverige. Bestämmelsen i 46 § om eftergörande gäller dock alla ljudupptagningar.

Bestämmelserna i 49 § tillämpas på arbeten vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas även på arbeten vars framställare är svensk juridisk person och har sitt säte, sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet i Sverige. Om den juridiska personen har sitt säte i Sverige men inte sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet här, tillämpas bestämmelserna dock endast om arbetet ingår i en ekonomisk verksamhet som har etablerats i Sverige.

Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 50 och 51 §§ på alla fotografiska bilder och övriga bestämmelser på fotografiska bilder

1. vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige eller

2. som först har utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utomlands eller

3. som har infogats i en byggnad eller annan anordning som är fast förenad med marken, om byggnaden eller anordningen är belägen i Sverige.

Vid tillämpningen av tredje stycket 2 anses utgivningen ha skett samtidigt, om bilden har utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivningen utomlands.

Av bestämmelserna i 45 § tillämpas hänvisningen till 26 k § endast på framföranden som har gjorts av någon som är svensk medborgare eller som har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 46 § tillämpas hänvisningen till 26 k § endast på upptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 26 j och 26 k §§ endast på fotografiska bilder vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Av bestämmelserna i 45 § tillämpas hänvisningen till 26 k–26 m §§ endast på framföranden som har gjorts av någon som är svensk medborgare eller som har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 46 § tillämpas hänvisningen till 26 k–26 m §§ endast på upptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 26 k–26 p §§ endast på fotografiska bilder vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2. Med det undantag som anges i 3 första meningen skall de nya bestämmelserna även tillämpas på verk och prestationer som har kommit till före ikraftträdandet.

3. Äldre bestämmelser skall fortfarande tillämpas i fråga om åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. Bestämmelsen i 26 p § tredje stycket skall dock tillämpas även på

fordringar som kommit till före ikraftträdandet, om inte fordran har preskriberats innan dess enligt äldre bestämmelser.

3 Ärendet och dess beredning

Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) ger en upphovsman vissa grundläggande ekonomiska och ideella rättigheter till det verk han eller hon skapat. Utöver dessa grundläggande rättigheter finns i upphovsrättslagen bestämmelser om rätt till särskild ersättning. En sådan rätt till särskild ersättning har upphovsmän m.fl. – eller deras efterträdande rättsinnehavare – när exemplar av konstverk säljs vidare efter den första överlåtelsen av exemplaret. Rätten betecknas i regel med det franska uttrycket ”droit de suite” eller det svenska uttrycket följerätt. Regler om följerätt infördes i Sverige den 1 januari 1996 och regleras i 26 j § upphovsrättslagen (SOU 1990:30, prop. 1994/95:151, bet. 1995/96:LU1, rskr. 1995/96:34 och SFS 1995:1273). Paragrafen har varit oförändrad sedan tillkomsten.

Europaparlamentet och rådet antog den 27 september 2001 ett direktiv som syftar till att harmonisera följerätten inom EU, nämligen direktiv 2001/84/EG om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) (EGT L 272, 13.10.2001, s. 32, Celex 32001L0084). Direktivet finns i svensk och engelsk lydelse som *bilaga 1*. Eftersom uttrycket följerätt används i direktivet kommer detta uttryck fortsättningsvis att användas i denna lagrådsremiss.

Direktivet publicerades i Europeiska gemenskapernas officiella tidning den 13 oktober 2001. Enligt direktivet skulle medlemsstaterna ha satt i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet före den 1 januari 2006.

Syftet med direktivet är att harmonisera medlemsstaternas bestämmelser om följerätt. Enligt direktivet har skillnader med avseende på förekomsten och tillämpningen av följerätten i medlemsstaterna en direkt negativ återverkan på hur den inre marknaden för konstverk fungerar. Genomförandet av direktivet behandlades i en departementspromemoria som utarbetades inom Justitiedepartementet under 2006, Upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) – genomförande av direktiv 2001/84/EG (Ds 2006:16). Dessutom behandlades en fråga om preskription av ersättningsberättigade upphovsmäns fordringar. En sammanfattning av promemorian och promemorians lagförslag bifogas som *bilaga 2–3*. Promemorians förslag har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 4*. En remissammanställning finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2006/6430/L3).

I lagrådsremissen föreslås de lagändringar som behövs för att genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt). Vidare föreslås en bestämmelse om preskription av upphovsmannens fordran mot den insamlade organisationen under vissa förhållanden.

Vissa frågor som rör förvaltningen av följerätten men där direktivet inte kräver lagändringar har inte varit möjliga att behandla i detta lagstiftningsärende. Dessa frågor får därför tas upp vid ett senare tillfälle.

4 Gällande rätt

4.1 Grundläggande drag i upphovsrättslagen

Den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har upphovsrätt till verket. De rättigheter en upphovsman har till sitt verk består av den ekonomiska och den ideella rätten. Rättigheterna uppkommer när verket skapas och varar normalt i 70 år efter upphovsmannens död.

Den ekonomiska rätten har två delar, nämligen rätten att framställa exemplar av verket och rätten att göra verket tillgängligt för allmänheten (2 § lagen [1960:729] om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, upphovsrättslagen). Verket görs tillgängligt för allmänheten när det överförs till allmänheten, framförs eller visas offentligt och när exemplar av verket sprids till allmänheten. Också den ideella rätten består av två delar (3 § upphovsrättslagen). För det första har upphovsmannen rätt att i den omfattning och på det sätt god sed kräver bli angiven när exemplar av hans eller hennes verk framställs eller verket görs tillgängligt för allmänheten. För det andra har upphovsmannen rätt att motsätta sig såväl att verket ändras så att hans eller hennes litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks, som att verket görs tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant sammanhang så att hans eller hennes litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks.

Den ekonomiska rätt en upphovsman har till sitt verk har på olika sätt inskränkts genom bestämmelser i 2 kap. upphovsrättslagen. Syftet med dessa inskränkningar är att uppnå en rimlig balans mellan upphovsmannens rättigheter och allmänhetens befogade intresse av att fritt kunna använda ett upphovsrättsligt skyddat verk.

En betydelsefull rättighet inom ramen för rätten att göra ett verk tillgängligt för allmänheten är spridningsrätten. Denna innebär att upphovsmannen ensam bestämmer om och på vilka villkor ett exemplar av hans eller hennes verk får spridas till allmänheten (2 § tredje stycket 4 upphovsrättslagen). Exempelvis innebär detta att upphovsmannens tillstånd krävs för att ett exemplar av ett verk skall få bjudas ut till försäljning eller hyras ut. Spridningsrätten sträcker sig emellertid inte hur långt som helst. Upphovsmannen kan således – med vissa undantag – inte hindra en vidare spridning sedan ett exemplar med hans eller hennes samtycke väl överlåtits inom det Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (19 § första stycket upphovsrättslagen). Spridningsrätten har vad gäller det överlåtna exemplaret med ett annat ord konsumerats, dvs. förbrukats.

Reglerna om konsumtion av spridningsrätten innebär att ett exemplar av ett verk fritt kan spridas bland allmänheten genom försäljning, om upphovsmannen en gång har överlåtit exemplaret eller samtyckt till överlåtelse. Däremot finns specialregler vad gäller möjlighet att hyra ut och låna ut exemplar av verk som överlåtits. Regeln om att spridningsrätten konsumeras så att vidareöverlåtelse är tillåten gäller för alla upphovsmän, men slår särskilt hårt mot bildkonstnärer. Detta eftersom deras möjlighet till ekonomiskt utbyte av sitt skapande många gånger ligger i att sälja ett enda original exemplar.

Bland annat för att råda bot på dessa förhållanden och ge bildkonstnärer en andel i det ekonomiska utbytet handelen med deras verk

ger upphov till har regler om följerätt införts. I förarbetena angavs att det fanns tungt vägande kulturpolitiska skäl för att införa följerätt (prop. 1994/95:151 s. 17 f.). Samtidigt, anfördes det vidare, fanns även upphovsrättsliga argument till stöd för detta (a. prop. a. s). Det argument som framfördes var att ett exemplar av ett verk när det säljs vidare görs tillgängligt för en ny personkrets som kan tillgodogöra sig verket direkt. Det kunde därför på goda grunder göras gällande att bildkonstnärer – precis som t.ex. en kompositör av ett musikaliskt verk vid förnyade offentliga framföranden av verket – skall ha en rätt till ersättning när deras verk görs tillgängliga för allmänheten genom vidareförsäljning.

4.2 EG-regler och internationella konventioner

Det upphovsrättsliga området är till stor del harmoniserat inom EU. Följerättsdirektivet utgör det sjunde direktivet på området för upphovsrätt. De övriga är (1) rådets direktiv 91/250/EEG av den 14 maj 1991 om rättsligt skydd för datorprogram (EGT L 122, 17.5.1991, s. 42, Celex 31991L0250), (2) rådets direktiv 92/100/EEG av den 19 november 1992 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter och vissa upphovsrätten närstående rättigheter inom det immaterialrättsliga området (EGT L 346, 27.11.1992, s. 61, Celex 31992L0100, kodifierad version Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/115/EG av den 12 december 2006, EUT L 376, 27.12.2006, s. 28, Celex 32006L0115), (3) rådets direktiv 93/83/EEG av den 27 september 1993 om samordning av vissa bestämmelser om upphovsrätt och närstående rättigheter avseende satellitsändningar och vidareändring via kabel (EGT L 248, 6.10.1993, s. 15, Celex 31993L0083), (4) rådets direktiv 93/98/EEG av den 29 oktober 1993 om harmonisering av skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter (EGT L 290, 24.11.1993, s. 9, Celex 31993L0098, kodifierad version Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/116/EG av den 12 december 2006, EUT L 372, 27.12.2006, s. 12, Celex 32006L0116), (5) Europaparlamentets och rådets direktiv 96/9/EG av den 11 mars 1996 om rättsligt skydd för databaser (EGT L 77, 27.3.1996, s. 20, Celex 31996L0009) och (6) Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (EGT L 167, 22.6.2001, s. 10, Celex 32001L0029).

Det finns därutöver inom det upphovsrättsliga området ett flertal konventioner till vilka Sverige är anslutet. Det upphovsrättsliga regelverket vilar alltså i stor utsträckning på internationella regler. Till följd av detta äger upphovsrättslagen i betydande utsträckning tillämpning också på verk och prestationer med ursprung utomlands. En närmare reglering av i vilken utsträckning sådant skydd ges åt utländska medborgare finns i den internationella upphovsrättsförordningen (1994:193).

Bland konventionerna på det upphovsrättsliga området kan framförallt nämnas Bernkonventionen. Till denna konvention är för närvarande ca 160 stater anslutna. Dessa stater bildar en union för skydd av upphovsmäns rättigheter till deras litterära och konstnärliga verk (artikel 1). Konventionen vilar på tre grundläggande principer. Den första av

dessa principer är rätten till s.k. nationell behandling. Med detta menas att verk som har sitt ursprung i en av medlemsstaterna skall, utöver de rättigheter som regleras specifikt i Bernkonventionen, ges samma skydd som medlemsstaten ger verk skapade av dess egna medborgare (artikel 5.1). Den andra principen är att skyddet för verk skall uppstå automatiskt och utan några formaliteter (artikel 5.2). Det skall alltså inte krävas någon form av registrering eller liknande för att skyddet skall uppkomma. Slutligen skall skyddet vara oberoende av om skydd finns i verkets ursprungsland eller inte (artikel 5.2).

Det finns i Bernkonventionen också regler om följerätt (artikel 14 ter). I bestämmelsen ges för det första en definition av vad som avses med följerätt. Det anges således att det skall vara fråga om en rätt för upphovsmannen till en andel i försäljningspriset vid vidareförsäljning av exemplar av verket (artikel 14 ter 1). Rätten får inte överlåtas utan tillkommer upphovsmannen personligen. En medlemsstat kan emellertid bestämma att rätten vid upphovsmannens bortgång kan övergå till annan på annat sätt än genom normala arvsregler. Exempelvis kan bestämmas att rätten skall övergå till en fond. De verk som omfattas av bestämmelsen i artikel 14 ter anges inte närmare än att det skall vara fråga om originalkonstverk samt författares och kompositörers originalmanuskript.

Genom reglerna i 14 ter 2 undantas följerätten från kravet på nationell behandling. En upphovsman från ett konventionsland kan påkalla följerätt endast om det land han eller hon tillhör också har bestämmelser om följerätt. Vidare gäller att rätten kan göras gällande endast i den omfattning som medges av lagstiftningen i det land där anspråket framställs. Endast om s.k. materiell reciprocitet föreligger behöver således följerättsersättning ges åt personer från andra konventionsstater. Slutligen följer av artikel 14 ter 3 att det är upp till de enskilda konventionsstaterna att bestämma ersättningsnivåer och hur reglerna om insamling av ersättningen skall vara utformade.

I samband med att Världshandelsorganisationen (World Trade Organisation, WTO) bildades år 1994 antogs inom organisationen en immaterialrättslig överenskommelse, Avtalet om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter. Avtalet är känt som TRIP:s-avtalet och omfattar för närvarande cirka 150 länder. Avtalet har ratificerats av Sverige och trädde i kraft år 1996. Även den Europeiska gemenskapen är part till avtalet. TRIP:s-avtalet (som bl.a. finns publicerat i prop. 1994/95:35 del C s. 103 f.f.) innehåller 73 artiklar uppdelade på sju delar som i sin tur är uppdelade i avsnitt.

Del I (artiklarna 1–8) innehåller allmänna bestämmelser med grundläggande principer. Där ges uttryck för två av de huvudprinciper avtalet vilar på, nämligen nationell behandling och mest gynnsam nationsbehandling. Den förstnämnda är densamma som återfinns i t.ex. Bernkonventionen, dvs. utländska personer hemmahörande i en annan stat som är avtalspart får inte behandlas sämre än landets medborgare avseende tillgång till skydd och rättsmedel (artikel 3). Den andra principen innebär i korthet att alla de fördelar som medges rättssubjekt från annan stat även skall medges WTO-medlemmars rättssubjekt (artikel 4). Av den inledande delen av avtalet framgår även att

bestämmelserna i avtalet är av minimikaraktär. Medlemmarna kan alltså införa regler som ger ett mer omfattande skydd än avtalet.

I del II (artiklarna 9–14) finns bestämmelser om upphovsrätt och till upphovsrätten närstående rättigheter. Inledningsvis ges bestämmelser om vad medlemmarna har att iakttä i förhållande till Bernkonventionen (artikel 9). Där framgår bl.a. att medlemmarna skall ha lagstiftning som står i överensstämmelse med artikel 1–21 i Bernkonventionen, dvs. bl.a. artikel 14 ter om följerätt.

År 1996 antogs inom Världsoorganisationen för den intellektuella äganderätten (WIPO) bl.a. WIPO-fördraget om upphovsrätt (WIPO Copyright Treaty, WCT). Sverige har ännu inte tillträtt fördraget. Tillträde planeras äga rum av EG och dess medlemsstater i ett sammanhang och beräknas ske under första halvåret 2007. WCT innehåller motsvarande hänvisning till artikel 1–21 i Bernkonventionen som TRIP:s-avtalet.

4.3 Följerättens utformning i svensk rätt

Regler om följerätt infördes i svensk rätt den 1 januari 1996. Bestämmelserna om följerätt finns i 26 j § upphovsrättslagen. Följerätten utgör i korthet en individuell ersättningsrätt för upphovsmannen eller dennes efterträdande rättsinnehavare vid vidareförsäljning av exemplar av konstverk, som sker inom upphovsrättens giltighetstid. Rätten omfattar förutom konstverk även fotografiska bilder (49 a § fjärde stycket upphovsrättslagen).

26 j § upphovsrättslagen omfattar fem stycken. I första stycket av paragrafen föreskrivs att upphovsmannen har en rätt till ersättning när ett exemplar av ett konstverk som har överlåtits säljs vidare inom upphovsrättens giltighetstid av en näringsidkare i hans yrkesmässiga verksamhet. Med konstverk avses alster av bild-, bruks- eller byggnadskonst samt fotografiska verk (se prop. 1994/95:151 s. 36 f., jfr 1 § första stycket 5 och 6 upphovsrättslagen). Ersättning skall också betalas i andra fall än när säljaren är näringsidkare, om försäljningen förmedlas av en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. I den sistnämnda situationen skall ersättningen betalas av den näringsidkare som förmedlar köpet. I övriga fall är det säljaren som har att betala ersättningen. I den avslutande meningen i första stycket anges att ersättningen skall vara fem procent av försäljningspriset exklusive mervärdesskatt.

I 26 j § andra stycket upphovsrättslagen finns en uppräknning av tre situationer när upphovsmannen inte har rätt till ersättning trots att förutsättningarna i första stycket är uppfyllda. För det första skall ersättning inte utgå om försäljningspriset exklusive mervärdesskatt inte överstiger en tjugondel av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Ersättning skall vidare inte utgå om exemplaret av konstverket är ett alster av byggnadskonst. Slutligen anges att ersättning inte skall utgå om konstverket är ett alster av brukskonst som har framställts i flera identiskt lika exemplar.

Rätten till ersättning är personlig och kan inte överlåtas, vilket följer av 26 j § tredje stycket upphovsrättslagen. Efter upphovsmannens bortgång är, utan hinder av 10 kap. 3 § första stycket äktenskapsbalken,

föreskrifterna om bodelning, arv och testamente tillämpliga på rätten. Det finns inte några begränsningar i möjligheten att disponera över rätten genom testamente.

Paragrafens fjärde stycke innehåller bestämmelser om rättens administration. Rätten till ersättning tillkommer upphovsmannen och gäller som huvudregel endast mot säljaren. Kravet på ersättning kan göras gällande endast av organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området. Av rättspraxis följer att det inte finns något hinder mot att det samtidigt kan finnas flera olika organisationer som är berättigade att framställa krav (NJA 2000 s. 445). Upphovsmannen får alltså inte själv kräva in ersättningen utan detta måste ske genom en organisation. En fordran på ersättning är preskriberad om organisationen inte kräver säljaren eller förmedlaren på ersättning inom tre år från utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum.

I paragrafens femte och sista stycke finns regler om skyldighet för den som är ersättningskyldig att redovisa försäljningar. Sådan redovisning kan endast begäras av organisation som enligt fjärde stycket administrerar rätten till ersättning. I redovisningen skall anges de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren. Fullgörande av redovisningsskyldigheten kan säkerställas t.ex. med handräckning enligt lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning eller genom ett vitesföreläggande av domstol (se prop. 1994/95:151 s. 38).

Den organisation som framförallt krävt in ersättning är Bildkonst Upphovsrätt i Sverige ek. för., BUS. I *bilaga 5* finns bland annat en redovisning av statistik avseende den ersättning som betalats in till föreningen under åren 2000–2005. Under perioden inkasserade BUS sammantaget 64 650 000 kr i följerättsersättning. Det framgår vidare att merparten av ersättningen inkasserades från de större auktionshusen och då främst Bukowskis och Stockholms Auktionsverk. Under den tiden bestämmelserna om följerätt varit i kraft, dvs. från år 1996, har sammantaget cirka 85 700 000 kr inkasserats av BUS. Under en period inkasserade även en annan organisation – Konstnärernas Intresseförening DUR i Sverige – följerättsersättning om totalt ytterligare cirka 7 600 000 kr. Enligt uppgift på BUS webbplats, www.bus.se, görs ett avdrag med tjugo procent för föreningens omkostnader avseende administration av följerätten från den betalning som sker till ersättningsberättigade upphovsmän.

5 Europaparlamentets och rådets direktiv om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt)

I avsnittet ges en övergripande beskrivning av direktivets bestämmelser. En mer detaljerad genomgång av respektive bestämmelse sker i anslutning till överväganden om behov av lagändringar i avsnitt 6.

Direktivet innehåller 14 artiklar. Till detta kommer 30 stycken i ingressen till direktivet. Artikel 1 och 2 innehåller bestämmelser om följerrättens innehåll och vilka konstverk som omfattas av rätten. Följerätt skall enligt artikel 1.1 i direktivet gälla till förmån för upphovsmän till originalkonstverk. Med följerrätt avses enligt samma artikel en oförytterlig rätt som upphovsmannen inte kan avstå ifrån, inte ens på förhand, och som innebär rätt till ersättning som är grundad på försäljningspriset vid all vidareförsäljning av verket efter upphovsmannens första överlåtelse. Skyddstiden för följerrätten motsvarar den tid som det upphovsrättsliga skyddet gäller, dvs. som huvudregel 70 år efter upphovsmannens bortgång (artikel 8.1). Ersättningen skall tillfalla upphovsmannen till verket och efter dennes död efterträdande rättsinnehavare (artikel 6.1). Det är upp till medlemsstaterna att bestämma från vilket lägsta försäljningspris följerrätten skall börja gälla. Inte i något fall får dock detta minimipris överstiga 3 000 euro (artikel 3).

Följerätten skall gälla vid all vidareförsäljning av originalkonstverk där yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden deltar som säljare, köpare eller förmedlare (artikel 1.2). Exempelvis gäller följerrätten vid försäljningar genom auktionskammare eller av konsthandlare och konstgallerier. Ersättningen skall primärt betalas av säljaren, men det står medlemsstaterna fritt att föreskriva att någon annan av dem som nämns i artikel 1.2 ensam eller tillsammans med säljaren skall ansvara för betalningen (artikel 1.4).

Direktivet medger ett undantag från följerrätten. I artikel 1.3 anges att medlemsstaterna får föreskriva att följerrätt inte skall gälla vidareförsäljning i visst fall. Förutsättningarna för detta är att säljaren har förvärvat konstverket direkt av upphovsmannen mindre än tre år före vidareförsäljningen och att vidareförsäljningspriset inte överstiger 10 000 euro.

Med originalkonstverk avses enligt direktivet konstverk som utförts av konstnären själv eller exemplar som anses som originalkonstverk (artikel 2.1). Som exempel på verk som utgör konstverk nämns i artikeln målningar, collage, teckningar, grafik, litografier, skulpturer, vävda tapeter eller bonader, keramiska föremål, glasföremål och fotografier. Med exemplar av konstverk som anses som originalkonstverk avses i artikel 2.2 exemplar av konstverk som framställts i ett begränsat antal av konstnären själv eller med dennes tillstånd. I artikeln anges också att sådana exemplar i normalfallet skall vara numrerade, signerade eller på annat sätt vederbörligen godkända av konstnären.

Den ersättning konstnären har rätt till enligt artikel 1 skall bestämmas utifrån försäljningspriset före skatt och skall tas ut med vissa procentsatser beroende på priset storlek (artikel 4 och 5). Procentsatserna är enligt artikel 4 följande.

- fyra procent av den del av försäljningspriset som inte överstiger 50 000 euro,
- tre procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 50 000,01 och 200 000 euro,
- en procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 200 000,01 och 350 000 euro,

- 0,5 procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 350 000,01 och 500 000 euro, samt
- 0,25 procent av den del av försäljningspriset som överstiger 500 000 euro.

Från föreskriften att ersättningen skall vara fyra procent på den del av försäljningspriset som inte överstiger 50 000 euro finns ett undantag i artikel 4.2. Genom undantaget är det möjligt för medlemsstaterna att bestämma denna procentsats till fem procent i stället för fyra procent.

Som nämnts tidigare har medlemsstaterna rätt att fastställa från vilket försäljningspris följerätten skall börja gälla upp till ett belopp om 3 000 euro. Om medlemsstaten bestämmer ett lägsta försäljningspris till ett belopp som understiger 3 000 euro skall ersättning enligt artikel 4.3 utgå med minst fyra procent på mellanskillnaden. Om exempelvis det lägsta försäljningspriset bestämts till 1 500 euro skall således ersättning utgå med minst fyra procent på de 1 500 euro som utgör mellanskillnaden mellan 1 500 och 3 000 euro.

Som nämnts tillfaller den ersättning som skall utgå till följd av följerätten upphovsmannen till verket och efter upphovsmannens död efterträdande rättsinnehavare (artikel 6). De medlemsstater som vid direktivets ikraftträdande, dvs. den 13 oktober 2001, inte tillämpade någon följerätt får under en viss övergångsperiod underlåta att tillämpa följerätten till förmån för efterträdande rättsinnehavare (artikel 8.2). I artikel 8.3 finns ytterligare föreskrifter med övergångsbestämmelser för de länder som inte tillerkände upphovsmän en följerätt när direktivet trädde i kraft.

Vad gäller förvaltningen av följerätten får medlemsstaterna föreskriva obligatorisk eller frivillig kollektiv förvaltning, vilket följer av artikel 6.2.

I artikel 7.1 finns bestämmelser om i vilken utsträckning följerätten skall gälla till förmån för upphovsmän och deras efterträdande rättsinnehavare i tredje land, dvs. länder utanför gemenskapen. Upphovsmän från sådana länder skall omfattas av direktivet och den berörda medlemsstatens lagstiftning endast om lagstiftningen i det land i vilket upphovsmannen är medborgare tillåter skydd för följerätten för upphovsmän från medlemsstaterna. För följerättens tillämpning i förhållande till upphovsmän och deras efterträdande rättsinnehavare från tredje land gäller enligt direktivet således ett krav på ömsesidighet (reciprocitet).

Av artikel 7.2 följer att kommissionen skall upprätta en vägledande förteckning över vilka länder som uppfyller dessa förutsättningar. Medlemsstaterna får vidare jämställa upphovsmän som inte är medborgare i en medlemsstat, men har sin vanliga vistelseort där, med sina egna medborgare (artikel 7.3).

De som är ersättningsberättigade enligt artikel 6 skall ha rätt att få uppgifter om försäljningar från yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden som omfattas av artikel 1.2. De uppgifter som skall kunna begäras in är sådana som är nödvändiga för att säkerställa utbetalning av ersättning avseende vidareförsäljning (artikel 9).

Av direktivets slutbestämmelser (artikel 10–14) följer bl.a. att direktivet skall tillämpas på de originalkonstverk som per den 1 januari 2006 skyddas av upphovsrätt eller som vid den tidpunkten uppfyller

kriterierna för skydd enligt bestämmelserna i direktivet och att direktivet skulle ha varit genomfört före den 1 januari 2006.

6 Genomförande av direktivet

6.1 Allmänt

Direktivet har antagits med stöd av artikel 95 i EG-fördraget. Den artikeln ger EG möjlighet att anta gemensamma regler som syftar till att undanröja hinder mot den fria rörligheten av varor och tjänster inom den inre marknaden. I direktivets ingresstycke 11 anges att en harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning om följerrätt bidrar till att uppnå målen om en inre marknad och till att en ordning införs som säkerställer att konkurrensen på den inre marknaden inte snedvrids.

Direktivet avser alltså att harmonisera följerrätten så att den inte motverkar en handel med varor och tjänster över medlemsstaternas gränser eller snedvrider konkurrensen på den inre marknaden. Detta anförs också i flera stycken i ingressen till direktivet. Bland annat tas problemet med att följerrätten kan snedvrider konkurrensen upp i stycke 9 i ingressen. Där anförs att konkurrensvillkoren på den inre marknaden påverkas i hög grad av om följerrätt tillämpas eller inte, eftersom förekomsten av en skyldighet att betala på grundval av följerrätten, eller avsaknaden av en sådan skyldighet, utgör en faktor som måste beaktas av var och en som önskar sälja ett konstverk. Följerrätten kan därför bidra till såväl snedvridning av konkurrensen som omlokalisering av försäljningen inom gemenskapen. Marknaden för modern och samtida konst är också starkt präglad av en internationalisering, vilket bidrar till att utformningen av regler om följerrätt får ett betydande genomslag på var försäljningar av konstverk sker (jfr stycke 7 och 8 i ingressen till direktivet).

I stycke 15 i ingressen till direktivet anges vidare att det inte är nödvändigt att harmonisera alla bestämmelser i medlemsstaternas lagar om följerrätt. För att kunna lämna så stort utrymme som möjligt för nationell beslutanderätt räcker det med att begränsa harmoniseringen till att omfatta de nationella bestämmelser som har de mest direkta återverkningarna på hur den inre marknaden fungerar. Direktivet uppfyller således enligt stycke 16 i ingressen i sin helhet subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna i artikel 5 i EG-fördraget.

Slutligen kan nämnas att det i stycke 5 i direktivet framhålls att gemenskapen enligt artikel 151.4 i EG-fördraget skall beakta de kulturella aspekterna då den handlar enligt andra bestämmelser i fördraget. I den nämnda artikeln i fördraget förskrivs att den kulturella mångfalden skall beaktas särskilt för att respektera och främja kulturell mångfald. Följerrätten kan bidra till detta syfte.

Ett EG-direktiv är bindande för medlemsstaterna med avseende på det resultat som skall uppnås men överläter åt staterna att bestämma form och tillvägagångssätt för genomförandet. Sveriges medlemskap i EU förbinder oss vidare att verka för en enhetlig tolkning och tillämpning av EG-rätten.

Direktivet syftar till att harmonisera medlemsstaternas bestämmelser om följerätt. Med följerätt avses enligt direktivet en icke överlåtbar och oföretterlig rätt för upphovsmannen till ekonomisk ersättning vid vidareförsäljning av upphovsrättsligt skyddade originalkonstverk (se artikel 1.1 och stycke 1 i ingressen till direktivet). Det klargörs också i ingressen (stycke 19) att den harmonisering direktivet medför inte gäller författares och kompositörers originalmanuskript. Direktivet harmoniserar endast bestämmelser om följerätt avseende verk skyddade av egentlig upphovsrätt. Däremot harmoniseras inte motsvarande regler för närstående rättigheter. När det gäller närstående rättigheter är alltså medlemsstaterna fria att ha de regler de själva önskar. Av bestämmelserna i direktivet är flera tvingande. Så är bland annat fallet med artikel 1.1, artikel 2 och artikel 4. I vissa fall ges dock i direktivet möjlighet till alternativa lösningar av en viss fråga. Medlemsstaterna har t.ex. viss valfrihet när det gäller att bestämma det lägsta pris från och med vilket en försäljning omfattas av följerätten (artikel 3).

6.2 Vilka konstverk skall omfattas av följerätt?

6.2.1 Nuvarande ordning

Följerätten omfattar *konstverk* och *fotografiska bilder* (26 j § första stycket första meningen och 49 a § fjärde stycket upphovsrättslagen). För rätt till ersättning krävs således att det rör sig om försäljning av antingen ett exemplar av ett konstverk eller ett exemplar av en fotografisk bild. Med konstverk avses i upphovsrättslagens mening alster av bild-, bruks- och byggnadskonst. Som exempel på konstverk kan nämnas målningar, teckningar, grafik, fotografiska verk, skulpturer, glas, keramik, möbler, textilier och uppförda byggnadsverk. Med fotografisk bild avses enligt 49 a § andra stycket upphovsrättslagen inte enbart fotografier utan även fotografiska bilder som har framställts genom ett förfarande som är jämförbart med fotografi. Bestämmelsen i 49 a § omfattar i huvudsak två situationer. För det första är det den situationen när en fotografisk bild inte uppnår kravet på originalitet och därför inte skyddas som konstnärligt verk enligt 1 § upphovsrättslagen. För det andra kan det förekomma fall när bilden som sådan i och för sig uppnår verkshöjd men där någon annan än fotografen är att anse som upphovsman till bilden, t.ex. den som arrangerat ett motiv. I sådana situationer har fotografen enligt 49 a § upphovsrättslagen ett eget skydd vid sidan om det upphovsrättsliga skyddet (se t.ex. Henry Olsson, Upphovsrättslagstiftningen. En kommentar, 2 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm 2006, s. 426 f.).

Från följerätten har undantagits vissa typer av konstverk. Rätt till ersättning på grund av följerätt föreligger sålunda enligt 26 j § andra stycket 2 upphovsrättslagen inte vid vidareförsäljningar av alster av byggnadskonst (dvs. uppförda byggnader). Rätt till ersättning föreligger heller inte vid vidareförsäljning av alster av brukskonst som har framställts i flera identiskt lika exemplar (26 j § andra stycket 3 upphovsrättslagen). Skälet för det förstnämnda undantaget är att priset på byggnader främst beror på annat än den konstnärliga utformningen (prop.

1994/95:151 s. 20). Det sistnämnda undantaget motiverades av att det inte ansågs som rimligt att följerrättsersättning skulle utgå när industriellt tillverkad brukskonst såldes vidare (a. prop. a. s.). Bortsett från de nu nämnda undantagen omfattar rätten till ersättning alla slags konstverk.

Det finns inget generellt krav på att vidareförsäljningen skall avse ett original. Både originalexemplaret och serier av detta kan alltså omfattas av följerrätt. Syftet med att inte inskränka följerrätten till original är enligt förarbetena att undvika de problem som hänger samman med att avgöra om ett verksexemplar är ett original eller inte (prop. 1994/95:151 s. 20).

6.2.2 Överväganden

Regeringens förslag: I lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk tas in ett krav på att det skall vara fråga om ett originalkonstverk för att följerrättsersättning skall bli aktuell. Vidare tas direktivets definition av vad som utgör eller får anses utgöra ett originalkonstverk in i lagen. Det innebär att det i lagen anges att originalkonstverk är konstverk som utförts av konstnären själv eller exemplar av konstverk som framställts i ett begränsat antal av konstnären själv eller med dennes tillstånd. Det undantag från följerrättsersättning som tidigare gällt alster av brukskonst som framställts i flera identiskt lika exemplar tas bort.

Regeringens bedömning: Någon ändring av vilka typer av verk och prestationer skyddade av närstående rättigheter som omfattas av följerrätt är inte nödvändig till följd av direktivet.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer med regeringens (se promemorian s. 35 f.f.).

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har tillstyrkt eller lämnat förslaget utan erinran. *Stockholms universitets juridiska fakultetsnämnd*, *Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)* och *Föreningen Copyswede* har välkomnat att förslaget har utformats i nära anslutning till direktivtexten. *Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, ek. för., BUS*, och *Svenska Fotografers Förbund* har dock anfört att vissa delar av lagtexten borde tydliggöras. Flera remissinstanser, däribland *Konstnärsnämnden*, *KLYS* och *Copyswede*, har ställt sig positiva till att undantaget från följerrättsersättning av brukskonst framställda i flera identiska exemplar tas bort. *Sveriges Advokatsamfund* har ifrågasatt varför byggnadsverk även fortsättningsvis skall undantas samt varför fotografier som inte uppnår verkshöjd skall omfattas.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: I ingressen till direktivet anges i stycke 21 att de kategorier av konstverk som omfattas av följerrätten bör harmoniseras. Enligt artikel 1.1 i direktivet skall följerrätten avse originalkonstverk. Vad som är att anse som originalkonstverk i direktivets mening följer av artikel 2. Som exempel på vilka typer av konstverk som omfattas räknas i artikel 2.1 upp konstverk som målningar, collage, teckningar, grafik, litografier, skulpturer, vävda tapeter eller bonader, keramiska föremål, glasföremål och fotografier. I artikel 2.1 anges därefter att ett originalkonstverk skall vara framställt av konstnären själv eller så skall det vara fråga om

exemplar som anses som originalkonstverk. I artikel 2.2 anges att ett exemplar av ett konstverk skall anses som originalkonstverk om det har framställts i ett begränsat antal av konstnären själv eller med dennes tillstånd. I artikeln anges vidare att i normalfallet skall sådana exemplar vara numrerade, signerade eller på annat sätt vederbörligen godkända av konstnären.

Frågor om efter vilka principer litterära och konstnärliga verk delas in i mer uppdelade verkskategorier har med undantag för datorprogram lämnats utanför en EG-rättslig harmonisering. Än mindre berör de direktiv och andra internationella överenskommelser som förekommer på det upphovsrättsliga området vad som ryms i begreppet konstverk. Det går därför inte att dra några mer bestämda slutsatser om vilka verk följerrätten enligt direktivet omfattar enbart utifrån den omständigheten att direktivet innehåller det språkliga uttrycket konstverk. Man kan förstås inte heller tolka en EG-rättslig text av detta slag utifrån innebörden av motsvarande reglering i gällande svensk rätt. Vid tolkningen av begreppet konstverk i direktivet är det i stället naturligt att söka ledning från annat håll, såsom den uppräknings av verkstyper som i artikel 2.1 anges som exempel på verk som utgör konstverk. Vid behov kan man också behöva titta på andra språkversioner av direktivet för att få ledning. Av den nämnda uppräknings framgår att med konstverk avses inte enbart bildkonstverk som målningar, teckningar och skulpturer, utan även sådant som typiskt sett utgör brukskonst enligt gällande svensk rätt. Som exempel nämns keramiska föremål och glasföremål. Det kan också noteras att det vare sig i artikel 2, i direktivet i övrigt eller i ingressen till direktivet ställs något krav på att ett konstverk inte får fylla också ett nyttsyfte för att det skall kunna omfattas av följerrätten. Man kan därmed dra slutsatsen att precis som enligt gällande svensk rätt omfattas såväl alster av bildkonst, inklusive fotografiska verk, som alster av brukskonst av begreppet konstverk.

De olika slags konstverk som räknas upp i artikel 2.1 utgör inte en uttömmande förteckning av vilka slags konstverk som kan omfattas av följerrätten. Bland de uppräknade konstverkstyperna finns angivet konstverk framställda med olika typer av teknik och i olika sorts material. Detta sammantaget med att uppräknings inte är uttömmande leder till slutsatsen att direktivet inte begränsar följerrätten till att gälla konstverk framställda med en viss teknik eller i ett visst material. Detsamma gäller i den nuvarande svenska bestämmelsen om följerrätt. Även på denna punkt överensstämmer alltså svensk rätt med direktivet.

I promemorian anfördes att även om förteckningen i artikel 2.1 inte är uttömmande borde vissa slutsatser kunna dras av den även i fråga om vad som inte räknas upp i förteckningen. Där finns nämligen inte något exempel som ger anledning att tro att direktivet är avsett att omfatta alster av byggnadskonst. Inte heller i övrigt i direktivet eller dess ingress finns någon antydning om att det varit meningen att byggnadsverk skall omfattas av följerrätt. *Sveriges Advokatsamfund* har dock ansett att detta är en fri tolkning av direktivet som inte finner stöd i direktivets text. Om i något fall en konstnär skulle ha uppfört ett byggnadsverk som ett originalkonstverk har samfundet menat att det är svårt att se varför ett sådant verk skulle vara undantaget från följerrätt.

Mot detta kan anföras följande. Den ursprungliga anledningen till att byggnadsverk undantogs i den nuvarande svenska lagtexten var att priset på sådana verk främst beror på annat än den konstnärliga utformningen (prop. 1994/95:151 s. 20). Att det förhåller sig så framstår som allmängiltigt även för andra länder och det kan antas vara en bakomliggande anledning till att direktivet inte räknar upp byggnadsverk i exemplifieringen. Den engelska språkversionen av direktivet anger i artikel 2.1 att följerrätten skall omfatta "works of graphic or plastic art". Detta ordval ger snarast intrycket av att det som omfattas är målningar, grafik, skulpturer och bruksföremål, men däremot inte byggnadsverk. Regeringen konstaterar, precis som man gjorde i promemorian, att det inte finns någonting i direktivet som tyder på att det varit meningen att byggnadsverk skall omfattas av följerrätt. Regeringen gör därför samma bedömning som i promemorian, dvs. att direktivet inte kräver att byggnadsverk skall omfattas av följerrätt. Regeringen anser vidare att det ursprungliga skälet till att byggnadsverk undantogs från följerrätt i den nuvarande lagtexten kvarstår med oförminskad styrka. Undantaget i svensk rätt vad gäller alster av byggnadskonst bör därför bibehållas oförändrat.

Enligt 49 a § upphovsrättslagen gäller följerrätten även fotografier i andra fall än när dessa direkt på grund av upphovsrättsligt skydd omfattas av följerrätt. Direktivet harmoniserar endast följerrätten såvitt avser upphovsrättsligt skyddade verk (se t.ex. artikel 1.1 samt stycke 1 i ingressen till direktivet). Vad som skall gälla för närstående rättigheter berörs inte av direktivet. I promemorian gjordes bedömningen att Sverige därför är oförhindrat att behålla regler om följerrätt avseende fotografier även i fall då dessa inte omfattas av följerrätten direkt till följd av upphovsrättsligt skydd. *Svenska Fotografers Förbund* har välkomnat att fotografiska verk och bilder även fortsättningsvis omfattas av följerrättsersättning. *Sveriges Advokatsamfund* har dock ansett att regeln om följerrätt även för fotografier som inte är upphovsrättsligt skyddade ligger utanför direktivets harmoniseringskrav och är en onödig reglering som riskerar att leda till tolknings- och tillämpningssvårigheter. Bland annat har samfundet ansett att det uppstår en skevhet i förhållande till medlemsstater där följerrättsersättning för fotografiska bilder inte utgår och att det kan uppkomma problem när ett fotografi har skydd både som verk och som fotografi enligt 49 a § upphovsrättslagen, särskilt om upphovsmannen och fotografen är olika personer.

Till att börja med kan konstateras att eftersom direktivet inte harmoniserar närstående rättigheter är Sverige oförhindrat att tillämpa följerrätt även för fotografier som inte uppnår verkshöjd. Vad gäller synpunkten att det uppkommer en skevhet i förhållande till medlemsstater som inte medger följerrättsersättning för fotografiska bilder är det förstås så att den omständigheten att direktivet inte harmoniserar närstående rättigheter innebär att det kan föreligga skillnader mellan de olika medlemsstaterna. Det gör därvid ingen skillnad om Sverige väljer att tillämpa eller inte tillämpa följerrätt för fotografier som inte uppnår verkshöjd, olikheter kommer under alla omständigheter att kunna föreligga. Frågan hur den svenska regleringen bör se ut på denna punkt måste alltså avgöras utifrån andra överväganden.

Fotografier som skyddas enligt 49 a § upphovsrättslagen omfattas redan idag av följerrättsordningen. Det är angeläget att så långt möjligt behålla nuvarande regler. Vid integreringen av lagen (1960:730) om rätt till fotografisk bild framhölls att bortsett från skillnader beträffande t.ex. skyddstid borde formerna för skyddet för fotografier som anses som verk och sådana som inte uppnår verkshöjd vara likartade till innehållet. Det anfördes att detta medförde den fördelen för det praktiska rättslivet att man normalt inte behöver ta ställning till frågan om ett fotografi utgör ett verk eller ej (prop. 1993/94:109 s. 25 f.).

Regeringen anser att också vid den praktiska tillämpningen av följerrättsordningen är det en fördel om man inte behöver gå in på en bedömning huruvida fotografiet i fråga är ett verk eller ej. Det kan – som advokatsamfundet påpekat – uppkomma situationer när bilden som sådan i och för sig uppnår verkshöjd men där någon annan än fotografen är att anse som upphovsman till bilden, t.ex. den som arrangerat ett motiv. Fotografen har i sådana situationer enligt 49 a § upphovsrättslagen ett eget skydd vid sidan om det upphovsrättsliga skyddet och om dagens reglering bibehålls alltså även rätt till följerrättsersättning. Att detta, som advokatsamfundet har befarat, skulle medföra att följerrättsersättning skall utgå två gånger framstår dock inte som en rimlig tolkning av dagens regler. På samma sätt som vid andra fall där det finns fler än en upphovsman blir det en fördelningsfråga för den inkasserande organisationen. Sammantaget anser regeringen att dagens reglering där följerrättsersättning även skall utgå för fotografier skyddade enligt 49 a § upphovsrättslagen snarast ger en mindre problemfylld och mer lätthanterlig praktisk situation än om man skulle ta bort följerrättsersättningen för dessa fotografier. Därtill kommer att det är angeläget att så långt möjligt ha likartade regler för verk och fotografiska bilder. Mot denna bakgrund anser regeringen att följerrätten även fortsättningsvis bör omfatta också prestationer enligt 49 a § upphovsrättslagen. De ändringar som föreslås i det följande avseende följerrätten bör även gälla fotografier som skyddas av 49 a § upphovsrättslagen.

Direktivet kräver alltså inte någon ändring av vilka typer av verk och prestationer skyddade av närstående rättigheter som skall omfattas av följerrätt. På en annan punkt överensstämmer dock inte gällande svensk rätt med direktivet. Direktivet anger att följerrätten skall omfatta *originalkonstverk* (artikel 1.1). I artikel 2.1 och 2.2 anges därefter vad som avses med uttrycket originalkonstverk. Där framgår att det dels är fråga om originalverk av konstnären själv, dels fråga om fall då ett verk framställts i ett begränsat antal exemplar av konstnären själv eller med hans eller hennes tillstånd. I det senare fallet anges att sådana exemplar normalt skall vara numrerade, signerade eller på annat sätt vederbörligen godkända av konstnären. Gällande svensk rätt uppställer inte något krav på att det skall vara fråga om originalkonstverk. Däremot finns en begränsning av likartad karaktär när det gäller brukskonst. Ett undantag från följerrätten gäller nämligen för brukskonst som framställts i flera identiskt lika exemplar. Den svenska begränsningen går emellertid längre än direktivets bestämmelse. Någon begränsning som utesluter all brukskonst som framställts i identiskt lika exemplar såsom föreskrivs i svensk rätt tillåter inte direktivet. Enligt direktivet skall även brukskonst

som framställts i flera identiskt lika exemplar omfattas, så länge som brukskonsten i fråga har framställts i ett begränsat antal.

Av det anförda följer att svensk rätt måste justeras för att stämma överens med direktivet. I promemorian föreslogs att originalkonstverk borde anges som föremål för följerrätten i den svenska lagen och att direktivets definition av originalkonstverk skulle tas in i den svenska lagen, samt att undantaget från följerrätten avseende alster av brukskonst som framställts i flera identiskt lika exemplar skulle tas bort.

Promemorians förslag i denna del har genomgående fått ett positivt bemötande av remissinstanserna. Bland annat har *Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)* och *Föreningen Copyswede* anført att lagen genom de föreslagna ändringarna kommer att bli enklare att tillämpa. *Stockholms universitets juridiska fakultetsnämnd* har påpekat att det är positivt att begreppet originalkonstverk utformats i nära anslutning till direktivet, eftersom det underlättar för nationell domstol att vända sig till EG-domstolen för tolkningsbesked. Dock har bl.a. *Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, ek. för., BUS*, och *Svenska Fotografers Förbund* framfört att det är angeläget att det tydliggörs vad som avses med begreppen ”begränsat antal”, ”med konstnärens tillstånd” och ”vederbörligen godkända av konstnären”. *Stockholms universitets juridiska fakultetsnämnd* har framhållit att slutsatsen att det föreligger ett originalkonstverk i direktivets mening inte alltid kan dras enbart på den grunden att det är fråga om signerade och av upphovsmannen godkända exemplar. Liknande synpunkter har framförts från *Bildleverantörernas förening*.

När det gäller dessa synpunkter kan konstateras att det tidigare i svensk rätt, som nämnts, inte har funnits något generellt krav på att det skall vara fråga om ett originalkonstverk för att följerrättsersättning skall utgå. Inte heller har det funnits något krav på att alster av bildkonst, t.ex. grafiska blad, endast får ha framställts i ett begränsat antal exemplar för att omfattas av följerrätten. Oavsett i vilket antal exemplar ett alster av bildkonst har framställts så har alltså tidigare en vidareförsäljning av ett exemplar grundat en rätt till ersättning. I förhållande till gällande rätt kan därför en ändring i enlighet med promemorians förslag anses leda till en snävare tolkning med avseende på alster av bildkonst. De preciseringar som vissa remissinstanser har efterlyst avser uttryck som tagits direkt från direktivet. Regeringen delar promemorians bedömning att det är lämpligt att ligga mycket nära direktivets ordalydelse. Det gör dock att det blir svårt att ange den exakta innebörden av de valda uttrycken. Självfallet kan det från område till område variera vad som avses med ett begränsat antal. Det är också olika hur man går till väga när det gäller sådant som signering och numrering. ”Med konstnärens tillstånd” och ”vederbörligen godkända av konstnären” kan alltså se olika ut inom olika områden. Inom vissa områden sker t.ex. signering av varje exemplar och utgivning sker i en numrerad upplaga, men så är inte alltid fallet. Direktivet öppnar mycket riktigt för att det kan finnas andra sedvanor på andra områden. Vad som anses vara ett begränsat antal som framställts av konstnären själv eller med dennes tillstånd får helt enkelt bedömas från verkstyp till verkstyp. Att avgöra vad som är ett begränsat antal exemplar eller vad som avses med konstnärens tillstånd eller

vederbörligen godkända av denne är i slutänden en fråga för rättstillämpningen och ytterst för EG-domstolen.

Konstnärdsnämnden och *BUS* har påpekat att införandet av begreppet originalkonstverk inte bör föranleda några begränsningar i ersättningen till exempelvis grafiker och har varnat för risken med att en allt för begränsad syn på vad som betraktas som original etableras. Regeringen anser att direktivet är tydligt på den här punkten. I direktivtexten räknas grafik och litografier särskilt upp som exempel på originalkonstverk. Man får utgå från att sådana verk framställda i ett för branschen normalt antal skall omfattas. Regeringens uppfattning är att för dessa typer av verk bör det inte annat än i undantagsfall bli någon skillnad jämfört med dagens svenska regler. Slutligt avgörande kan dock bli en fråga för EG-domstolen.

För brukskonst har enligt svensk rätt tidigare gällt snävare regler. Alstret har inte omfattats av följerrätt om det har framställts i flera identiskt lika exemplar. Direktivet behandlar som framgått alster av bildkonst och alster av brukskonst lika när det gäller frågan om vad som är eller skall anses vara originalkonstverk. Även om ett alster av brukskonst har framställts i flera identiska exemplar skall det således omfattas av följerrätten förutsatt att antalet är begränsat. För brukskonsten skulle således en ändring i enlighet med promemorians förslag innebära en viss utvidgning av tillämpningsområdet för följerrätten. Precis som bl.a. *KLYS* och *Copyswede* har anfört leder detta till en rättvisare behandling av bildkonst och brukskonst.

Regeringen anser sammanfattningsvis i likhet med promemorian att begreppet originalkonstverk från direktivtexten med tillhörande definition bör införas i den svenska bestämmelsen samt att undantaget för brukskonst som framställts i flera identiska exemplar skall tas bort. Precis som promemorian anser regeringen dock att det inte är nödvändigt eller lämpligt att i lagtexten ta in skrivningen i artikel 2.2 om att exemplar som skall anses som originalkonstverk i normalfallet skall vara numrerade, signerade eller på annat sätt vederbörligen godkända av konstnären. Denna tolkningsregel kommer förstås ändå att gälla även för den svenska bestämmelsen.

6.3 Vilka försäljningar skall omfattas av följerrätt?

6.3.1 Nuvarande ordning

Följerrätten är en individuell ersättningsrätt för upphovsmannen eller dennes efterträdande rättsinnehavare vid vidareförsäljning av exemplar av konstverk (och motsvarande för fotografer, se 49 a § upphovsrättslagen). Rätten är personlig och kan inte överlåtas (26 j § första och tredje stycket upphovsrättslagen).

Följerrätten omfattar endast vidareförsäljningar av exemplar av konstverk. Med vidareförsäljning avses samtliga försäljningar som sker efter den första överlåtelsen av konstverket. Den första försäljningen direkt från konstnären omfattas inte av följerrätten. Om upphovsmannen säljer det egna verket till ett galleri eller en konsthandel utlöser det alltså inte någon skyldighet att betala följerrättsersättning. Däremot kommer en

sådan skyldighet att inträda så snart galleriet eller konsthandeln i sin tur säljer konstverket vidare.

Den första äganderättsövergången skall alltså ske genom en överlåtelse för att det i nästa led skall bli fråga om en vidareförsäljning. Exemplet i fråga skall tidigare ha övergått till en ny ägare genom köp, byte eller gåva (prop. 94/95:151 s. 37). Äganderättsövergångar i form av förvärv genom bodelning, arv eller testamente omfattas inte av begreppet överlåtelse i 26 j § upphovsrättslagen. Ett konstverk som någon fått i arv efter upphovsmannen kan alltså överlåtas av arvtagaren utan att försäljningen utgör en vidareförsäljning som grundar rätt till följerättsersättning.

En grundläggande förutsättning för rätt till följerättsersättning är att det är fråga om en vidareförsäljning som sker eller förmedlas av en näringsidkare i hans eller hennes yrkesmässiga verksamhet (26 j § första stycket upphovsrättslagen). Försäljningar privatpersoner emellan eller från en privatperson till en näringsidkare omfattas alltså inte av följerätten förutsatt att försäljningen inte förmedlats av en näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

En näringsidkare kan förmedla ett köp t.ex. som agent eller mäklare. Om näringsidkaren handlar som kommissionär, vilket ofta är fallet vid auktion, föreligger inte något förmedlingsfall. Näringsidkaren är då i paragrafens mening att betrakta som säljare och är redan av det skälet ersättningsskyldig (prop. 94/95:151 s. 37).

Ersättningen skall betalas av säljaren om denne är en näringsidkare som säljer konstverket i sin yrkesmässiga verksamhet. Om säljaren är privatperson och en förmedlare medverkat är det förmedlaren som skall betala ersättningen.

6.3.2 Överväganden

Regeringens förslag: Dagens bestämmelse om att följerättsersättning endast skall betalas om vidareförsäljning sker eller förmedlas av en näringsidkare i hans eller hennes yrkesmässiga verksamhet ändras. I stället anges i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk att följerättsersättning skall betalas så snart någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden deltar som köpare, säljare eller förmedlare vid vidareförsäljningen. Det föreskrivs att det i första hand är säljaren som är betalningsskyldig. För fall då säljaren är privatperson föreskrivs att om en yrkesmässig förmedlare deltagit är denne betalningsskyldig, i annat fall är det den yrkesmässige köparen som är skyldig att betala.

I upphovsrättslagen föreskrivs att upphovsmannen inte har rätt till ersättning om ett museum som bedriver verksamhet utan vinstsyfte och är öppet för allmänheten köper ett exemplar av ett originalkonstverk från en person som inte är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden utan medverkan av en yrkesmässig förmedlare.

Den nuvarande bestämmelsen i upphovsrättslagen om att följerätten inte får överlåtas kompletteras i förtydligande syfte med ett uttryckligt angivande av att rätten inte heller får efterges.

Regeringens bedömning: Det bör inte i svensk rätt införas ett sådant undantag från följerrätten för vissa försäljningar som sker inom tre år från en överlåtelse av upphovsmannen som direktivet medger i artikel 1.3.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens (se promemorian s. 41).

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har tillstyrkt förslaget eller lämnat förslaget utan erinran. *Svenska Fotografers Förbund* har t.ex. uttryckt sin tillfredsställelse med att följerrättens tillämpningsområde föreslagits bli utvidgat till att även omfatta försäljning från privatperson när en näringsidkare är köpare, eftersom det är en vanlig försäljningssituation vad gäller fotografier. *Stockholms universitets juridiska fakultetsnämnd* har välkomnat att promemorians förslag har utformats i nära anslutning till direktivet. *Bildkonst Upphovsrätt i Sverige ek. för.*, *BUS*, och *Föreningen Svenska Tecknare* har ansett det angeläget att i de fall där auktionisten agerar kommissionär, det klargörs att auktionisten är att anse som säljare. *BUS* har också framfört önskemål om ett klargörande att försäljningar genom exekutiva auktioner omfattas av följerrätt. *Sveriges Konst- och Antikhandlareförening* har avstyrkt förslaget om att den yrkesmässigt verksamme skall vara betalningsskyldig om säljaren är en privatperson. *Stockholms Tingsrätt* har anfört att den föreslagna lagtexten är otydlig när det gäller vem som är ersättningsskyldig om det är flera yrkesmässigt verksamma involverade. *Sveriges Advokatsamfund* har vidare ansett att följerrättens karaktär som en rätt som inte kan överlåtas bör föranleda en lagteknisk ändring i upphovsrättslagen.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Direktivet föreskriver att medlemsstaterna till förmån för upphovsmannen till ett originalkonstverk skall införa en följerrätt (artikel 1.1). Följerrätten definieras i artikeln som en för upphovsmannen *oförytterlig rätt* som upphovsmannen inte kan avstå från, inte ens på förhand, och som innebär rätt till ersättning som är grundad på försäljningspriset vid all vidareförsäljning av verket efter upphovsmannens första överlåtelse. I stycke 1 i ingressen till direktivet framhålls att följerrätten inom området upphovsrätt är en inte överlåtbar och oförytterlig rätt som ger upphovsmannen till ett originalkonstverk rätt till en ekonomisk del i senare vidareförsäljningar av det berörda verket. Vidare framhålls i stycke 4 i ingressen att följerrätten utgör en integrerad del av upphovsrätten. Gällande svensk rätt anger uttryckligen att rätten till följerrättsersättning är personlig och inte kan överlåtas (26 j § tredje stycket upphovsrättslagen). I promemorian konstaterades att svensk rätt därmed överensstämde med artikel 1.1 i det nu aktuella direktivet och någon lagändring föreslogs mot denna bakgrund inte. En fråga som kan ställas är dock om svensk rätt, såsom direktivet föreskriver, uppställer något hinder mot att upphovsmannen avstår från följerrätt. När det gäller denna fråga kan konstateras att den svenska bestämmelsen om att rätten till ersättning inte får överlåtas har tillkommit av sociala skäl (prop. 1994/95:151 s. 21), dvs. som en skyddsregel för upphovsmannen. Ett avstående från en rätt till ersättning har för upphovsmannen samma effekt som en överlåtelse och det ligger därför nära till hands att tolka

den aktuella skyddsregeln som att den innefattar även ett förbud mot att avstå från rätten. Därtill kommer att svensk domstol är skyldig att tolka bestämmelserna om följerätt i ljuset av direktivet. Sammanfattningsvis talar starka skäl för att den svenska lagtexten måste tolkas som att det inte är möjligt att avstå från rätten till följerättsersättning. Inte desto mindre kan det vara lämpligt att detta framgår direkt vid läsning av lagtexten. Ett förtydligande bör därför tas in i den svenska lagtexten, så att det anges att rätten till följerätt inte heller får efterges.

I anslutning till dessa frågor om följerättens karaktär av en inte överlåtbar rätt m.m. har i remissomgången en fråga aktualiserats av *Sveriges Advokatsamfund*. I 3 kap. upphovsrättslagen finns regler om upphovsrättens övergång. Av 27 § upphovsrättslagen följer att upphovsrätt får, med den begränsning som följer av vad som sägs i 3 §, överlåtas helt eller delvis. Samtidigt anges uttryckligen i 26 j § upphovsrättslagen att rätten till följerättsersättning *inte* kan överlåtas. Sveriges Advokatsamfund har ansett att lagtexten blir onödigt svåröverskådlig genom att upphovsrättslagen på detta sätt i olika paragrafer innehåller begränsningar av upphovsrättens fria överlåtbarhet. Samfundet har också pekat på stycke 4 i ingressen till direktivet där det framhålls att följerätten är en integrerad del av upphovsrätten. Samfundet har föreslagit att 27 § upphovsrättslagen skall kompletteras med en hänvisning till den föreslagna nya 26 o §.

Synpunkten aktualiserar frågan om följerättens karaktär. 27 § upphovsrättslagen behandlar den egentliga upphovsrätten. När följerätten ursprungligen infördes i upphovsrättslagen var det i form av en särskild ersättningsrätt (se t.ex. rubriken till 2 a kap. upphovsrättslagen). Att följerätten inte ingår i den egentliga upphovsrätten framgår t.ex. av att man i förarbetena konstaterade att det inte blir fråga om upphovsrättsintrång om en ersättningsskyldig låter bli att betala (se prop. 1994/95:151 s. 22). Med detta synsätt är det fullt följdriktigt att 27 § upphovsrättslagen inte innehåller någon hänvisning till bestämmelserna om följerätt. Frågan är om denna typ av särskild ersättningsrätt är tillräcklig för att uppfylla direktivets skrivning i stycke 4 i ingressen att följerätten skall utgöra en integrerad del av upphovsrätten. Följerätten i svensk rätt uppvisar emellertid många grundläggande likheter med den egentliga upphovsrätten. Först och främst är ersättningsrätten kopplad till det upphovsrättsligt skyddade verket (26 j § första stycket upphovsrättslagen jämfört med 1 § upphovsrättslagen). Dessutom är samma föreskrifter om bodelning, arv och testamente som gäller för upphovsrätt tillämpliga på följerätten (26 j § tredje stycket upphovsrättslagen jämfört med 41 § upphovsrättslagen) och samma skyddstid gäller (26 j § första stycket upphovsrättslagen jämfört med 43 § upphovsrättslagen). Det kan därför med fog konstateras att följerätten är kopplad till och i mer vidsträckt bemärkelse en integrerad del av upphovsrätten. Svensk rätt överensstämmer därmed med det nu aktuella direktivets stycke 4 i ingressen. Eftersom följerätten är en särskild ersättningsrätt och 27 § upphovsrättslagen berör den egentliga upphovsrätten är det inte nödvändigt att komplettera 27 § upphovsrättslagen med en hänvisning till följerätten såsom advokatsamfundet föreslår. I nuvarande 26 j § upphovsrättslagen liksom i förslaget till ny 26 o § står tydligt att rätten till ersättning är personlig och

inte kan överlåtas, vilket är i överensstämmelse med det nu aktuella direktivet. Av tydlighetsskäl skulle det kanske kunna vara önskvärt att formulera om 27 § upphovsrättslagen så att den även tog upp eller hänvisade till bestämmelserna om följerätt. En översyn av hela 3 kap. upphovsrättslagen tillsammans med bl.a. en redaktionell översyn av hela lagen planeras dock inledas inom det närmaste året. Det blir därför naturligt att i så fall se över denna fråga i det sammanhanget. Någon ändring i 27 § upphovsrättslagen bör sammantaget inte göras nu.

Det är endast *vidareförsäljningar* av ett exemplar av ett konstverk som kan grunda en rätt till följerättsersättning. Den första överlåtelsen av konstverket omfattas således inte av följerätten (artikel 1.1 och stycke 1 och 2 i ingressen till direktivet). Någon närmare definition av vad som skall anses utgöra en första överlåtelse lämnas inte i direktivet. En rimlig tolkning av uttrycket är dock att äganderättsövergångar i form av köp, byte och gåva omfattas. Däremot bör rimligen förvärv genom bodelning, arv eller testamente falla utanför. Som framgått av redovisningen av gällande rätt avses med överlåtelse i svensk rätt äganderättsövergångar som sker i form av köp, byte eller gåva (se prop. 1994/94:151 s. 37). Gällande svensk rätt stämmer alltså på denna punkt överens med vad som föreskrivs i direktivet.

Följerätten skall enligt direktivet gälla vid all vidareförsäljning där *yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden* deltar som säljare, köpare eller förmedlare (artikel 1.2). Som exempel anges i artikeln att det kan vara fråga om auktionskammare, konstgallerier eller konsthandlare. Gällande svensk rätt anger i stället som förutsättning att vidareförsäljningen eller förmedlingen skall ske av en *näringsidkare i hans yrkesmässiga verksamhet* (26 j § första stycket upphovsrättslagen). Såväl när det gäller kretsen av personer som i fråga om definitionen av hur deras yrkesmässiga koppling till konstmarknaden skall se ut skiljer sig alltså direktivet i viss utsträckning från gällande svensk rätt. Vad först gäller definitionen av hur den yrkesmässiga kopplingen skall se ut framstår det visserligen som troligt att den som är yrkesmässigt verksam med att köpa och sälja konstverk normalt gör detta i egenskap av näringsidkare. Trots att det mot denna bakgrund framstår som troligt att gällande rätt redan är i överensstämmelse med direktivet kan det finnas anledning att språkligt följa direktivet. Det bör således föreskrivas att det är vidareförsäljningar av konstverk där någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden deltar som kan omfattas av följerätt.

Som nämnts anger direktivet exempel på aktörer som kommer att omfattas (artikel 1.2). I övrigt finns inte några tolkningsuttalanden i direktivet eller ingressen till direktivet om när någon skall anses vara yrkesmässigt verksam på konstmarknaden. *Bildkonst Upphovsrätt i Sverige ek. för., BUS*, har framfört att det bör klargöras huruvida försäljningar genom exekutiva auktioner omfattas av följerätt. Föreningen har anfört att den språkliga förändring som föreslagits enligt föreningens uppfattning utgör ett stöd för uppfattningen att exekutiva auktioner omfattas av reglerna om följerätt. Direktivet anger som nämnts inte vad som gäller i det här fallet. I propositionen till de nuvarande svenska reglerna (prop. 1994/95:151) tas frågan inte heller uttryckligen upp. I den utredning som låg till grund för propositionen, SOU 1990:30, förefaller dock avsikten ha varit att exekutiva auktioner skulle omfattas

av uttrycket ”försäljning som sker yrkesmässigt” som ingick i utredningens förslag till 25 § upphovsrättslagen (se SOU 1990:30 s. 543 som hänvisar tillbaka till beskrivningen på s. 532 f.f., se där särskilt s. 533). Utredningen konstaterade att den avgränsning man gjort (där alltså bl.a. exekutiva auktioner ingick som följerättsersättningsgrundande försäljningar) innebar att försäljningar som sker rent privat faller utanför tillämpningsområdet (SOU 1990:30 s. 543). I den därpå följande propositionen var det också rent privata försäljningar som angavs falla utanför bestämmelsens tillämpningsområde (prop. 1994/95:151 s. 19). Däremot angavs det inte någonstans att det i propositionen använda uttrycket ”av en näringsidkare i hans yrkesmässiga verksamhet” skulle tolkas så att exekutiva auktioner inte skulle omfattas. I doktrinen indikeras att även försäljningar av aktörer utanför den faktiska konstmarknaden omfattas av följerättsordningen (se t.ex. Henry Olsson, Upphovsrättslagstiftningen. En kommentar, 2 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm 2006, s. 244).

Vad gäller direktivet anser regeringen precis som BUS att det ligger nära till hands att tolka ordalydelsen så att exekutiva auktioner omfattas. I inledningen till stycke 18 i ingressen till direktivet anges att all vidareförsäljning bör omfattas med undantag av sådan vidareförsäljning som äger rum direkt mellan privatpersoner utan medverkan av personer som är yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden. När det gäller det sista ledet i denna mening, dvs. ”utan medverkan av personer som är yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden” kan denna skrivning inte uppfattas på annat sätt än att den syftar på yrkesmässiga förmedlare. Av detta bör man kunna dra slutsatsen att i direktivets mening innefattar gruppen ”personer som är yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden” alla som säljer eller köper (eller i förekommande fall förmedlar) konst utom rena privatpersoner, se dock nedan angående ett specifikt fall rörande museer. Det torde alltså även vara fallet med näringsidkare som inte normalt ägnar sig åt konsthandel. Det är regeringens uppfattning att detta också är en rimlig ordning. Som vanligt är det förstås så att frågor om tolkningen av innebörden av direktivet är en fråga ytterst för EG-domstolen.

BUS har även efterlyst ett klagörande om att det även fortsättningsvis är så att en auktionist betraktas som säljare och inte som förmedlare när auktionisten agerar som kommissionär. Synpunkten har även framförts av *Föreningen Svenska Tecknare*. Som framgår av förarbetena till de nuvarande svenska bestämmelserna föreligger inte något förmedlingsfall om näringsidkaren handlar som kommissionär. Näringsidkaren är då i paragrafens mening att betrakta som säljare (prop. 94/95:151 s. 37). Frågan om vem som enligt civilrättsliga regler är att anse som säljare, köpare eller förmedlare kan inte anses reglerad i direktivet och får därför antas vara en fråga för nationell rätt. Någon förändring på den här punkten är inte avsedd och föreslogs inte heller i promemorian. Allmänna svenska regler i enlighet med vad som beskrevs i det angivna tidigare förarbetsuttalandet gäller alltså alltjämt.

Direktivet kräver att följerättsersättning skall utgå så snart någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden deltar som säljare, förmedlare eller *köpare* (artikel 1.2). I ingressen till direktivet anges, som redovisats ovan, vidare att följerätten bör utvidgas till att omfatta all

vidareförsäljning med undantag av sådan vidareförsäljning som äger rum direkt mellan privatpersoner utan medverkan av personer som är yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden (stycke 18). Enligt svensk rätt utgår ersättning om den yrkesmässigt verksamma personen/näringsidkaren är säljare eller förmedlare vid köpet. Däremot följer av 26 j § upphovsrättslagen att försäljningar som sker *från* en privatperson inte utlöser en rätt till ersättning för upphovsmannen annat än i fall då försäljningen förmedlats av en näringsidkare. Försäljningar från en privatperson till en yrkesmässig köpare omfattas alltså inte av följerätten enligt nuvarande ordning. Denna begränsning i följerätten är oförenlig med direktivet. I promemorian konstaterades därför att de svenska bestämmelserna om följerätt därmed måste ändras så att rätten utvidgas till att omfatta även vidareförsäljningar från en privatperson utan medverkan av yrkesmässig förmedlare till någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden. Förslaget har av samtliga remissinstanser tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Regeringen anser i likhet med promemorian att en ändring av nuvarande svenska bestämmelser i det här avseendet är nödvändig.

En fråga som aktualiseras när följerätten utvidgas till att omfatta även försäljningar från privatpersoner är vem som skall betala ersättningen. I promemorian konstaterades att en grundläggande utgångspunkt för följerätten är att det är säljaren som skall betala ersättningen, vilket också framgår av artikel 1.4 i direktivet. Detta talade enligt promemorian för att ålägga den privatperson som är säljare att betala ersättningen. Något som talade för en sådan ordning var även att vissa yrkesmässiga köpare annars skulle bli tvungna att betala följerättsersättning två gånger; först när konstverket köpts in från en privatperson och sedan när det sålts vidare. Det senare ansåg promemorian dock var ett hanterbart problem. En köpare som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden får antas ha möjlighet att förhandla om priset så att han eller hon kompenseras för följerättsersättningen i fall då säljaren är en privatperson. Svårigheterna att administrera följerätten skulle öka om privatpersoner skulle åläggas en skyldighet att betala ersättningen. En privatperson som inte dagligen ägnar sig åt att köpa och sälja konst kan inte förväntas ha samma praktiska kunskaper av att hantera ersättningsfrågor som en yrkesmässigt verksam aktör på konstmarknaden har. Vad gäller direktivet så utgår detta visserligen från att det är säljaren som skall betala ersättningen, men det ges möjlighet till undantag från denna regel i artikel 1.4. Sammanfattningsvis ansåg promemorian att det var lämpligast att föreskriva att det är köparen som skall betala följerättsersättningen i fall då försäljning sker från en privatperson till en person som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden, om inte en professionell förmedlare medverkat vid försäljningen. I övrigt borde samma regler gälla som i dag beträffande vem som är betalningsskyldig för följerättsersättningen.

Flertalet remissinstanser har ställt sig positiva till förslaget eller lämnat förslaget utan erinran. Endast *Sveriges Konst- och Antikhandlareförening* har vänt sig emot förslaget att den yrkesmässigt verksamme är betalningsskyldig om säljaren är en privatperson. Föreningen har understrukit att konsthandeln på detta sätt kommer att få betala in ersättning två gånger. Föreningen har vänt sig mot slutsatsen att detta

problem bör vara hanterbart och ansett att förslaget medför högre administrationskostnader och att konst- och antikhandeln hamnar i en sämre ställning än auktionshuset som inte betalar ersättningen två gånger. Föreningen har anfört att det i stället måste ligga på den inkasserande organisationen att se till att ersättningen betalas av säljaren.

Regeringen delar promemorians inställning att starka skäl talar emot att lägga betalningsskyldigheten på en privatperson och att en köpare som är yrkesmässigt verksam på konstmarknad har alla möjligheter att se till att denne kompenseras för följerättsersättningen i fall då säljaren är en privatperson. Att i stället lägga ansvaret på den inkasserande organisationen att se till att ersättningen betalas av säljaren är varken praktiskt möjligt eller önskvärt. Främst eftersom det skulle kunna bli mycket svårt för den inkasserande organisationen att få kännedom om vem som är säljare i dessa fall. Sveriges Konst- och Antikhandlareförening har även ansett att konst- och antikhandeln hamnar i ett sämre läge än auktionshuset som inte betalar ersättningen två gånger. Det kan dock konstateras att hela situationen kring en konstförsäljning kan se väldigt olika ut vid en auktion jämfört med vid en försäljning via konsthandeln. Det är svårt att jämföra situationen då ett verk säljs på auktion med situationen att ett verk först köps in av en konsthandlare och sedan säljs vidare av denne. Ordnar man försäljningen på det senare sättet föreskriver direktivet att två följerättsersättningar skall tas ut. Den enda fråga nationell rätt disponerar över är vem av de inblandade som skall vara ersättningsskyldig. Sammantaget finner regeringen i likhet med promemorian att skälen mot att ålägga privatpersoner ersättningsskyldighet är så starka att det i det angivna fallet bör vara köparen som skall betala följerättsersättning.

I stycke 18 i ingressen till direktivet anges att följerätten inte bör utvidgas till att omfatta vidareförsäljningar från privatpersoner till museer som inte bedriver vinstgivande verksamhet och som är öppna för allmänheten. På det upphovsrättsliga området har i vart fall uttrycket förvärvsverksamhet fått en vidsträckt betydelse och har ansetts innefatta även budgetstyrd och skattefinansierad verksamhet (NJA 1988 s. 715). För att vara helt säker på att undvika en sådan utvidgning av följerätten som stycke 18 i ingressen till direktivet uttalar inte är önskvärd finns det därför skäl att i klagörande syfte i upphovsrättslagen ta in ett uttryckligt undantag i följerätten för denna typ av vidareförsäljningar från privatpersoner till museer. Direktivet använder uttrycket ”vinstgivande”. Det uttrycket leder tanken till att man i varje enskilt fall skulle vara tvungen att titta på om museet går med vinst eller ej. Det kan inte ha varit avsikten. I den engelska versionen av direktivet har orden ”not for profit” använts. En bättre översättning av den engelska texten är ”i vinstsyfte”. Det uttrycket bör användas i den svenska lagtexten. I stycke 18 används vidare termen ”privatperson”. Upphovsrättslagen använder inte tidigare det begreppet. Om man skulle ta in det begreppet nu skulle det kunna uppkomma osäkerhet om vad som avsetts med lagtexten. Ovan har konstaterats att direktivet, förutom när det gäller det nu aktuella museifallet, måste innebära att alla som är involverade i handel med konst och som inte är privatpersoner är att anse som ”yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden”. Det innebär också att endast privatpersoner kan vara ”personer som inte är yrkesmässigt verksamma

på konstmarknaden” när de säljer eller köper konst. Om man använder detta uttryckssätt i det nu aktuella undantaget hamnar man också väldigt nära de formuleringar som i övrigt föreslås i den nya 26 n § upphovsrättslagen. Undantaget bör mot denna bakgrund anges avse försäljningar som sker från en person som inte är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden till ett museum som är öppet för allmänheten och som inte bedriver verksamhet i vinstsyfte. Undantaget bör förstås endast gälla om inte en person som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden deltagit som förmedlare vid köpet. Påpekas bör att skrivningarna i stycke 18 i direktivet är tolkningsdata till artikel 1.2 i direktivet och begränsar sig till en situation när ett museum *köper in* ett konstverk från en privatperson utan inblandning av en förmedlare som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden. Den normala verksamheten för den aktuella typen av museer får anses vara visning av konstverk för allmänheten och inköp av konst för detta ändamål men däremot inte försäljning av konstverk. Det är också just för fall då ett museum köper in konst som tolkningsregeln i stycke 18 i ingressen till direktivet ansetts rimlig och skälig. Någon motsvarande tolkningsregel för en situation då ett museum i stället *säljer* konst har direktivet inte angett. När ett museum på det sättet ger sig ut och agerar på konstmarknaden framstår det snarare som troligt att en tolkning av direktivet skulle leda fram till att museet då är att betrakta som yrkesmässigt verksamt på konstmarknaden. I slutänden kan dock detta bli en fråga för rättstillämpningen och ytterst för EG-domstolen.

Direktivet ger medlemsstaterna en möjlighet att under vissa förutsättningar undanta vidareförsäljningar som sker inom tre år efter den första överlåtelsen av konstverket (artikel 1.3). Av stycke 18 i ingressen till direktivet framgår att det handlar om situationer när konstgallerier förvärvar konstverk direkt från konstnären och sedan säljer konstverket vidare inom en kortare tid och för mer begränsade belopp. I promemorian ansågs det inte finnas något behov av ett undantag av denna typ i svensk rätt. Ingen av remissinstanserna har heller efterfrågat något sådant. Inte heller regeringen ser mot denna bakgrund behov av en sådan regel i svensk rätt.

Slutligen har *Stockholms Tingsrätt* i sitt remissvar anført att utformningen av bestämmelsen i den föreslagna nya 26 n § 3 st. upphovsrättslagen är oklar och bör förtydligas när det gäller vem som skall betala i sådana fall då fler än en yrkesmässigt verksam person varit involverad i försäljningen. I den aktuella lagtextens sista mening talas om en inte ersättningsskyldig säljare, varför oklarhet uppstår om innebörden av bestämmelsen i denna del och i vilken situation den blir tillämplig. Regeringen är enig med *Stockholms Tingsrätt* om att den lagtext som föreslogs i promemorian är oklar och bör förtydligas. Den nya lydelsen bör vara följande. ”Har fler än en sådan person deltagit vid försäljningen skall ersättningen betalas av säljaren. Om säljaren inte är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden skall ersättningen i stället betalas av förmedlaren.”

6.4 Beloppsgränser och procentsatser

6.4.1 Nuvarande ordning

Enligt 26 j § första stycket sista meningen upphovsrättslagen skall följerättsersättningen vara fem procent av försäljningspriset exklusive mervärdesskatt. Vid försäljning på auktion beräknas ersättningen enligt uppgift från Föreningen Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, BUS, på det s.k. hammarslagspriset, dvs. priset före auktionsfirmans provision. Om ett konstverk säljs för 100 000 kr exklusive mervärdesskatt uppgår alltså konstnärens följerättsersättning till 5 000 kr. Det finns ingen övre gräns för ersättningens storlek utan ersättning utgår enligt den nämnda procentsatsen oavsett försäljningsprisets storlek.

Av 26 j § andra stycket 1 upphovsrättslagen följer att ersättning skall utgå endast om försäljningspriset överstiger en tjugondel av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Uttrycket basbelopp är numera i lagen om allmän försäkring ersatt med uttrycket prisbasbelopp. För år 2007 är prisbasbeloppet 40 300 kr, vilket innebär att ett konstverk måste säljas till ett pris som överstiger 2 015 kr för att försäljningen överhuvudtaget skall omfattas av följerätten.

6.4.2 Överväganden

Regeringens förslag: Följerättsersättningens storlek ändras. I stället för dagens ersättning om fem procent på försäljningspriset oavsett prisets storlek införs en differentierad ersättning där den procentsats med vilken ersättning skall tas ut sjunker med stigande försäljningsprisnivå. Ersättning skall fortsättningsvis tas ut med fem procent av den del av försäljningspriset som inte överstiger 50 000 euro, tre procent i skiktet 50 000,01 – 200 000 euro, en procent i skiktet 200 000,01 – 350 000 euro, 0,5 procent i skiktet 350 000,01 – 500 000 euro samt 0,25 procent på den del av försäljningspriset som överstiger 500 000 euro. Vidare föreskrivs att ersättning får tas ut med högst 12 500 euro.

Regeringens bedömning: Rätt till följerättsersättning bör även fortsättningsvis endast finnas om försäljningspriset exklusive mervärdesskatt överstiger en tjugondel av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Även bestämmelsen om att ersättningen skall beräknas på försäljningspriset exklusive mervärdesskatt bör kvarstå oförändrad.

Inga särskilda regler behöver införas om hur de belopp som i lagen anges i euro skall omräknas till svenska kronor.

Promemorians förslag och bedömning: Överensstämmer med regeringens (se promemorian s. 47 f.f.).

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna har tillstyrkt promemorians förslag eller lämnat det utan erinran. *Konstnärsnämnden* har framhållit att minimipriset för när en försäljning skall omfattas av följerätten bör bibehållas på nuvarande nivå och att redan en mindre höjning skulle medföra att många konstnärer blir utan ersättning. *Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)* och *Föreningen Copyswede* har anfört att det nuvarande minimipriset gynnar

yngre och nu levande konstnärer vars verk inte betingar höga försäljningssiffror. Liknande synpunkter har framförts av *Bildleverantörernas Förening*. Några remissinstanser har motsatt sig olika aspekter av förslaget. *Svenska Konstnärsförbundet* och *Svenska Fotografers Förbund* har ansett att den nuvarande ersättningen på fem procent av försäljningspriset oavsett vilket försäljningspriset är bör behållas. *Sveriges Konst- och Antikhandlareförening* har ansett att försäljningspriset bör uppgå till i vart fall 10 000 kr för att följerättsersättning skall utgå. Föreningen har vidare framhållit att förslaget innebär att auktionshus otillbörligt gynnas jämfört med konsthandlare genom att auktionshusen betalar ersättning beräknad på inköpspriset för köparen exklusive auktionshusets provision medan handeln betalar ersättning beräknad på hela försäljningspriset inklusive provision. *Bukowskis Auktioner AB* har ansett att minimipriset bör kunna höjas till i vart fall tio procent av prisbasbeloppet. Bukowskis har vidare ansett att följerättsersättning bör utgå med fyra procent på försäljningspris upp till 50 000 euro eller åtminstone på den del därav som överstiger minimipriset enligt direktivet, dvs. 3 000 euro. Slutligen har Bukowskis föreslagit att omräkningsförfarandet från euro till svenska kronor förenklas. *Bildkonst Upphovsrätt i Sverige ek. för., BUS*, har begärt att regeringen skall föreslå att mervärdesskattelagen ändras på så sätt att det anges att mervärdesskatt på följerätt skall utgå med sex procent.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Artiklarna 3–5 i direktivet innehåller bestämmelser om dels minimipris, dvs. det lägsta försäljningspris som måste uppnås för att försäljningen skall omfattas av följerätt, dels hur ersättningen skall beräknas. Regeringen behandlar dessa frågor i det följande. Vidare behandlas frågan om omräkning från euro till svenska kronor.

Från vilket försäljningspris skall en försäljning av ett konstverk omfattas av följerätten?

Direktivet ger medlemsstaterna frihet att i nationell rätt fastställa storleken på det minimipris som skall gälla för att en försäljning skall omfattas av följerätten (artikel 3.1). Ett undantag gäller dock från detta. I direktivet föreskrivs nämligen att minimipriset aldrig får överstiga 3 000 euro (artikel 3.2). Medlemsstaterna får däremot i nationell rätt sätta lägre minimipris om de så önskar.

I stycke 22 i ingressen anges som skäl för en miniminivå från vilken en försäljning kan omfattas av följerätt att en sådan bidrar till att undvika oproportionerligt höga uttags- och förvaltningskostnader i förhållande till konstnärens vinst. Det sägs vidare att subsidiaritetsprincipen gör det lämpligt att låta medlemsstaterna – i syfte att gynna nya konstnärer – fastställa en lägre beloppsgräns än gemenskapens. Det konstateras att eftersom beloppen det då rör sig om är av så ringa storlek får detta undantag troligtvis inte någon avgörande effekt på en väl fungerande inre marknad.

Dessa riktlinjer stämmer i stora delar överens med de skäl som tidigare anförts i svenska förarbeten till stöd för den valda storleken på minimibeloppet. Så är fallet med det som anges om syftet att motverka onödigt höga uttags- och förvaltningskostnader i förhållande till den ersättning konstnären kan få och om målsättningen att nya konstnärer skall gynnas av följerättsersättningen. Dessa riktlinjer är alltså av relevans för bestämmande av storleken på miniminivån.

Det lägsta försäljningspris från vilket en försäljning alltid skall omfattas av följerätten är av gemenskapen alltså satt till 3 000 euro (f.n. cirka 27 000 kr). Detta belopp överstiger betydligt den miniminivå som gäller i Sverige i dag, som är en tjugondel av ett prisbasbelopp, dvs. 2 015 kr för år 2007. Som nämnts kan Sverige emellertid enligt direktivet bestämma en nationell lägsta nivå som understiger gemenskapens.

Frågan är om det finns anledning att göra någon ändring i nuvarande svenska regler. Promemorians förslag att det nuvarande minimipriset skall behållas oförändrat har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av de flesta remissinstanser, men det har också framförts synpunkter om att det bör höjas. *Sveriges Konst- och Antikhandlareförening* har ansett att minimipriset bör vara åtminstone 10 000 kr och *Bukowskis Auktioner AB* har menat att det kan höjas till en tiondel av prisbasbeloppet utan någon egentlig försämring av syftet att stärka konstnärers och formgivares ekonomiska ställning.

Storleken på det belopp som sätts som minimigräns för avgiftsgrundande försäljningspris har stor betydelse. Erfarenheterna visar att en relativt stor andel av den följerättsersättning som betalas idag kommer från försäljningar där försäljningspriset är relativt lågt. Av en i ärendet inlämnad skrivelse från Bildkonst Upphovsrätt i Sverige ek. för., BUS, framgår att under år 2003 avsåg drygt åttio procent försäljningar upp till ett pris av 30 000 kr. Vidare framgår att i ungefär 45 procent av försäljningarna översteg priset inte 5 000 kr. I hälften av dessa fall låg försäljningspriset mellan 1 930 kr och 3 000 kr. Statistiken för år 2004 ger i huvudsak samma bild.

Det kan således konstateras att – som flera remissinstanser har framhållit – även en mindre höjning av minimipriset till exempelvis en tiondel av prisbasbeloppet skulle medföra att ett stort antal av de försäljningar som idag omfattas av följerätt inte skulle göra det framöver. Enligt regeringens uppfattning finns det risk för att en sådan förändring, som *Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)* och *Föreningen Copyswede* har anfört, skulle innebära att framförallt många yngre konstnärer, vilkas konstverk ofta säljs för lägre belopp, skulle gå miste om den ersättning de erhåller idag.

Den nuvarande nivån om en tjugondel av ett prisbasbelopp har etablerats på den svenska konstmarknaden under de tio år reglerna om följerätt varit i kraft. Det har inte framkommit att det minimibelopp som tillämpats har haft några märkbart negativa konsekvenser för den svenska konstmarknaden. Erfarenheterna från den ordning som hittills har tillämpats i Sverige talar därför inte för en höjning av den minimigräns som hittills gällt i Sverige.

Den svenska konstmarknaden, liksom motsvarande marknader i de övriga nordiska länderna, är förhållandevis liten i förhållande till hur det ser ut i många andra länder i Europa. För att följerättsersättningen skall

ge åsyftat stöd åt konstnärer finns därför anledning att inte höja den gräns som hittills tillämpats i Sverige, särskilt med tanke på den risk som finns för att detta kunde leda till en betydande försämring för nya konstnärer. Det finns också jämförbara andra länder som bestämt minimibeloppet till ett belopp som är lägre än gemenskapens minimibelopp. I Danmark och Finland har exempelvis nivån satts till 300 respektive 255 euro.

I sammanhanget vill regeringen också framhålla att direktivet ändå generellt kommer att medföra lägre uttag av följerättsersättning. Detta dels eftersom procentsatserna med vilket ersättningen skall utgå sjunker i takt med storleken på försäljningspriset, dels eftersom direktivet anger ett högsta belopp för vad som får utgå i följerättsersättning (se vidare nedan).

Regeringen anser således att det inte bör göras någon höjning av det lägsta priset för att en försäljning skall omfattas av följerätt. Frågan är då hur miniminivån bör regleras i den svenska lagen. I direktivet anges minimipriset som nämnts med ett fast belopp medan det i upphovsrättslagen är knutet till prisbasbeloppets utveckling. Detta innebär att minimipriset med automatik justeras uppåt i takt med den allmänna prisutvecklingen.

Ingen av remissinstanserna har framfört någon invändning i och för sig mot den modell som används i upphovsrättslagen i dag. Så länge detta belopp inte överstiger direktivets gräns om 3 000 euro kan det enligt regeringens uppfattning inte anses finnas något hinder mot att beloppet bestäms på detta sätt. Det framstår som högst osannolikt att prisbasbeloppet inom överskådlig tid skulle utvecklas på ett sätt som gör att en tjugondel av detta belopp skulle överstiga 3 000 euro.

Det finns betydande fördelar med den nuvarande regleringen. Denna modell är etablerad och känd på marknaden. Beloppet kommer dessutom varje år automatiskt att justeras så att nivån även framöver blir rimlig utan att någon författningsändring behöver göras.

Även i direktivet uttrycks önskemål om att hitta sätt att hålla beloppsgränser à jour med utvecklingen. I stycke 26 i ingressen till direktivet framhålls att det är önskvärt att införa en möjlighet för periodiska justeringar av beloppsgränser och procentsatser. Kommissionen har därför getts i uppdrag att utarbeta periodiska rapporter om den faktiska tillämpningen av följerätten i medlemsstaterna och om vilken inverkan detta har på gemenskapens konstmarknad samt att i förekommande fall föreslå ändringar av direktivet (artikel 11.1 i direktivet). Den nuvarande lösningen i svensk rätt att knyta miniminivån till utvecklingen av prisbasbeloppet ligger enligt regeringens uppfattning väl i linje med dessa skrivningar i direktivets ingress.

Mot bakgrund av det nu anförda anser regeringen att den nuvarande ordningen för fastställande av miniminivån bör bibehållas. Om det skulle visa sig att prisutvecklingen blir sådan att gränsvärdet om 3 000 euro riskerar att överskridas får förstås frågan övervägas på nytt.

Hur skall följerättsersättning beräknas?

Till att börja med kan konstateras att det i artikel 5 anges att det försäljningspris som avses i artikel 3 och 4 skall vara försäljningspriset före skatt. Med skatt avses här mervärdesskatt. Även enligt 26 j § första

stycket upphovsrättslagen skall ersättningen beräknas på försäljningspriset exklusive mervärdesskatt. I detta avseende stämmer alltså den svenska lagstiftningen överens med direktivet och någon lagändring är därför, såsom konstaterades i promemorian, inte nödvändig.

En särskild fråga har emellertid väckts av *BUS* när det gäller mervärdesskatt på följerättsersättning. *BUS* har anfört att de nuvarande reglerna tillämpas på olika sätt för å ena sidan auktionsverk och förmedlare, där någon mervärdesskatt inte tas ut på ersättningen, och å andra sidan konsthandlare som tar in varan i eget lager, där ersättningen är belagd med mervärdesskatt. För att komma tillrätta med detta har *BUS* föreslagit att det i mervärdesskattelagen anges att mervärdesskatt på följerätt skall utgå med sex procent.

Frågan om införandet av en särskild regel i mervärdesskattelagen i vilken det anges att mervärdesskatt på följerätt skall tas ut med sex procent har behandlats i Mervärdesskatteutredningens slutbetänkande från oktober 2006 (SOU 2006:90, se s. 200 f.f., särskilt s. 234–238). *BUS* har under det utredningsarbetet framfört samma synpunkter som i detta lagstiftningsärende. Utredningen konstaterade sammanfattningsvis att det finns vissa oklarheter hur följerättsersättningen skall behandlas mervärdesskattemässigt och att det, med tanke på den nuvarande EG-rättsliga mervärdesskatteregleringen, inte framstår som möjligt att genom en särskild bestämmelse om skattesats på följerätt nu lösa de problem som framförts. Utredningen lade därför inte fram något sådant förslag.

För närvarande bereds frågan om den fortsatta hanteringen av betänkandet i Finansdepartementet. Frågan om införandet av en särskild regel för mervärdesskatt när det gäller följerätten bör därför inte behandlas i det nu aktuella lagstiftningsärendet om följerätt.

I artikel 4.1.a–4.1.e anges hur följerättsersättningen skall beräknas. Där anges att ersättningen skall vara:

- (a) fyra procent av den del av försäljningspriset som inte överstiger 50 000 euro,
- (b) tre procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 50 000,01 och 200 000 euro,
- (c) en procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 200 000,01 och 350 000 euro,
- (d) 0,5 procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 350 000,01 och 500 000 euro, samt
- (e) 0,25 % av den del av försäljningspriset som överstiger 500 000 euro.

Enligt artikel 4.2 får en medlemsstat genom undantag från artikel 4 punkt 1 a tillämpa en procentsats på fem procent för den del av försäljningspriset som inte överstiger 50 000 euro. Vidare anges i artikel 4.3 att om en medlemsstat har bestämt ett minimiförsäljningspris för att följerättsersättning skall utgå som understiger 3 000 euro får ersättningen på beloppet mellan miniminivån och 3 000 euro inte vara lägre än fyra procent. I direktivet fastställs också en övre gräns för hur stor följerättsersättningen får vara. Enligt artikel 4.1 får den totala ersättningen inte överstiga 12 500 euro.

I stycke 23 i ingressen till direktivet anges att det i största möjliga utsträckning behövs enhetliga procentsatser för att den inre marknaden

för modern konst och samtidskonst skall fungera väl. För att uppnå syftet att tillgodose olika intressen på marknaden för originalverk är det enligt stycke 24 i ingressen önskvärt med ett system med avtagande procentsatser för olika prisskikt.

Enligt gällande svensk rätt utgår ersättningen med fem procent av försäljningspriset (exklusive mervärdesskatt) oavsett till vilket belopp försäljningspriset uppgått. Denna reglering överensstämmer alltså inte med vad direktivet föreskriver. På denna punkt är direktivet tvingande. Det är därför inte möjligt att, som vissa remissinstanser önskat, bibehålla denna lösning i svensk rätt. Det måste istället införas en fallande skala av procentsatser motsvarande den som finns i direktivet. Vidare måste det i upphovsrättslagen anges det högsta belopp med vilket följerrättsersättning kan utgå.

En fråga som kan ställas i detta sammanhang är vad som egentligen skall anses utgöra försäljningspris vid beräkningen av följerrättsersättning. *Sveriges Konst- och Antikhandlareförening* har framhållit att en konsekvens av förslaget i promemorian är att auktionshus otillbörligt gynnas jämfört med konsthandlare genom att auktionshusen betalar ersättning beräknad på inköpspriset för köparen exklusive auktionshusets provision medan handeln betalar ersättning beräknad på hela försäljningspriset exklusive mervärdesskatt. Föreningen har ansett att konst- och antikhandeln konkurrensmässigt måste jämföras med auktionshusen vid beräkning av följerrättsersättning.

Det bör först nämnas att den fråga som föreningen har tagit upp inte är föranledd av de förslag som har lämnats i promemorian. Promemorian innehöll inte något förslag till ändringar av gällande rätt när det gäller vad som skall anses utgöra försäljningspris. Föreningens remissyttrande får anses innefatta en begäran om att lagen bör ändras så att konst- och antikhandeln respektive auktionshusen likställs i detta avseende.

Lagtexten i den nuvarande 26 j § och i den föreslagna 26 o § upphovsrättslagen innehåller inte någon definition av begreppet försäljningspris eller några närmare bestämmelser om hur det skall bestämmas. I det betänkande från Upphovsrättsutredningen som låg till grund för införandet av följerrätt i svensk rätt uttalas att följerrättsersättningen principiellt även vid auktionsförsäljning borde beräknas på ett pris som inkluderar provisionen för att undvika att konsthandeln särbehandlas (SOU 1990:30 s. 546). Utredningen fortsatte dock därefter sitt resonemang med att konstatera att provisionens storlek kan vara svår att fastställa. För att förenkla hanteringen ansåg därför utredningen att det s.k. hammarslagspriset borde vara utslagsgivande. Utredningen ansåg också att den skillnad i detta avseende som blir följden för auktionshandeln respektive konsthandeln är försumbar (SOU 1990:30 s. 546).

Varken i den proposition som föregick införandet av 26 j § upphovsrättslagen eller i lagutskottets yttrande med anledning av propositionen görs några uttalanden om huruvida försäljningspriset vid beräkning av ersättningen skall inkludera provision (prop. 1994/95:151 och 1995/96:LU1). Det kan mot denna bakgrund ifrågasättas vilken vikt utredningens uttalande i denna fråga bör tillmätas. Av de uppgifter som lämnats under remissbehandlingen framgår emellertid att 26 j §

upphovsrättslagen i den praktiska hanteringen kommit att tillämpas i enlighet med utredningens uttalande.

Regeringen kan konstatera att begreppet försäljningspris används också i direktivet och att direktivet inte innehåller några bestämmelser om hur detta skall bestämmas. I det avseende stämmer direktivet och regleringen i upphovsrättslagen alltså överens. Genomförandet av direktivet ger därför inte anledning att överväga någon ändring i upphovsrättslagen på denna punkt. Det bör i sammanhanget nämnas att frågan om hur begreppet försäljningspris i direktivet skall tolkas är en fråga för rättstillämpningen som ytterst avgörs av EG-domstolen. Det är därför inte lämpligt att genom nationell lagstiftning nu närmare reglera frågan om vad som skall anses utgöra försäljningspris.

Som nämnts ger direktivet möjlighet för Sverige att även i fortsättningen ha en följerrättsersättning på fem procent när försäljningspriset inte överstiger 50 000 euro. I promemorian föreslogs att denna möjlighet bör användas. *Bukowskis* har motsatt sig detta och anfört att följerrättsersättningen bör vara fyra procent av försäljningspriset, i vart när det gäller den del som överstiger 3 000 euro. Till stöd för detta har *Bukowskis* anfört att en sådan lösning skulle förstärka konkurrensneutraliteten inom EU.

Som anförts tidigare sker en betydande del av de ersättningsgrundande försäljningarna i Sverige till priser som understiger 50 000 euro. I många fall överstiger priset inte 5 000 kronor. En sänkning av följerrättsersättningen till fyra procent i enlighet med vad *Bukowskis* har förordat skulle således i dessa fall medföra en tjugoprocentig sänkning av ersättningen. Regeringen anser inte att det finns anledning att på detta sätt försämma konstnärernas ersättningsvillkor. För att bestämmelserna om följerrätt skall tillgodose de syften de grundas på bör Sverige utnyttja undantaget i artikel 4.2 och alltså föreskriva att följerrättsersättning på belopp upp till 50 000 euro skall vara fem procent. Detta skulle också överensstämja med den ordning som hittills tillämpats i Sverige. Vid ett försäljningspris upp till 50 000 euro kommer ersättningen alltså att vara oförändrad i förhållande till dagens svenska regler.

Införandet av direktivet kommer däremot att medföra en inte obetydlig sänkning av de belopp som utgår i följerrättsersättning när försäljningspriset överstiger 50 000 euro. Som exempel kan nämnas att om försäljningspriset är 600 000 euro blir ersättningen 9 500 euro enligt direktivets regler, medan den enligt dagens svenska bestämmelser blir 30 000 euro.

Omräkning av belopp i euro till svenska kronor

I direktivet bestäms i artiklarna 1.3, 3.2, 4.1 och 4.3 olika gränsvärden i valutan euro. Någon särskild reglering för de medlemsstater som inte deltar i den europeiska valutaunionen EMU och därför inte har infört den gemensamma valutan euro finns inte. Direktivet ger överhuvudtaget ingen vägledning till hur de medlemsstater som inte har euro som nationell penningenheter skall förfara. Sverige är inte medlem i EMU. Vid ett genomförande av direktivet uppkommer därför två frågor. Skall det i upphovsrättslagen anges belopp i den gemensamma valutan euro och hur

skall i så fall en omräkning ske till svenska kronor när detta är nödvändigt?

Eftersom direktivet föreskriver gränsvärden i euro och det inte anges något alternativ till att ange dem i valutan euro talar det mesta för att det även i svensk lag skall anges belopp i euro. Detta har också skett tidigare. T.ex. kan hänvisas till 8 kap. 6 § lagen (2004:1199) om handel med utsläppsrättigheter och 2 kap. 1 § med flera ställen i lagen (1992:1528) om offentlig upphandling. De beloppsgränser som skall gälla för regleringen av följerätten i upphovsrättslagen bör också anges i euro.

När olika gränsvärden bestäms i euro uppkommer frågan om hur omräkning av dessa belopp till svenska kronor skall ske. Det måste dock först bestämmas vad det är som skall utgöra utgångspunkt för en omräkning. Ett alternativ är att omräkna försäljningspriset till euro och sedan tillämpa den eller de relevanta procentsatserna för att på så sätt nå fram till det belopp som utgör följerättsersättningen i euro. Därefter får omräkning ske till svenska kronor om inte den organisation som är behörig att motta betalning godtar betalning i euro.

En annan möjlighet är också att de olika gränsvärden som gäller i euro omräknas till svenska kronor. Därefter får relevant procentsats tillämpas på försäljningspriset. I detta fall behöver således inte någon omräkning ske av försäljningspriset utan endast av de olika gränsvärden som gäller. Denna lösning framstår som mest lätthanterlig. I promemorian gjordes bedömningen att det emellertid inte är nödvändigt att införa några uttryckliga regler om detta i lagtexten. Ingen av remissinstanserna har framfört någon invändning mot detta. Regeringen har inte någon annan uppfattning i frågan.

När det gäller tidpunkten för när omräkningen mellan euro och svenska kronor skall ske föreslogs i promemorian att detta bör vara dagen för försäljningen. Skälet till detta är att skyldigheten att betala följerättsersättning uppkommer vid tidpunkten för den ersättningsgrundande försäljningen och enligt allmänna förmögenhetsrättsliga principer skall ersättningen betalas genast. *Bukowskis* har ansett att det av praktiska skäl är angeläget att det finns ett förenklat omräkningsförfarande. För det fall exempelvis en auktionsförrättning pågår i flera dagar skulle enligt *Bukowskis* omständliga dagliga valutaomräkningar kunna ersättas med någon form av föregående genomsnittskurs.

Regeringen har emellertid för sin del svårt att se varför en omräkning baserad på växelkursen på försäljningsdagen skulle medföra några större olägenheter. En ordning av det slag som *Bukowskis* har förordat skulle dessutom vid plötsliga valutakursförändringar kunna leda till att antingen konstnären erhåller för låg ersättning eller att köparen får betala för hög ersättning jämfört med vad som skulle bli fallet om ersättningen beräknas utifrån den verkliga växlingskursen.

Regeringen anser därför att det är lämpligt att, som föreslogs i promemorian, välja den växelkurs mellan euro och kronor som Europeiska centralbanken (ECB) har fastställt vid tiden för fordrans uppkomst, dvs. försäljningstidpunkten. Om denna dag inte är svensk bankdag bör i stället den växelkurs som fastställts för närmast föregående svenska bankdag användas. Inte heller dessa riktlinjer för beräkningen framstår dock som nödvändiga att slå fast i lagtexten.

6.5 Ersättningsberättigade och följerrättens giltighet i tiden

6.5.1 Nuvarande ordning

I 26 j § första stycket upphovsrättslagen föreskrivs att rätten till följerrättsersättning tillkommer upphovsmannen till konstverket. Vidare följer av paragrafens tredje stycke att rätten till ersättning är personlig och att den inte kan överlåtas. Efter upphovsmannens bortgång gäller emellertid för rätten till ersättning sedvanliga regler om bodelning, arv och testamente (26 j § tredje stycket upphovsrättslagen). Följaktligen kan rätten att få ersättning vid vidareförsäljning av exemplar av konstverk genom bodelning eller arv övergå till upphovsmannens efterlevande och genom testamente till hans eller hennes testamentstagare.

Giltighetstiden för rätten till följerrättsersättning motsvarar upphovsrättens giltighetstid. Upphovsrätten gäller under upphovsmannens liv och som huvudregel 70 år efter det år han eller hon avled (26 j § första stycket och 43 § upphovsrättslagen).

De nu redovisade bestämmelserna om skyddstiden för upphovsrättsligt skyddade verk är utformade i enlighet med rådets direktiv 93/98/EEG av den 29 oktober 1993 om harmonisering av skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter (EGT L 290, 24.11.1993, s. 9, Celex 31993L0098, kodifierad version direktiv 2006/116/EG av den 12 december 2006, EUT L 372, 27.12.2006, s. 12, Celex 32006L0116). Särskilt kan hänvisas till artikel 1 i det nämnda direktivet.

För fotografiska bilder som skyddas enligt 49 a § upphovsrättslagen är skyddstiden 50 år från det att bilden framställdes. Således skall följerrättsersättning utgå på vidareförsäljningar som sker under denna tidsperiod, förutsatt att övriga villkor för en sådan rätt är uppfyllda.

6.5.2 Överväganden

Regeringens bedömning: Några ändringar i bestämmelserna om följerrätt i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk är inte nödvändiga med anledning av artikel 6.1 om ersättningsberättigade följerrättsinnehavare eller artikel 8.1 om skyddstid för följerrätten i direktivet.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens (se promemorian s. 56).

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har lämnat bedömningen utan erinran eller tillstyrkt den. Emellertid har *European Federation of Auctioneers* framfört kritiska synpunkter på direktivet vad gäller arvingars rätt till följerrätt.

Skälen för regeringens bedömning: I artikel 6.1 i direktivet anges vilka som är ersättningsberättigade följerrättsinnehavare. Skyddstiden för följerrätten regleras i artikel 8.1 i direktivet.

Ersättningsberättigade följerrättsinnehavare är enligt artikel 6.1 i direktivet upphovsmannen och efter upphovsmannens död dennes efterträdande rättsinnehavare om inte annat följer av artikel 8.2. I artikel

8.2–8.4 finns bestämmelser som gäller för medlemsstater där någon följerätt inte tillämpades vid direktivets ikraftträdande. Bestämmelserna innebär i korthet att dessa medlemsstater under en viss övergångsperiod kan undanta efterträdande rättsinnehavare från rätt till ersättning på grund av följerätten. Eftersom Sverige vid direktivets ikraftträdande hade regler om följerätt konstaterades i promemorian att de aktuella bestämmelserna inte kan tillämpas för svenskt vidkommande.

European Federation of Auctioneers har i sitt remissvar anfört att undantaget i artikel 8.2–8.4 borde gälla samtliga medlemsstater, alltså även de medlemsstater som vid tiden för direktivets ikraftträdande hade en följerättsordning. Enligt sammanslutningen snedvrider det konkurrensen inom gemenskapen att vissa medlemsstater ges möjlighet att tillämpa undantaget medan andra inte får det. Sammanslutningen konstaterar dock i likhet med promemorian att Sverige vid direktivets ikraftträdande hade regler om följerätt varför det inte blir aktuellt att tillämpa undantagsbestämmelserna. Regeringen tolkar direktivet på samma sätt och konstaterar alltså att artikel 8.2-8.4 i direktivet inte är tillämpliga för svensk del.

I stycke 27 i ingressen till direktivet anges att det måste fastställas vilka de ersättningsberättigade följerättsinnehavarna är, samtidigt som subsidiaritetsprincipen iakttas. Det framhålls också att det inte är lämpligt att genom detta direktiv ingripa i medlemsstaternas lagstiftning om arvsrätt, men att efterträdande rättsinnehavare måste kunna få full ersättning även efter upphovsmannens död.

Artikel 6.1 föreskriver således att följerättsersättningen skall tillfalla upphovsmannen till verket och efter dennes död hans eller hennes efterträdande rättsinnehavare. Någon närmare definition av vilka som kan vara efterträdande rättsinnehavare ges inte i direktivet. Vilka dessa är kommer i stället att fastställas genom medlemsstaternas nationella bestämmelser om arv.

Även om direktivet inte harmoniserar medlemsstaternas arvsrättsliga reglering med avseende på följerätten är det dock klart att efterträdande måste kunna få full ersättning enligt följerätten även efter upphovsmannens bortgång. Exakt vilka dessa efterträdande rättsinnehavare är bestäms dock genom nationella regler. Enligt gällande svensk rätt omfattas rätten till följerättsersättning av reglerna om bodelning, arv och testamente. De efterlevande som följerätten härigenom övergår till har full rätt till ersättning under skyddstiden för det aktuella verket. Bestämmelsen i artikel 6.1 i direktivet stämmer således väl överens med vad som gäller enligt 26 j § första och tredje styckena upphovsrättslagen. Någon ändring av de svenska bestämmelserna på denna punkt är därför inte nödvändig med anledning av direktivet.

Av artikel 8.1 följer att skyddstiden för följerätten skall överensstämja med den som fastställs i artikel 1 i direktiv 93/98/EEG. I stycke 17 i ingressen till det nu aktuella direktivet anges att skyddstiden är 70 år efter upphovsmannens död och att endast moderna och samtida konstverk sålunda kommer att omfattas av följerätten. En skyddstid om 70 år efter upphovsmannens död är också vad som föreskrivs i artikel 1.1 i direktiv 93/98/EG (2006/116/EG) om harmonisering av skyddstider för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter.

Enlig gällande svensk rätt utgår följerättsersättning på försäljningar av exemplar av konstverk som sker inom upphovsrättens giltighetstid (26 j § första stycket upphovsrättslagen). Upphovsrättens giltighetstid motsvarar i Sverige vad som föreskrivs i artikel 1 i direktiv 93/98/EEG. Svensk rätt stämmer alltså överens med artikel 8.1 i det nu aktuella direktivet och behöver således inte ändras.

6.6 Förvaltning av ersättningen och rätten att få uppgifter

6.6.1 Nuvarande ordning

Av upphovsrättslagen följer att det endast är organisationer som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området som får kräva in följerättsersättning (26 j § fjärde stycket upphovsrättslagen). Förvaltningen av följerätten är således kollektiv, men rätten till ersättning tillkommer upphovsmannen själv. Bestämmelsen innebär att den upphovsman som är berättigad till följerättsersättning aldrig själv – trots att rätten är personlig – kan rikta ett krav mot den näringsidkare som i sin yrkesmässiga verksamhet sålt vidare eller förmedlat en vidareförsäljning av ett exemplar av hans eller hennes verk.

I motiven till bestämmelsen anfördes att det inte var realistiskt att överlåta till den enskilde konstnären eller, efter hans död, rättsinnehavarna att kräva in ersättningen (prop. 1994/95:151 s. 21). Det anfördes vidare att en upplåtelse till en organisation att bevaka, kräva in och betala ut ersättningen medförde en samordning som besparade konsthandeln ett stort antal ersättningskrav. När det gäller upphovsmännens organisationer framhölls även att de hade stor erfarenhet av att effektivt administrera ersättningssystem som rör ett mycket stort antal användare.

Den organisation som får kräva in ersättningen skall företräda ett flertal svenska upphovsmän på området. Härigenom uppnås enligt motiven att organisationen är legitimerad att kräva in ersättningen oavsett om den ersättningsberättigade är medlem i organisationen eller inte (prop. 1994/95:151 s. 21). Utöver ett angivande av att bestämmelsen utformats efter mönster av dåvarande 26 i § upphovsrättslagen om avtalslicens (numera 42 a § upphovsrättslagen) behandlades inte närmare i motiven till bestämmelsen i 26 j § fjärde stycket upphovsrättslagen vad som avsågs med ”organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området”. I rättspraxis har dock bland annat slagits fast att bestämmelsen innebär att organisationen måste företräda ett relativt stort antal upphovsmän på området och att den inte utesluter att det samtidigt kan finnas flera organisationer som är berättigade att kräva in följerättsersättning (NJA 2000 s. 445).

Den som är ersättningsskyldig skall enligt 26 j § femte stycket upphovsrättslagen på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren. För det fall en viss säljare eller förmedlare skulle vägra att fullgöra förpliktelsen att redovisa ersättningsgrundande försäljningar kan organisationen säkerställa sin rätt enligt vanliga regler, t.ex. med handräckning enligt lagen (1990:746) om

betalningsföreläggande och handräckning eller genom ett vitesföreläggande av domstol (prop. 1994/95:151 s. 22).

6.6.2 Överväganden

Regeringens bedömning: Någon ändring i bestämmelserna om följerätt i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk är inte nödvändig till följd av bestämmelserna om förvaltning av följerätten i artikel 6.2 i direktivet. Inte heller är någon ändring nödvändig med anledning av bestämmelserna i artikel 9 om den ersättningskyldiges redovisningsskyldighet avseende ersättningsgrundande försäljningar.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens (se promemorian s. 59).

Remissinstanserna: Många remissinstanser har framfört att det hade varit önskvärt om förslaget hade tagit ställning till olika frågor som gäller förvaltningen av följerätt. Så har t.ex. *Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, ek. för., BUS*, m.fl. framfört att det bör klargöras vilka krav som bör ställas på den inkasserande organisationen. Likaså har *Stockholms universitets juridiska fakultetsnämnd* ansett att det vore önskvärt att, om möjligt, peka ut en enda organisation som får inkassera ersättningen. *Konkurrensverket* har ifrågasatt om det krav som ställs i den nuvarande svenska bestämmelsen, att den inkasserande organisationen skall företräda ett flertal *svenska* upphovsmän på området, är förenligt med direktivet. *Bildleverantörernas förening* har dock anfört att frågor om förvaltningen bör övervägas i särskilt lagstiftningsärende. Flera remissinstanser, både från upphovsmannahåll och från auktionshandeln, har vidare förordat införandet av straffsanktioner för att få ut redovisning om försäljningar, däribland *BUS, Konstnärernas Riksorganisation, Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS), Föreningen Copyswede och Sveriges Auktionsföretagsförening*. Många remissinstanser har dessutom ansett att redovisningsskyldigheten bör gälla *all* försäljning, inte bara försäljning som omfattas av följerättsersättning. *Stockholms universitets juridiska fakultetsnämnd* och *Sveriges Advokatsamfund* har dock anfört att man delar promemorians bedömning att det inte finns anledning att införa straffsanktioner eftersom det handlar om en civilrättslig fordran.

Skälen för regeringens bedömning

Följerättens förvaltning

Artikel 6.2 i direktivet ger medlemsstaterna möjlighet att föreskriva obligatorisk eller frivillig kollektiv förvaltning av följerätten. Det anges vidare i stycke 28 i ingressen till direktivet att medlemsstaterna är ansvariga för att fastställa regler för tillämpning av följerätten, särskilt med avseende på hur denna förvaltas. Vidare anges i det nämnda stycket att en lösning kan vara förvaltning genom en insamlingsorganisation. Medlemsstaterna bör enligt samma stycke säkerställa att

insamlingsorganisationerna fungerar på ett öppet och effektivt sätt samt att det i förekommande fall sker uttag och utbetalning av belopp avsedda för upphovsmän som är medborgare i andra medlemsstater.

Direktivet ger alltså uttryckligen stöd för en ordning med kollektiv förvaltning, som får vara antingen obligatorisk eller frivillig. Det får antas att det med kollektiv obligatorisk förvaltning avses en situation där en organisation har rätt att kräva in ersättningen för samtliga ersättningsberättigade upphovsmän. Med frivillig förvaltning torde menas en situation där organisationen endast kan kräva in ersättning för de upphovsmän som är medlemmar i organisationen. Upphovsmän som inte är medlemmar har i dessa fall rätt att själva kräva in ersättning som tillkommer dem.

Enligt 26 j § upphovsrättslagen har endast organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området rätt att kräva in ersättningen från den som är ersättningsskyldig. Organisationen är sedan skyldig att, med avdrag för en skälig ersättning för sina omkostnader, betala ut ersättningen till upphovsmannen. Upphovsmannen kan alltså aldrig själv rikta något krav mot t.ex. en säljare. I Sverige tillämpas således en obligatorisk kollektiv förvaltning av följerätten.

Direktivet ger inga föreskrifter om hur den kollektiva förvaltningen närmare skall utformas. I stället följer av stycke 28 i ingressen att det är upp till medlemsstaterna att fastställa regler för hur förvaltningen av följerätten skall gå till. Direktivet lägger alltså inte något hinder i vägen mot att, som enligt gällande svensk rätt, överlämna förvaltningsuppgifterna till upphovsmannaorganisationer. Promemorian gjorde bedömningen att bestämmelserna i gällande rätt om hur följerätten skall förvaltas därmed föll inom ramen för vad som föreskrivs i artikel 6.2 i direktivet och att det inte var nödvändigt med någon ändring i gällande rätt på grund av direktivet i detta avseende.

Regler motsvarande den nu aktuella bestämmelsen i 26 j § upphovsrättslagen finns bland annat i upphovsrättslagens bestämmelser om avtalslicenser. Där föreskrivs att avtal skall ingås med en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området (42 a § första stycket upphovsrättslagen). Även för kassettersättningen finns en motsvarande bestämmelse. I 26 m § första stycket upphovsrättslagen anges att kassettersättning endast får krävas in av organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade svenska upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter på området. I samband med genomförandet av direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället uttalades i motiven bland annat att det vid en kommande översyn av upphovsrättslagen kommer att bli aktuellt med en översyn av diverse förvaltningsfrågor, bl.a. frågan om det skall kunna finnas flera organisationer inom samma område samtidigt såväl när det gäller avtalslicens som i fråga om kassettersättning (prop. 2004/05:110 s. 144 och 247). Frågorna är alltså aktuella på närliggande områden. I promemorian konstaterades när det gäller motsvarande frågor avseende följerättens förvaltning att de frågor som det gäller kräver relativt ingående analyser och noggranna överväganden som det inte fanns möjlighet att genomföra i det nu aktuella lagstiftningsärendet. I stället borde de övervägas i ett särskilt lagstiftningsärende.

Flera remissinstanser har varit kritiska till att frågan om följerättens förvaltning inte tagits upp i samband med genomförandet av det nu aktuella direktivet. *Föreningen Svenska Tecknare* har t.ex. ansett att nuvarande ordning fungerar väl, men att det, för att säkerställa att insamlade organisation fungerar på ett öppet och effektivt sätt i enlighet med direktivet och för att tillvarata upphovsmännens intressen, är av vikt att det redan nu klargörs vilka krav som en insamlade organisation skall uppfylla för att tillfredställande fullgöra sitt uppdrag. *Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, ek. för., BUS*, har också ansett att det borde klargöras vilka krav som skall ställas på en inkasserande organisation och att det är otillfredsställande att så inte skett. Regeringen borde enligt BUS i vart fall fastställa att en organisation inte får företräda upphovsmän och rättighetshavare som lämnat uppdraget att inkassera åt annan organisation. BUS har vidare framfört att den syn på kollektiv obligatorisk förvaltning som utformats genom Högsta domstolens dom i mål NJA 2000 s. 445 är orimlig och har försatt upphovsmännen i en mycket svag position i förhållande till ersättningskyldig och insamlade organisation. Flera andra remissinstanser från upphovsmannahåll har anslutit sig till BUS remissvar. BUS har även påmint om de belopp som nedsatts hos länsstyrelsen till följd av tvisten i ovannämnda mål och argumenterat att det borde klargöras att organisation skall ha rätt att lyfta ersättningen för sina medlemmar samt att den organisation som har flest berörda anslutna även skall ha rätt att lyfta de ersättningar som tillkommer rättighetshavare som inte är ansluten till någon organisation. *Stockholms universitets juridiska fakultetsnämnd* har framfört att den nuvarande ordningen med flera möjliga insamlade organisationer riskerar att skapa en osäkerhet om rätt mottagare som i sin tur kan missgynna ersättningsberättigade upphovsmän. Fakultetsnämnden har ansett att det bästa sättet att säkra att betalningar sker på förutsatt sätt är att de betalningsskyldiga genom en tydlig angivelse vet vem som är betalningsmottagare/förvaltare. *Bildleverantörernas förening*, har däremot delat uppfattningen att frågan om förvaltning av följerätten borde övervägas noggrant i ett särskilt lagstiftningsärende.

Regeringen finner i likhet med promemorian att det inte är nödvändigt med någon ändring i gällande rätt på grund av artikel 6.2 i direktivet. De överväganden som av andra skäl behöver göras avseende förvaltningen av följerättsersättningen har, som konstaterades i promemorian, inte varit möjliga att genomföra i det nu aktuella lagstiftningsärendet. Dessa frågor får därför ses över i ett särskilt lagstiftningsärende. Detsamma gäller den fråga som *Konkurrensverket* har väckt, nämligen om det är förenligt med EG-rätten att det i den nuvarande svenska bestämmelsen anges att den inkasserande organisationen skall företräda ett flertal *svenska* upphovsmän på området. Just den frågan har tidigare uttryckligen angetts som angelägen för en översyn även när det gäller avtalslicensbestämmelserna och kassettersättningsbestämmelserna (se prop. 2004/05:110 s. 144 och 247). Det är lämpligt att frågan ses över i samma sammanhang även när det gäller följerättsbestämmelserna.

Redovisningsskyldigheten för ersättningsgrundande försäljningar

Av artikel 9 följer att medlemsstaterna skall föreskriva att de ersättningsberättigade under en period av tre år efter vidareförsäljningen får från de säljare, köpare eller förmedlare som är yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden begära in alla de uppgifter som är nödvändiga för att säkerställa utbetalning av ersättningen avseende vidareförsäljningen.

I stycke 30 i ingressen till direktivet anges att medlemsstaterna bör införa lämpliga förfaranden för kontroll av överlåtelse så att den faktiska tillämpningen av följerätten skall kunna garanteras på ett praktiskt sätt. En konsekvens av detta är enligt samma stycke i ingressen att upphovsmannen eller dennes ombud skall ha rätt att erhålla alla slags erforderliga uppgifter från den fysiska eller juridiska person som är skyldig att betala ersättningen. Om kollektiv förvaltning har föreskrivits i nationell rätt får även föreskrivas att det endast är de organisationer som är ansvariga för förvaltningen som har rätt att erhålla uppgifter.

Det är enligt gällande svensk rätt endast organisation som har rätt att kräva in följerättsersättning som kan begära ut uppgifter om en vidareförsäljning (26 j § femte stycket upphovsrättslagen). Att en organisation har denna möjlighet att begära ut uppgifter om en vidareförsäljning faller som framgått inom ramen för direktivet (artikel 9 jämförd med artikel 6.2).

Syftet med en bestämmelse om att den ersättningskyldige skall lämna ut uppgifter om en ersättningsgrundande försäljning är att följerätten på ett praktiskt sätt skall kunna garanteras. I gällande rätt finns en skyldighet för en ersättningskyldig att avge redovisning. Denna skyldighet att avge redovisning är inte straffsanktionerad. I motiven till bestämmelsen anfördes att det inte fanns tillräckliga skäl att låta skyldigheten att avge en sådan redovisning vara straffsanktionerad (prop. 1994/95:151 s. 22).

Vad gäller själva skyldigheten att betala följerättsersättning framhölls i motiven att en underlåtenhet att betala ersättningen inte innebar intrång i den till verket knutna upphovsrätten (a. prop. s. 22). Det bedömdes i förarbetena att det knappast fanns något större behov av särskilda straffbestämmelser i saken och det framhölls vidare också att det allmänt sett vore olämpligt att bestraffa en underlåtenhet att uppfylla en rent civilrättslig förpliktelse, dvs. att betala en fordran. Motsvarande skäl för att inte straffsanktionera skyldigheten att betala och lämna ut uppgifter anfördes i samband med att regler om kassettersättning infördes i upphovsrättslagen (prop. 1997/98:156 s. 35 f.).

I promemorian drogs slutsatsen att några ändringar i nuvarande bestämmelse inte var nödvändiga med hänsyn till direktivet och att det inte fanns tillräckliga skäl att – som BUS hade uttryckt önskemål om – införa regler om straff för underlåtenhet att betala ersättning eller straffsanktion för skyldigheten att redovisa ersättningsgrundande försäljningar.

De flesta remissinstanser som yttrat sig i frågan har förespråkat straffsanktionering som påtryckningsmedel för att få ut redovisning om gjorda försäljningar. Synpunkter av detta slag har kommit såväl från upphovsmannahåll som från auktionshandeln. Från upphovsmannahåll

har *BUS* m.fl. fört fram att såsom lagstiftningen ser ut finns utrymme för mindre nogräknade handlare att underlåta att redovisa till insamlande organisation, vilket medför en snedvriden konkurrens och en förlust för upphovsmännen. De möjligheter som idag står till buds för att få ut redovisning om försäljningar är inte ändamålsenliga. Konkurrensaspekten har även förts fram av *Sveriges Auktionsföretagsförening* m.fl. remissinstanser inom auktionshandeln. En del remissinstanser har även förordat ett införande av redovisningsskyldighet för *all* försäljning. *Stockholms universitets juridiska fakultetsnämnd* och *Sveriges Advokatsamfund* har dock anfört att man delar promemorians bedömning att det inte finns anledning att införa straffsanktioner eftersom det handlar om en civilrättslig fordran och de möjligheter som finns för att kontrollera överlåtelser som grundar en rätt till ersättning bör vara tillräckliga.

Det är möjligt att, vilket framhölls redan i promemorian, förutsättningarna för säkerställande av betalning skulle förbättras i någon grad om betalningsskyldigheten och redovisningsskyldigheten straffsanktioneras. Även en utsträckning av redovisningsskyldigheten till att omfatta försäljning av konstverk i stort oavsett om de formellt omfattas av följerrätten eller inte skulle kunna bidra i den riktningen. En sådan reglering skulle emellertid innebära att insynen i den ersättningskyldiges verksamhet skulle omfatta även andra försäljningar än de som omfattas av följerrätten. Vidare skulle det innebära att en i grunden rent civilrättslig förpliktelse skulle sanktioneras med straff. Precis som anfördes vid införandet av följerrättsersättningen framstår det som olämpligt (jfr prop. 1994/95:151 s. 22). De problem *BUS* m.fl. pekat på är förstås besvärande. Trots dessa problem anser dock regeringen att det inte är lämpligt att tillgripa en sådan drastisk åtgärd som en kriminalisering skulle innebära. Regeringen delar därför promemorians uppfattning att de skäl som i det tidigare lagstiftningsärendet anförts mot att straffsanktionera betalningsskyldigheten och skyldigheten att redovisa försäljningar fortfarande har styrka.

Regeringen finner sammantaget att det mot bakgrund av det sagda inte finns tillräckliga skäl för att införa regler om straff för underlåtenhet att betala ersättning, något som inte heller krävs till följd av direktivet. Motsvarande gäller i fråga om straffsanktion för skyldigheten att redovisa ersättningsgrundande försäljningar.

De uppgifter som de yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden skall tillhandahålla är sådana uppgifter som är nödvändiga för att säkerställa utbetalning av ersättningen avseende vidareförsäljningen. De uppgifter som är nödvändiga är de som rör försäljningar som grundar en rätt till ersättning. Enligt gällande rätt har den organisation som kan kräva in ersättning också rätt att få uppgifter om sådana försäljningar. Om uppgifterna inte lämnas frivilligt kan handräckning alternativt vitesföreläggande av domstol begäras. Det finns således enligt gällande rätt en skyldighet för den ersättningskyldige att redovisa försäljningar som grundar rätt till ersättning för upphovsmännen. Denna skyldighet kan ytterst tvingas fram genom rättsliga åtgärder. Det framstår varken som nödvändigt eller lämpligt att utsträcka redovisningsskyldigheten till att avse även andra försäljningar.

De möjligheter som enligt gällande rätt finns för att kontrollera överlåtelser som grundar en rätt till ersättning är alltså tillräckliga för att på ett praktiskt sett garantera följerrätten. Det finns således inte anledning att förändra gällande rätt till följd av artikel 9 i direktivet.

6.7 Redaktionella frågor

Regeringens förslag: Den nuvarande 26 j § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk delas upp på tre nya paragrafer. Dessa nya paragrafer får beteckningarna 26 n, 26 o och 26 p §§. I 26 n § tas ordet följerrätt in som beteckning på rätten till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk. Rubriken som kommer närmast före nuvarande 26 j § utgår. Istället placeras före nya paragrafen 26 n § en ny rubrik.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens (se promemorian s. 64).

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser har tillstyrkt eller lämnat förslaget utan erinran. *Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, ek. för., BUS*, har föreslagit att beteckningen följerrätt som namn på rätten till ersättning förs in i lagtexten, t.ex. i rubriken närmast före de föreslagna paragraferna.

Skälen för regeringens förslag: I gällande rätt återfinns regleringen av följerrätten i 26 j § upphovsrättslagen. Redan i dag är den paragrafen väl omfångsrik, den innehåller hela fem stycken. Med de lagändringar som föreslås i detta lagstiftningsärende måste ytterligare författningstext föras in i upphovsrättslagen. Regeringen anser att det inte är lämpligt att bygga ut den existerande paragrafen ytterligare. I stället bör bestämmelserna om följerrätt delas upp på tre paragrafer. Bestämmelserna bör placeras i paragrafer som finns i anslutning till varandra. Av utrymmesskäl kan dessa inte placeras i anslutning till den existerande 26 j §. Dagens 26 j § bör därför upphävas och de nya paragraferna placeras i 26 n, 26 o och 26 p §§ upphovsrättslagen.

Som en följd av att följerrätten föreslås bli kopplad till originalkonstverk i stället för som i dag till konstverk bör motsvarande ändring göras i rubriken. *Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, ek. för., BUS*, har framfört att eftersom promemorian konsekvent använder beteckningen följerrätt som namn på rätten till ersättning bör den beteckningen även kunna införas i lagtexten på lämpligt ställe, t.ex. som rubrik till föreslagna 26 n – 26 p §§ upphovsrättslagen. Regeringen delar uppfattningen att detta är en lämplig åtgärd och föreslår sammantaget att rubriken närmast före 26 n § upphovsrättslagen får lydelsen *Ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerrätt)*. Beteckningen följerrätt bör dessutom tas in i den inledande av de tre bestämmelserna, 26 n § upphovsrättslagen.

6.8 Internationell tillämpning

6.8.1 Nuvarande ordning

I 60 § upphovsrättslagen finns bestämmelser om vilken anknytning till Sverige som måste föreligga för att ett litterärt eller konstnärligt verk direkt skall omfattas av skyddet enligt upphovsrättslagen. Paragrafen innehåller också bestämmelser om vad som gäller för följerrätten i detta avseende. Närmare bestämt föreskrivs i 60 § tredje stycket upphovsrättslagen att 26 j § tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Bestämmelserna i 60 § upphovsrättslagen reglerar inte i vilken utsträckning lagen är tillämplig på verk och prestationer med ursprung i utlandet. Regler om detta finns i stället i 62 § upphovsrättslagen och i de föreskrifter som regeringen har utfärdat med stöd av den bestämmelsen. Dessa föreskrifter av regeringen finns samlade i den internationella upphovsrättsförordningen (1994:193).

Av 1 § andra stycket internationella upphovsrättsförordningen framgår att medborgare i ett land som ingår i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (ett EES-land) alltid skall behandlas som svenska medborgare vid tillämpningen av upphovsrättslagen. Konstverk skapade av en medborgare i ett annat land inom EES, som säljs vidare i Sverige, omfattas således av de svenska reglerna om följerrätt.

Regler om internationell tillämplighet av följerrätten finns även för andra än EES-medborgare. För verk av den som är medborgare i eller har sin vanliga vistelseort i ett annat land än Sverige, men inom Bernunionen, tillämpas bestämmelserna om följerrätt om det landet har genomfört en sådan ersättningsordning som avses i artikel 14 ter Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk (2 § tredje stycket internationella upphovsrättsförordningen). Av artikel 14 ter (2) följer att bestämmelserna om följerrätt i konventionen är undantagna från principen om nationell behandling. För följerrätten gäller enligt artikel 14 ter (2) i stället att ett unionsland inte behöver ge verk av utländska medborgare den rätt som verk av landets egna medborgare har, om inte den utländske medborgarens land ger motsvarande rättigheter. I stället för nationell behandling får det alltså ställas krav på s.k. reciprocitet.

Bestämmelserna i 26 j § upphovsrättslagen skall vidare tillämpas på verk av den som är medborgare i eller har sin vanliga vistelseort i ett annat land än Sverige som tillhör Världshandelsorganisationen (WTO), om det andra landet har genomfört en sådan ersättningsordning som avses i artikel 14 ter i Bernkonventionen (18 § andra stycket internationella upphovsrättsförordningen). Även för konstnärer som är medborgare i ett annat WTO-land än Sverige gäller således ett krav på reciprocitet.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att reglerna om rätt till följerrättsersättning skall tillämpas på ett konstverk som säljs vidare i Sverige om upphovsmannen är medborgare i

- Sverige eller har sin vanliga vistelseort i Sverige,
- ett land inom det Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, eller
- ett land annat än Sverige som ingår i Bernunionen eller Världshandelsorganisationen, eller har sin vanliga vistelseort i ett sådant

land, förutsatt att detta land ger motsvarande rätt till ersättning, dvs. reciprocitet måste föreligga.

6.8.2 Överväganden

Regeringens bedömning: Inga lagändringar behöver göras till följd av bestämmelserna om internationell tillämplighet av följerättsersättningen i artikel 7 i direktivet.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens (se promemorian s. 67).

Remissinstanserna har instämt i bedömningen eller inte haft någon erinran mot den.

Skälen för regeringens bedömning: Artikel 7 i direktivet innehåller bestämmelser om ersättningsberättigade följerättsinnehavare som är medborgare i tredje land. Med tredje land avses länder utanför EU. Enligt artikel 7.1 i direktivet skall medlemsstaterna föreskriva att upphovsmän som är medborgare i tredje land, och deras efterträdande rättsinnehavare, skall omfattas av följerätten enligt direktivet och den berörda medlemsstatens lagstiftning. Lagstiftningen i det tredje land i vilket upphovsmannen eller dennes efterträdande rättsinnehavare är medborgare måste dock tillåta skydd av följerätten i det landet för upphovsmän och deras efterträdande rättsinnehavare från medlemsstaterna. Direktivet ställer således ett krav på reciprocitet i tillämpningen när det gäller konstverk skapade av upphovsmän som är medborgare i tredje land. Enligt artikel 7.2 i direktivet skall kommissionen publicera en vägledande förteckning över de tredje länder som uppfyller kravet på reciprocitet.

Medlemsstaterna får enligt artikel 7.3 i direktivet jämställa upphovsmän som inte är medborgare i en medlemsstat men som har sin vanliga vistelseort i den medlemsstaten med sina egna medborgare för att skydda följerätten.

De medlemsstater som vid direktivets ikraftträdande inte hade regler om följerätt kan under viss tid undanta efterträdande rättsinnehavare från rätten till ersättning även om kravet på reciprocitet skulle vara uppfyllt (artikel 7.1 och artikel 8.2). Eftersom Sverige vid ikraftträdandet av direktivet hade regler om följerätt blir det för svensk del inte aktuellt att tillämpa detta undantag från följerätten.

I stycke 6 i ingressen till direktivet anges att nationella bestämmelser med krav på ömsesidighet, dvs. reciprocitet, inte får åberopas för att vägra medborgare från andra medlemsstater rättigheter som ges åt det egna landets medborgare. Detta följer också av rättspraxis från EG-domstolen beträffande tillämpningen av icke-diskrimineringsprincipen i artikel 12 i fördraget (dom av den 20 oktober 1993 i de förenade målen C-92/92 och C-326/92, Phil Collins m.fl.).

Av redovisningen av gällande svensk rätt i föregående avsnitt framgår att en medborgare i ett land som ingår i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet alltid skall behandlas som om han eller hon var svensk medborgare (1 § andra stycket internationella upphovsrättsförordningen). Det kan således konstateras att svensk rätt överensstämmer med kravet

på icke-diskriminering i artikel 12 i EG-fördraget och att det därför inte behövs någon ändring i gällande rätt i detta avseende.

I stycke 29 i ingressen till direktivet anges att rätten till ersättning enligt följerrätten bör begränsas till medborgare i gemenskapen och till utländska upphovsmän vars hemländer ger motsvarande skydd åt upphovsmän som är medborgare i medlemsstaterna. I samma stycke anges också att medlemsstaterna bör ha rätt att utvidga rätten till utländska upphovsmän som har sin hemvist i berörd medlemsstat. Sådana utländska upphovsmän som har hemvist i en medlemsstat kan alltså enligt direktivet jämföras med medlemsstatens egna medborgare. Det innebär att den svenska bestämmelsen i 60 § tredje stycket upphovsrättslagen om att följerrätten även skall tillämpas på verk av den som inte är medborgare i Sverige men har sin vanliga vistelseort här står i överensstämmelse med direktivet.

Utöver detta anger direktivet alltså att följerrätten skall gälla i förhållande till medborgare i sådana länder som ger EU-medborgare motsvarande skydd. Direktivet anger inte motsvarande begränsning som finns i svensk rätt, dvs. att det dessutom måste vara fråga om ett land som är medlem i Bernunionen eller Världshandelsorganisationen (WTO). Svensk rätt synes alltså inte helt överensstämma med direktivet på denna punkt.

Enligt 62 § upphovsrättslagen får regeringen bland annat under förutsättning av ömsesidighet meddela föreskrifter om upphovsrättslagens tillämplighet med avseende på andra länder. Den utvidgning av upphovsrättslagens tillämpningsområde som kan behövas för att svensk rätt skall stå i överensstämmelse med direktivet kan alltså genomföras genom att regeringen ändrar de bestämmelser som finns i den internationella upphovsrättsförordningen. Några lagändringar behövs därför inte i denna del.

7 Preskription av fordran på följerrättsersättning

7.1 Nuvarande ordning

Rätten till ersättning på grund av följerrätt uppstår när ett tidigare överlåtet exemplar av ett upphovsrättsligt skyddat konstverk säljs vidare. Följerrätten är utformad som en individuell ersättningsrätt och gäller under den upphovsrättsliga skyddstiden, dvs. i regel 70 år efter upphovsmannens död (26 j och 43 §§ upphovsrättslagen).

Den fordran som uppkommer kan göras gällande endast av en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän. Konstnären kan alltså inte på egen hand kräva in ersättning från den som är ersättningsskyldig. I stället är organisationen skyldig att kräva in ersättningen och betala ut den insamlade ersättningen till den ersättningsberättigade konstnären (eller dennes arvingar). Organisationen får göra ett skäligt avdrag på det belopp som betalas ut för sina omkostnader (26 j § fjärde stycket upphovsrättslagen).

Skyldigheten att betala ersättningen åvilar enligt nuvarande ordning näringsidkare som i sin yrkesmässiga verksamhet säljer vidare ett

konstverk eller förmedlar en sådan försäljning av ett konstverk. Regeringen har i avsnitt 6.3.2 föreslagit en ändring så att denna skyldighet fortsättningsvis kommer att åvila den som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden oavsett om denne är köpare, säljare eller förmedlare. Har flera sådana personer deltagit vid försäljningen åvilar skyldigheten i första hand säljaren och i andra hand förmedlaren.

När en ersättningsgrundande vidareförsäljning har ägt rum skall enligt allmänna förmögenhetsrättsliga principer ersättningen betalas genast eller senast vid anfordran. För anspråk mot den näringsidkare som är skyldig att betala följerättsersättning gäller en speciell regel om preskription. Om organisationen inte framställer ett krav på betalning inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum är fordringen preskriberad (26 j § fjärde stycket upphovsrättslagen). I paragrafen finns däremot inga särskilda bestämmelser om preskription när det gäller det anspråk som en upphovsman eller i förekommande fall dennes efterträdande rättsinnehavare har mot den organisation som krävt in följerättsersättningen.

7.2 Överväganden

Regeringens förslag: En uttrycklig regel om preskription avseende den ersättningsberättigades fordran på ersättning gentemot upphovsrättsorganisationen införs i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Enligt den nya preskriptionsregeln preskriberas en sådan fordran tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

Regeringens bedömning: Det bör inte införas någon bestämmelse som reglerar hur en organisation får använda medel som blir föremål för preskription.

Inga ändringar bör göras när det gäller den treåriga preskriptionstiden för en organisations anspråk mot den som är skyldig att betala följerättsersättning.

Promemorians förslag och bedömning: Överensstämmer i huvudsak med regeringens (se promemorian s. 72).

Remissinstanserna: Nästan alla remissinstanser har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. *Svea hovrätt* har pekat på att begreppet rimliga åtgärder synes kunna ge upphov till tolkningssvårigheter och att fordran i de fall sådana åtgärder inte har vidtagits aldrig preskriberas. Hovrätten har vidare anfört att vid en eventuell tvist har sannolikt den organisation som kräver in ersättning bevisbördan för att rimliga åtgärder har vidtagits, vilket kan få till följd att organisationen tvingas dokumentera de efterforskningar som gjorts i det enskilda fallet för oöverskådlig tid. Hovrätten har därför ansett att förslaget framstår som mindre ändamålsenligt. *Sveriges Advokatsamfund* har ansett att preskriptionsreglerna i den svenska lagstiftningen om möjligt bör vara enhetliga och att den nuvarande treåriga preskriptionsfristen för krav på följerättsersättning mot den som är skyldig att betala sådan ersättning är omotiverat kort i förhållande till den allmänna preskriptionsfristen.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Direktivet tar inte ställning till i vilken mån upphovsmannens anspråk på den organisation som mottagit betalningen preskriberas och vad sådana medel i sådana fall får användas till. Det finns alltså inget hinder mot att medlemsstaterna inför egna regler om detta. Detsamma gäller frågan om inom vilken tid en organisation måste framställa krav mot den som är skyldig att betala följerrättsersättning. Dessa frågor behandlas i det följande.

Preskription av upphovsmannens anspråk på en organisation

Med preskription avses att en fordran upphör att gälla efter viss lagbestämd tidsfrist om borgenären under denna tid inte agerat på något sätt. Det är i huvudsak två skäl som brukar anföras till stöd för att det bör finnas regler om preskription. Det är dels svårigheterna att efter lång tid föra bevisning om ett rättsförhållande, dels olägenheten för gäldenären att under obestämd tid bevara bevis om rättsförhållandet. Ett rättsförhållande bör således enligt allmänna principer inte kunna hållas svävande under hur lång tid som helst.

Allmänna bestämmelser om preskription finns i preskriptionslagen (1981:130). Lagen är enligt 1 § tillämplig på alla slags fordringar, oavsett om de avser pengar, varor, tjänster eller andra prestationer (prop. 1979/80:119 s. 88). Det saknar betydelse om fordringen grundas på avtal, på en handling som inte har samband med ett avtalsförhållande eller direkt på lag eller annan författning eller oskriven rätt.

Utanför lagens tillämpningsområde faller sakrättsliga anspråk, t.ex. sådana som avser äganderätt, nyttjanderätt m.m. och rättigheter som inte är av obligationsrättslig karaktär, som t.ex. upphovsrätt (prop. 1979/80:119 s. 88). Däremot faller obligatoriska anspråk som grundar sig på sådana rättigheter som t.ex. upphovsrätt inom lagens tillämpningsområde (a. prop. a. s.). Således faller till exempel ett krav på skäligt vederlag till följd av upphovsrättsintrång enligt 54 § första stycket upphovsrättslagen inom preskriptionslagens tillämpningsområde.

Preskription innebär att borgenären förlorar rätten att kräva ut sin fordran (8 § första stycket preskriptionslagen). Huvudregeln är att en fordran preskriberas tio år efter tillkomsten, om inte preskriptionen avbryts innan dess (2 § första stycket preskriptionslagen).

Preskriptionslagens bestämmelser gäller endast om inte annat föreskrivs i annan lagstiftning (1 § preskriptionslagen). Föreskrifter som innehåller särskilda preskriptionsbestämmelser, s.k. specialpreskription, finns i flera olika författningar. Bland annat finns det i upphovsrättslagen särskilda preskriptionsbestämmelser som avviker från de allmänna bestämmelserna i preskriptionslagen i vissa avseenden (42 a § fjärde stycket och 26 j § fjärde stycket upphovsrättslagen). Dessa bestämmelser reglerar dock endast vissa frågor om preskription. I övriga frågor bör i regel de allmänna bestämmelserna om preskription kunna tillämpas (prop. 1979/80:119 s. 83).

I 42 a § fjärde stycket upphovsrättslagen finns en särskild preskriptionsbestämmelse för krav på ersättning när en part har träffat avtal om utnyttjande av verk med en organisation som företräder ett

flertal svenska upphovsmän på området, s.k. avtalslicens. Avtalslicensen ger rätt att använda också verk av upphovsmän som inte företräds av organisationen. En utomstående upphovsman har enligt denna bestämmelse rätt till ersättning från organisationen, om han eller hon begär det inom tre år från det att verket utnyttjades. Införandet av denna kortare preskriptionsfrist motiverades av hänsyn bl.a. till organisationernas behov av att kunna överblicka vilka utbetalningar som kan bli aktuella (prop. 1979/80:132 s. 155).

När det gäller följerätten föreslog Upphovsrättsutredningen i sitt slutbetänkande från år 1990 att även upphovsmannens krav på följerättsersättning mot organisationen skulle preskriberas efter tre år från utgången av det år då den ersättningsgrundande vidareförsäljningen skedde (25 a § i utredningens lagförslag, SOU 1990:30 s. 45 f.). Som skäl för den förslagna bestämmelsen anfördes att en viss kortare preskriptionstid för krav på ersättning skulle underlätta tillämpningen av regelverket (a. bet. s. 612). Vidare angavs att preskriptionstidens längd – tre år från utgången av det år då vidareförsäljningen skedde – överensstämde med den tid som genomgående föreslagits i samband med förslagen om avtalslicenser. De bestämmelser om avtalslicenser som åsyftades av Upphovsrättsutredningen återfinns numera i 3 a kap. i upphovsrättslagen.

Regeringens proposition med förslag till regler om följerätt kom inte att innehålla någon bestämmelse om att upphovsmannens anspråk på den organisation som krävt in ersättningen skulle kunna preskriberas efter en viss kortare tid (prop. 1994/95:151). Någon närmare motivering till detta lämnades inte i propositionen. Under riksdagsbehandlingen av propositionen väcktes emellertid en motion med yrkande om att upphovsmannens fordran på följerättsersättning skulle preskriberas på det sätt upphovsrättsutredningen föreslagit (bet. 1995/96:LU 1 s. 23). Lagutskottet avstyrkte dock detta yrkande. Skälet till detta var att den organisation som inkasserar ersättningen för de ersättningsberättigades räkning kommer att vara redovisningsskyldig med avseende på mottagna belopp gentemot ersättningsberättigade rättighetshavare. I ett sådant uppdragsliknande förhållande borde det enligt utskottet inte komma i fråga att införa en preskriptionsregel. Utskottet anförde vidare att utredningsförslaget i denna del i praktiken innebar att organisationen skulle vinna på att inte bedriva fördelningen av inkasserade avgiftsbelopp tillräckligt effektivt (bet. 1995/96:LU1 s. 23).

I Danmark har däremot i bestämmelserna om följerätt tagits in regler om preskription avseendet det anspråk upphovsmannen har på organisationen. Ett sådant anspråk preskriberas inom tre år från tillkomsten av fordringen, dvs. den ersättningsgrundande vidareförsäljningen (§ 38 Stk. 5 danska upphovsrättslagen).

Frågan om preskription av en upphovsmans fordran på utbetalning av följerättsersättning från en organisation har såvitt känt inte prövats i svensk rättspraxis. Den organisation som företrädesvis tagit emot betalning av följerättsersättning, Bildkonst Upphovsrätt i Sverige ek. för., BUS, har i en skrivelse till Justitiedepartementet (ärende Ju2005/224/L3) gett uttryck för viss osäkerhet huruvida den fordran upphovsmannen har på organisationen preskriberas eller inte. Följden av detta har enligt uppgift blivit att i de fall där den ersättningsberättigade upphovsmannen

eller dennes arvingar trots grundliga efterforskningar inte har kunnat letas upp har fordringsförhållandet ändå inte avvecklats. Under de tio år bestämmelserna om följerätt varit i kraft har de belopp där den ersättningsberättigade inte kunnat sökas upp blivit betydande. Dessa belopp kan också antas öka över tid.

Vad gäller relationen mellan upphovsmannen och den inkasserande organisationen rör det sig, som också Lagutskottet var inne på, om ett uppdragsliknande förhållande. Det är troligt att den specialregel om preskription som finns för ett visst slag av uppdragsförhållanden, nämligen sysslomannaskap, i 18 kap. 9 § handelsbalken är analogt tillämplig på detta förhållande. Det skulle i så fall innebära att upphovsmannen eller annan ersättningsberättigad har ett år på sig att klandra organisationens sätt att utföra uppdraget. Ettårsfristen räknas från det att slutredovisning avlämnats. Problemet är att i de fall där organisationen inte kan hitta den ersättningsberättigade börjar denna frist aldrig löpa. Till detta kommer att den ettåriga preskriptionsfristen avseende sysslomans förvaltning endast tar sikte på klander avseende just förvaltningen. Eventuella penningfordringar som en uppdragsgivare har på sysslomannen är normalt föremål för sedvanlig tioårspreskription enligt preskriptionslagen. Preskriptionsregeln i 18 kap. 9 § handelsbalken löser alltså inte problemet med att följerättsersättning som organisationen har erhållit inte kan betalas ut utan blir kvar hos organisationen.

En fråga som uppstår är om det för att lösa detta problem bör införas en särskild preskriptionsregel när det gäller en ersättningsberättigads krav gentemot en organisation. I promemorian föreslogs en ny regel som skulle innebära att en sådan fordran preskriberas inom tio år från tillkomsten men endast under förutsättning att organisationen vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade. *Svea hovrätt* har ansett att en sådan regel framstår som mindre ändamålsenlig och pekat på att begreppet rimliga åtgärder synes kunna ge upphov till tolkningssvårigheter samt att fordran i de fall sådana åtgärder inte har vidtagits aldrig preskriberas. Hovrätten har vidare anfört att vid en eventuell tvist har sannolikt den organisation som kräver in ersättning bevisbördan för att rimliga åtgärder har vidtagits, vilket kan få till följd att organisationen tvingas dokumentera de efterforskningar som gjorts i det enskilda fallet för oöverskådlig tid.

I promemorian gjordes bedömningen att bestämmelserna i preskriptionslagen sannolikt är tillämpliga även på den fordran som en upphovsman (eller dennes efterföljande rättsinnehavare) har på följerättsersättning gentemot organisationen. *Svea hovrätt* har delat denna uppfattning och inte heller från någon annan remissinstans har det framförts någon erinran häremot. Regeringen anser för sin del att det mesta talar för att preskriptionslagens regler är tillämpliga på en sådan fordran. Det går dock inte att bortse från att det bl.a. med hänsyn till lagutskottets ovannämnda uttalande i samband med följerättens införande (bet. 1995/96:LU1 s. 23) finns en viss osäkerhet huruvida en upphovsmans anspråk på följerättsersättning gentemot en organisation kan bli föremål för preskription. För att rättsläget skall klargöras skulle frågan behöva prövas av domstol. Det framstår dock som osäkert om denna fråga någonsin kommer att hamna under domstolsprövning eftersom detta normalt skulle förutsätta att en ersättningsberättigad dels

träder fram efter mer än tio år, dels då vägras ersättning av en organisation med motiveringen att preskription inträtt. Regeringen har förståelse för de synpunkter som Svea hovrätt har framfört som skäl mot en regel om specialpreskription. Den osäkerhet som trots allt råder rörande rättsläget talar dock för en sådan regel. Som anfördes i promemorian är situationen dessutom speciell på så sätt att upphovsmannen oftast inte har någon kännedom om fordran på följerättsersättning om han eller hon inte har fått del av någon information från organisationen om detta. Om frågan om preskription när det gäller upphovsmannens fordran gentemot en organisation inte regleras särskilt och de allmänna preskriptionsreglerna tillämpas i stället skulle det i ett sådant fall kunna medföra att fordran preskriberades även i det fallet att en organisation förhållit sig passiv och inte vidtagit någon åtgärd för att eftersöka upphovsmannen. Upphovsmannen skulle alltså lida en rättsförlust. Med en specialregel om preskription i enlighet med vad som föreslogs i promemorian skulle sådana rättsförluster kunna undvikas. En annan fördel är att det med en sådan regel klargörs när och under vilka förutsättningar fordringar gentemot organisationen preskriberas. Givetvis kan regeln, som Svea hovrätt har anført, få till följd att en organisation kommer att behöva bevara dokumentation om vilka åtgärder som vidtagits för att eftersöka de som är berättigade till ersättning om organisationen vill undvika att bli ersättningsskyldig efter tioårsfristen. Regeringen anser dock att detta inte utgör något särskilt tungt vägande skäl mot en regel om specialpreskription. Nästan alla remissinstanser har också tillstyrkt eller inte haft några invändningar mot promemorians förslag. Den organisation som idag förvaltar följerättsersättningen, BUS, har uttryckligen tillstyrkt förslaget. Regeringen anser med beaktande av allt det nu anförda att det i upphovsrättslagen bör införas en specialregel om preskription. Regeln bör utformas i enlighet med vad som föreslogs i promemorian, nämligen att fordran preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

När det gäller vad som krävs för att rimliga åtgärder skall anses ha vidtagits kan nämnas att BUS i den ovannämnda skrivelsen till Justitiedepartementet (Ju2005/224/L3) har beskrivit hur man går till väga när det gäller att hitta rättsinnehavare till verk av framför allt avlidna upphovsmän som inte varit medlemmar i organisationen. Som organisationen konstaterar gäller det att hitta bouppteckningen efter den avlidne, varvid man behöver upphovsmannens födelse- och dödsdatum och uppgift om den församling där denne senast var skriven. För att få fram dessa uppgifter gör BUS sökningar i eller genom konstnärslexikon, konsthandeln och konstnärskunniga personer samt annonserar på sin egen hemsida och i tidskrifter. Därtill görs sökningar i kyrkoböcker, husförhörlängder och dödböcker, i lands- och stadsarkiv samt hos församlingar. Om och när en bouppteckning kan fås fram kan motsvarande sökningar behöva göras beträffande arvingarna alternativt sökningar i t.ex. telefonkataloger och på Internet. Enligt regeringens mening uppfyller denna beskrivning av vilka åtgärder denna förvaltande organisation brukar företa väl kravet på rimliga åtgärder. Denna beskrivning bör därför i viss utsträckning kunna användas till ledning vid

tolkningen av begreppet rimliga åtgärder i den föreslagna preskriptionsregeln. I sammanhanget bör nämnas att det kan förekomma att det är känt eller på goda grunder kan antas att den som söks har hemvist i utlandet. I sådana fall bör organisationen i regel försöka få fram motsvarande uppgifter i det landet.

Hur medel som blivit föremål för preskription får användas

En fråga som uppkommer i sammanhanget är vad som skall ske med de medel som har betalats in till en organisation när preskription har inträtt och för vilka ändamål dessa medel får användas. I promemorian föreslogs att det, mot bakgrund av utformningen av följerätten och de syften som bär upp dessa regler, i lagen uttryckligen borde anges att organisationen endast får använda dessa medel för ändamål som syftar till att stödja upphovsmän till verk som omfattas av följerätt, dvs. alster av bildkonst och brukskonst (samt fotografer, se 49 a § upphovsrättslagen).

Visserligen har ingen av remissinstanser haft någon invändning mot att det införs en sådan lagregel. En lagreglering av denna innebörd är dock från principiell utgångspunkt mindre lyckad. Regeringen är därför tveksam till att införa en sådan lagregel. Dessutom kan det ifrågasättas om det finns något egentligt behov av att lagreglera denna fråga. Ett krav för att en organisation skall ha rätt att kräva in följerättsersättning är att organisationen företräder ett flertal svenska upphovsmän på området (jfr avsnitt 6.6). Enligt regeringens mening måste det förutsättas att en sådan organisation använder medlen på ett sätt som är till nytta för sådana upphovsmän och närstående rättighetshavare som kan vara medlemmar i organisationen och att medlen inte används på så sätt att de ersättningsberättigade personer som inte är medlemmar i organisationen diskrimineras (jfr bestämmelserna om kassettersättning i 26 m § första stycket upphovsrättslagen och bestämmelserna om avtalslicens i 42 a § fjärde stycket upphovsrättslagen). Man bör alltså kunna utgå från att en sådan organisation använder medel som preskriberats för ändamål som syftar till att stödja sådana personer som har rätt till följerättsersättning på olika sätt, t.ex. genom stipendier eller genom att – i förekommande fall – betala ut dem till berättigade upphovsmän eller deras arvingar även om deras anspråk har preskriberats. Regeringen anser att de principiella skälen mot att lagreglera frågan om hur preskriberade medel får användas väger tungt samtidigt som behovet av en sådan reglering framstår som litet. Mot denna bakgrund bör det inte, såsom föreslogs i promemorian, införas någon lagregel som närmare reglerar hur medel som blir föremål för preskription får användas.

Preskription av en organisations krav på ersättning

Som nämnts ovan gäller en särskild preskriptionsregel när det gäller en organisations krav på följerättsersättning mot en näringsidkare som är skyldig att betala sådan ersättning. Organisationen måste framställa sitt krav senast inom tre år från utgången av det år då försäljningen ägde rum (26 j § fjärde stycket upphovsrättslagen). Om så inte sker preskriberas

fordran på följerättsersättning. Följden av detta blir att den ersättningsberättigade upphovsmannen går miste om sin ersättning.

Promemorian innehöll inte något förslag till ändringar av den gällande treårsfristen. *Sveriges Advokatsamfund* har anfört att preskriptionsreglerna om möjligt bör vara enhetliga i den svenska lagstiftningen och, som det får uppfattas, föreslagit att den nuvarande treårsfristen förlängs till tio år. Samfundet har ansett att treårsfristen är omotiverat kort jämfört med den allmänna preskriptionstiden och ifrågasatt att den som underlåter att redovisa en ersättningsgrundande försäljning skall gynnas av en kortare preskriptionsfrist.

Den treåriga preskriptionsfristen för en organisations krav gentemot den som är ersättningsskyldig infördes för att underlätta tillämpningen av följerättsreglerna (prop. 1993/94:151 s. 21). En kort preskriptionsfrist kan – som samfundet påpekat – i vissa fall medföra att den som vill undgå ersättningsskyldighet gynnas. Ingen av de övriga remissinstanserna har emellertid tagit upp detta som ett betydande problem eller framfört önskemål om att preskriptionsfristen borde förlängas. En sådan förändring skulle också innebära att en organisation efter lång tid skulle kunna framställa krav på betalning av följerättsersättning även i de fall där den ersättningsskyldige redovisat försäljningen på ett korrekt sätt. För såväl konst- och antikhandeln som auktionshusen skulle detta kunna försvåra hanteringen av följerättsersättningen. I sammanhanget kan också nämnas att det finns andra bestämmelser i upphovsrättslagen som föreskriver treåriga preskriptionsfrister, nämligen bestämmelserna om avtalslicens (42 a § fjärde stycket upphovsrättslagen). Regeringen anser sammanfattningsvis att den gällande preskriptionsfristen om tre år för organisationens fordran mot den ersättningsskyldige bör behållas oförändrad.

8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Ändringarna i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk skall träda i kraft den 1 juli 2007. De skall även tillämpas på verk och prestationer som kommit till före ikraftträdandet.

Äldre bestämmelser skall fortfarande tillämpas i fråga om åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. Den nya regeln om preskription avseende den ersättningsberättigades fordran på följerättsersättning gentemot en upphovsrättsorganisation skall dock tillämpas även på fordringar som har tillkommit före ikraftträdandet, om inte fordran har preskriberats innan dess enligt äldre bestämmelser.

Promemorians förslag innehöll inte någon särskild övergångsbestämmelse när det gäller den nya preskriptionsregeln i 26 p § tredje stycket upphovsrättslagen. I övrigt överensstämmer promemorians förslag med regeringens (se promemorian s. 79).

Remissinstanserna: *Bildkonst Upphovsrätt i Sverige ek. för.*, *BUS*, har angett att föreningen utgår från att den nya preskriptionsregeln i 26 p §

tredje stycket upphovsrättslagen är tillämplig också på äldre fordringar. I övrigt har remissinstanserna inte framfört några synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Enligt artikel 10 skall direktivet tillämpas på alla originalkonstverk enligt artikel 2 som den 1 januari 2006 fortfarande skyddades av medlemsstaternas lagstiftning om upphovsrätt eller som vid denna tidpunkt uppfyllde kriterierna för skydd enligt bestämmelserna i direktivet. Frågan om vilka konstverk som enligt artikel 2 omfattas av följerätt har behandlats i avsnitt 6.2.2.

Direktivet skulle enligt artikel 12.1 ha varit genomfört före den 1 januari 2006. Eftersom direktivets genomförande alltså är försenat är det angeläget att de nya och ändrade bestämmelserna träder i kraft snarast möjligt. Lagändringarna bör därför träda i kraft den 1 juli 2007.

På upphovsrättsområdet gäller allmänt att nya regler tillämpas även på verk och prestationer skyddade av närstående rättigheter som har tillkommit före ikraftträdandet av de nya reglerna. Denna princip avspeglas i artikel 10 i direktivet och bör, med en begränsning vilken regeringen återkommer till nedan, gälla även i fråga om de nu föreslagna lagändringarna. Verk och fotografiska bilder som har tillkommit före ikraftträdandet och som alltjämt skyddas av upphovsrätt alternativt av en närstående rättighet bör således omfattas av de ändrade reglerna om följerätt. Såsom föreslogs i promemorian bör detta komma till uttryck i en särskild bestämmelse.

En annan princip som vanligen tillämpas vid ändringar i upphovsrättslagen är att nya upphovsrättsliga regler inte bör tillämpas när det gäller åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. Även denna princip, som alltså utgör ett undantag från den nyss behandlade övergångsbestämmelsen, bör tillämpas nu. Det bör således föreskrivas att äldre bestämmelser skall tillämpas när det gäller åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. Detta innebär att om en vidareförsäljning har ägt rum före ikraftträdandet skall frågan om upphovsmannen har rätt till följerättsersättning prövas enligt äldre bestämmelser. Detsamma gäller i fråga om ersättningens storlek.

En särskild fråga som *Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, ek. för., BUS*, har varit inne på är om den nya preskriptionsregeln i 26 p § tredje stycket upphovsrättslagen skall kunna tillämpas också på fordringar på följerättsersättning som har tillkommit före ikraftträdandet. De övergångsbestämmelser som föreslogs i promemorian kan inte anses ge utrymme för att tillämpa regeln på fordringar som tillkommit före ikraftträdandet. Som redovisats närmare i avsnitt 7.2 talar det mesta för att den allmänna preskriptionsregeln i 2 § preskriptionslagen (1981:130) är tillämplig på fordringar avseende följerättsersättning. En tillämpning av den bestämmelsen kan innebära en risk för att den som är berättigad till ersättning lider rättsförlust till följd av att den organisation som har tagit emot ersättningen har varit passiv i fråga om att betala ut ersättningen till rätt rättighetshavare. Detta gäller naturligtvis också i lika hög grad för de fordringar som har tillkommit före ikraftträdandet. Den föreslagna nya preskriptionsbestämmelsen är bl.a. avsedd att komma tillrätta med detta problem. Enligt regeringens uppfattning är det önskvärt att den nya preskriptionsregeln tillämpas också på äldre fordringar. Det mesta talar, som anförts, för att den allmänna

tioårsprekriptionen redan gäller för fordringar på följerättsersättning. Om så är fallet lider alltså inte de ersättningsberättigade någon rättsförlust av att den nya preskriptionsbestämmelsen får gälla retroaktivt. Även om så inte skulle vara fallet finns tidigare exempel på att man låtit nya preskriptionsregler gälla även för äldre fordringar (prop. 1979/80:119 s. 85 f.). Så bör ske även nu. I ett avseende finns det dock skäl att göra undantag från detta. När det gäller fordringar som har tillkommit tidigare än tio år före ikraftträdandet kan nämligen preskription redan ha inträtt enligt den allmänna preskriptionsregeln i 2 § preskriptionslagen. I en sådan situation bör det inte vara möjligt att återuppliva fordran med stöd av den nya preskriptionsregeln. Sammanfattningsvis anser regeringen att det i övergångsbestämmelserna alltså bör föreskrivas att den nya preskriptionsregeln skall tillämpas även på fordringar som har tillkommit före ikraftträdandet, om inte fordran har preskriberats innan dess enligt äldre bestämmelser.

9 Ekonomiska och andra konsekvenser

Regeringens bedömning: De föreslagna lagändringarna medför inte några ökade kostnader för det allmänna. Förslagen medför totalt sett inte några kostnadsökningar för enskilda. Förslagen får inte heller några konsekvenser för miljön eller jämställdheten.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens (se promemorian s. 81).

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna har haft någon invändning mot promemorians bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Bestämmelser om följerätt har funnits i drygt tio år. Under denna tid har bestämmelserna inte lett till mer än ett fåtal tvister. Inte heller har reglerna inneburit ett behov av ingripanden från det allmänna. Det finns inte någon anledning att räkna med att de nu lämnade lagförslagen skall innebära en förändring i detta avseende och leda till ett ökat antal tvister eller ett behov av insatser från myndigheter. Regeringen instämmer i bedömningen i promemorian att lagförslagen inte medför några ökade kostnader eller ökat resursbehov för det allmänna.

Bestämmelser om följerätt har däremot förstås ekonomiska konsekvenser för den som skall sälja eller köpa ett konstverk som omfattas av följerätt. De föreslagna lagändringarna innebär ingen nämnvärd förändring av kretsen av verk som omfattas av följerätt. Dessa förändringar föranleder således inte några ökade kostnader för enskilda.

Eftersom även försäljningar där endast köparen är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden fortsättningsvis kommer att omfattas av följerätt kommer i det hänseendet att ske en viss ökning av antalet försäljningar som medför att ersättning skall betalas. Den kostnadsökning som det innebär för dem som skall betala ersättning kommer upphovsmännen och andra ersättningsberättigade till del i form av ökade intäkter. Samtidigt kommer de föreslagna ändringarna om att ersättningen skall tas ut med allt lägre procentsatser när försäljningspriset

stiger att minska intäkterna för upphovsmännen i fråga om konstverk som säljs till relativt höga försäljningspriser och i motsvarande mån minska kostnaderna för dem som skall betala följerättsersättning. Samma konsekvens får förslaget om ett högsta belopp för följerättsersättningen. Mot denna bakgrund delar sammantaget regeringen promemorians bedömning att lagförslagen totalt sett inte bör medföra ökade kostnader för enskilda.

De föreslagna lagändringarna innebär att bestämmelserna om följerätt i upphovsrättslagen i stora delar kommer att överensstämja med vad som gäller i andra länder inom EU. I övrigt innebär förslagen att upphovsrättslagen i vissa avseenden förtydligas. Detta kan förväntas vara till fördel för såväl rättighetshavare och andra som berörs av reglerna, däribland små och medelstora företag. Förslagen bedöms inte medföra några nämnvärda konsekvenser för brottsligheten eller det brottsförebyggande arbetet. Inte heller medför förslagen några konsekvenser för den kommunala självstyrelsen, för sysselsättningen och offentlig service i olika delar av landet, för jämställdheten mellan kvinnor och män, för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen eller för miljön (jfr 15 § kommittéförordningen, 1998:1474).

10 Författningskommentar

26 n §

Om ett exemplar av ett originalkonstverk som har överlåtits säljs vidare inom upphovsrättens giltighetstid har upphovsmannen rätt till ersättning (följerätt) om någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden är säljare, förmedlare eller köpare vid försäljningen. Med originalkonstverk avses

1. konstverk som har utförts av konstnären själv, eller
2. exemplar av konstverk som har framställts i ett begränsat antal av konstnären själv eller med hans eller hennes tillstånd.

Upphovsmannen har inte rätt till ersättning om

1. försäljningspriset exklusive mervärdesskatt inte överstiger en tjugondel av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. försäljningen avser ett alster av byggnadskonst, eller
3. försäljningen sker från en person som inte är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden till ett museum som är öppet för allmänheten och som bedriver verksamhet utan vinstsyfte, om försäljningen skett utan att en förmedlare som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden medverkat.

Endast en person som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden som säljare, förmedlare eller köpare är ersättningsskyldig. Har fler än en sådan person deltagit vid försäljningen skall ersättningen betalas av säljaren. Om säljaren inte är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden skall ersättningen i stället betalas av förmedlaren.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om innehållet i och omfattningen av följerätten. Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.2, 6.3, 6.4 och 6.5.

I *första stycket* anges vilka vidareförsäljningar som kan grunda en rätt till ersättning. I jämförelse med den nuvarande lydelsen av 26 j § första stycket upphovsrättslagen har följerätten utvidgats till att omfatta även försäljningar som sker från en privatperson till en person som är

yrkesmässigt verksam på konstmarknaden utan medverkan av förmedlare. Endast vidareförsäljningar där någon på konstmarknaden yrkesmässigt verksam aktör deltar i egenskap av säljare, köpare eller förmedlare grundar en rätt till ersättning. Det saknar betydelse om det är fråga om en fysisk eller juridisk person, utan avgörande är om aktören är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden. Försäljningar som en privatperson själv gör till en annan privatperson omfattas alltså inte av följerrätten. Som utvecklats i avsnitt 6.3.2 i allmänmotiveringen måste direktivet tolkas så att när det gäller handel med konst faller endast privatpersoner utanför kretsen ”personer yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden”, se dock kommentaren till andra stycket 3 nedan angående ett undantag för vissa situationer när museer köper in konst. När en näringsidkare som vanligtvis inte alls bedriver konsthandel vidareförsäljer ett konstverk blir alltså bestämmelserna om följerrätt tillämpliga. Någon som visserligen normalt är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden kan någon gång tänkas handla i egenskap av privatperson. Tidigare framgick tydligt av lagtexten att sådana försäljningar inte omfattades. Den rimliga tolkningen även av den ändrade lagtexten är att följerrättsersättning i sådana fall inte skall utgå. Om en konsthandlare t.ex. köper en målning avsedd som gåva eller för användning i det egna hemmet, av en annan privatperson bör det alltså inte vara fråga om en vidareförsäljning som omfattas av upphovsmannens rätt till ersättning. Den slutliga prövningen av detta blir dock en fråga för domstol och i slutänden EG-domstolen.

Formerna för vidareförsäljningen eller förmedlingen av en sådan saknar betydelse för bestämmelsernas tillämplighet. Således saknar det betydelse på vilket sätt ett avtal om försäljning ingås. T.ex. omfattas förmedling som sker via Internetauktioner av bestämmelserna på samma sätt som auktioner som sker i närvaro av budgivare.

Den svenska termen för ersättningsrätten, följerrätt, har tagits in i lagtexten. De konstverk som kan grunda rätt till ersättning är enligt första stycket originalkonstverk. Med originalkonstverk avses enligt bestämmelsen dels konstverk som utförts av konstnären själv, dels exemplar av konstverk som framställts i ett begränsat antal av konstnären själv eller med hans eller hennes tillstånd. I direktivet finns en tolkningsregel rörande det senare fallet. Där anges att sådana exemplar i normalfallet skall vara numrerade, signerade eller på annat sätt vederbörligen godkända av konstnären (artikel 2.2 i direktivet). Denna tolkningsregel gäller förstås även vid tolkningen av den svenska bestämmelsen. Man bör dock vara uppmärksam på att regeln gäller i normalfallet. Olika sedvanor när det gäller numrering, signering etc. finns på olika områden, vilket måste tas med i beaktande vid tillämpning av bestämmelsen. Med konstverk avses såväl alster av bildkonst som alster av brukskonst och alster av byggnadskonst (se dock andra stycket 2.).

I *andra stycket* föreskrivs vissa undantag från följerrätten. Från följerrätten undantas för det första försäljningar där försäljningspriset exklusive mervärdesskatt inte överstiger en tjugondel av ett prisbasbelopp. Denna bestämmelse överensstämmer med vad som tidigare föreskrivits i 26 j § andra stycket 1. Det har endast gjorts en redaktionell ändring genom att uttrycket basbelopp har ersatts av

uttrycket prisbasbelopp. I andra stycket 2 undantas vidareförsäljningar av alster av byggnadskonst. Detta motsvarar vad som tidigare reglerats i 26 j § andra stycket 2. Slutligen undantas i andra stycket 3 försäljningar som sker från en person som inte är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden till ett museum som är öppet för allmänheten och som bedriver sin verksamhet utan vinstsyfte om försäljningen skett utan medverkan av en förmedlare som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden (jfr stycke 18 i ingressen till direktivet).

Av *tredje stycket* följer vem som skall betala ersättningen. Denna fråga har tidigare reglerats i 26 j § första stycket. Då gällde att det i första hand var säljaren som var betalningsskyldig, i andra hand förmedlaren, men aldrig köparen. Nu föreskrivs att även köparen i visst fall är skyldig att betala ersättningen. Om säljaren är en privatperson och köparen är någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden, t.ex. en konsthandel, skall köparen betala följerättsersättningen. Detta gäller dock endast i fall då en yrkesmässig förmedlare inte har medverkat.

26 o §

Ersättningen enligt 26 n § skall beräknas på försäljningspriset exklusive mervärdesskatt och tas ut med

1. fem procent av den del av försäljningspriset som inte överstiger 50 000 euro,
2. tre procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 50 000,01 och 200 000 euro,
3. en procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 200 000,01 och 350 000 euro,
4. en halv procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 350 000,01 och 500 000 euro,
5. 0,25 procent av den del av försäljningspriset som överstiger 500 000 euro.

Ersättning enligt första stycket får tas ut med högst 12 500 euro.

Rätten till ersättning är personlig och får inte överlåtas eller efterges. Efter upphovsmannens död är, trots 10 kap. 3 § första stycket äktenskapsbalken, föreskrifterna om bodelning, arv och testamente tillämpliga på rätten.

Paragrafen, som är ny, innehåller bl.a. bestämmelser om hur ersättningen skall beräknas och om det maximala ersättningsbeloppet. Paragrafen har behandlats i avsnitt 6.3 och 6.4 i allmänmotiveringen.

Första stycket innebär att ersättningen inte som tidigare skall beräknas med fem procent på försäljningspriset (exklusive mervärdesskatt) oavsett dess storlek. I stället kommer skilda procentsatser att tillämpas beroende på storleken av försäljningspriset. Om t.ex. ett konstverk säljs för ett belopp i svenska kronor som motsvarar 50 000 euro skall ersättning utgå med fem procent av detta belopp. Är försäljningspriset i stället 60 000 euro skall ersättning tas ut med fem procent på beloppet upp till och med 50 000 euro och med tre procent på det belopp som överstiger 50 000 euro. I exemplet kommer ersättningen alltså att uppgå till totalt 2 800 euro ($0,05 \times 50\,000 + 0,03 \times 10\,000 = 2\,800$). Omräkning till svensk valuta kan enklast ske på så sätt att gränsvärdena räknas om med användande av den växelkurs mellan euro och kronor som Europeiska centralbanken (ECB) har fastställt för den dagen då försäljningen äger rum eller, om försäljningen inte sker på en svensk bankdag, den växelkurs som fastställts för närmast föregående svenska bankdag.

I *andra stycket* finns en bestämmelse om det maximala belopp som följerättsersättningen får tas ut med vid en försäljning. Någon sådan

begränsning har inte tidigare funnits i svensk rätt. En ersättningsskyldig skall aldrig behöva betala mer än 12 500 euro. Inte förrän försäljningspriset uppgår till 1 800 000 euro eller mer blir dock denna begränsning aktuell. Valutaomräkning kan lämpligast ske på samma sätt som enligt första stycket.

I *tredje stycket* finns regler om att följerätten är personlig och inte får överlåtas samt om bodelning, arv och testamente. Här har i förtydligande syfte tillagts att följerätten inte heller får efterges (jfr artikel 1.1 i direktivet). Detta motsvarar vad som sannolikt gällt redan tidigare men har nu lagts till uttryckligen i lagtexten. Förutom två redaktionella ändringar motsvarar bestämmelsen i övrigt vad som tidigare föreskrivits i 26 j § tredje stycket. De redaktionella ändringarna innebär alltså ingen ändring i sak.

26 p §

Endast organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen skall kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för skäligen ersättning till organisationen för dess omkostnader. Om organisationen inte kräver den ersättningsskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.

Den som är ersättningsskyldig skall på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren.

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

Paragrafen, som är ny, behandlar bl.a. frågorna om vem som får kräva in följerättsersättning, vilket har behandlas i avsnitt 6.6 i allmänmotiveringen, och om preskription, vilket har behandlats i avsnitt 7 i allmänmotiveringen.

I *första och andra styckena* finns regler som helt motsvarar de regler som tidigare fanns i 26 j § fjärde och femte styckena.

I *tredje stycket* har införts en bestämmelse om preskription avseende upphovsmannens eller dennes efterföljande rättsinnehavares fordran mot organisationen. Där anges att en sådan fordran preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade. Vilka åtgärder som är rimliga att vidta får bedömas i det enskilda fallet. Normalt bör naturligtvis eftersökningar i folkbokföringsregistret och i andra tillgängliga register där person- och adressuppgifter kan erhållas ingå bland de åtgärder som rutinemässigt vidtas. Dit hör också försök att spåra eventuella arvingar eller testamentstagare till upphovsmannen. I det fallet att det är känt eller på goda grunder kan antas att den som söks har hemvist i utlandet bör sådana uppgifter i regel eftersökas där på lämpligt sätt. Det arbete som läggs ner på eftersökningarna bör stå i rimlig proportion till den inestående ersättningens storlek. Det är förstås inte nödvändigt eller ens acceptabelt att organisationen lägger ner stora kostnader på att leta efter rättsinnehavare när det gäller mycket små belopp. En bedömning av rimligheten av omfattningen på eftersökningarna måste alltså göras från fall till fall. I vissa fall kan omständigheterna vara sådana att det bör

kunna ställas högre krav än annars på de åtgärder som vidtas för att finna den sökta, exempelvis om ersättningen uppgår till ett betydande belopp. Det bör understrykas att även i fall då det är fråga om ett mycket litet belopp måste det självfallet göras försök att hitta den ersättningsberättigade. Organisationen kan alltså inte underlåta att vidta eftersökningsåtgärder för att det belopp det handlar om är av ringa storlek.

49 a §

Den som har framställt en fotografisk bild har uteslutande rätt att framställa exemplar av bilden och göra den tillgänglig för allmänheten. Rätten gäller oavsett om bilden används i ursprungligt eller ändrat skick och oavsett vilken teknik som utnyttjas.

Med fotografisk bild avses även en bild som har framställts genom ett förfarande som är jämförligt med fotografi.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då bilden framställdes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16–20 a och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 k–28, 31–38, 41, 42, 42 a–42 f och 50–52 §§ skall tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Paragrafen innehåller regler om närstående rättigheter för fotografer. Det har endast gjorts en redaktionell ändring i paragrafen. I fjärde stycket har en hänvisning till de tre föreslagna nya paragraferna 26 n–26 p §§ tagits in, vilken ersätter den tidigare hänvisningen till 26 j §. Ändringen är en följd av att 26 j § har upphävts och ersatts av tre nya paragrafer, 26 n–26 p §§.

60 §

Bestämmelserna om upphovsrätt tillämpas på

1. verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige,
2. verk som först utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utom riket,
3. filmverk vars producent har sitt säte eller sin vanliga vistelseort i Sverige,
4. här uppfört byggnadsverk,
5. konstverk som utgör del av här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenat med marken.

Vid tillämpning av första stycket 2. anses samtidig utgivning ha ägt rum, om verket utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivning utomlands. Vid tillämpning av första stycket 3. anses, där ej annat visas, den vars namn på sedvanligt sätt utsatts på exemplar av filmverket som verkets producent.

Bestämmelserna i 26 k–26 p §§ tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Bestämmelserna i 44 a § tillämpas på utgivningar och offentliggöranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas också på utgivningar och offentliggöranden av juridiska personer som har säte i Sverige.

Bestämmelserna i 50 och 51 §§ tillämpas på varje litterärt eller konstnärligt verk, oberoende av dess ursprung.

Paragrafen innehåller regler om den anknytning till Sverige som är nödvändig för att upphovsrättslagen skall vara direkt tillämplig när det gäller upphovsrättsliga verk. Endast redaktionella ändringar har gjorts i

paragrafen. Ändringarna består i att de tidigare hänvisningarna i tredje stycket till bestämmelserna i 26 j och 26 k §§ om följerätt respektive kassettersättning har ändrats till en hänvisning till 26 k – 26 p §§ där bestämmelserna om kassettersättning och följerätt numera är placerade. När det gäller kassettersättningen har hänvisningen alltså ändrats så att den numera omfattar även 26 l och 26 m §§. Detta är en följdändring av de ändringar av bestämmelserna om kassettersättning som trädde i kraft den 1 juli 2005 (Ds 2003:35, prop. 2004/05:110, bet. 2004/05:LU27, rskr. 2004/05:247 och SFS 2005:359).

61 §

Bestämmelserna i 45, 47 och 48 §§ är tillämpliga på framföranden, ljudupptagningar samt ljudradio- och televisionsutsändningar som äger rum i Sverige. Dessutom tillämpas bestämmelserna i 45 § på framföranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige, bestämmelserna i 47 § på ljudupptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige och bestämmelserna i 48 § på utsändningar av radio- eller televisionsföretag som har sitt säte här i landet. Bestämmelserna i 46 § tillämpas på ljudupptagningar och upptagningar av rörliga bilder vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige liksom på sådana upptagningar av rörliga bilder som äger rum i Sverige. Bestämmelsen i 46 § om eftergörande gäller dock alla ljudupptagningar.

Bestämmelserna i 49 § tillämpas på arbeten vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas även på arbeten vars framställare är svensk juridisk person och har sitt säte, sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet i Sverige. Om den juridiska personen har sitt säte i Sverige men inte sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet här, tillämpas bestämmelserna dock endast om arbetet ingår i en ekonomisk verksamhet som har etablerats i Sverige.

Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 50 och 51 §§ på alla fotografiska bilder och övriga bestämmelser på fotografiska bilder

1. vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige eller
2. som först har utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utomlands eller
3. som har infogats i en byggnad eller annan anordning som är fast förenad med marken, om byggnaden eller anordningen är belägen i Sverige.

Vid tillämpningen av tredje stycket 2 anses utgivningen ha skett samtidigt, om bilden har utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivningen utomlands.

Av bestämmelserna i 45 § tillämpas hänvisningen till 26 k–26 m §§ endast på framföranden som har gjorts av någon som är svensk medborgare eller som har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 46 § tillämpas hänvisningen till 26 k–26 m §§ endast på upptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 26 k–26 p §§ endast på fotografiska bilder vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Paragrafen innehåller regler om den anknytning till Sverige som krävs för att upphovsrättslagen skall vara direkt tillämplig när det gäller närstående rättigheter. Endast redaktionella ändringar har gjorts i paragrafen. Ändringarna innebär att de tidigare hänvisningarna i sista stycket till bestämmelserna i 26 j § om följerätt respektive 26 k § om kassettersättning har ändrats. För följerättens del hänvisas i stället till 26 n – 26 p §§ där bestämmelserna om följerätt numera återfinns. Vad gäller

kassettersättningen hänvisas numera i stället till 26 k – 26 m §§ där dessa bestämmelser numera är placerade. Hänvisningen i denna del har alltså ändrats så att den numera omfattar även 26 l och 26 m §§. Detta är en följdändring av de ändringar av bestämmelserna om kassettersättning som trädde i kraft den 1 juli 2005 (Ds 2003:35, prop. 2004/05:110, bet. 2004/05:LU27, rskr. 2004/05:247 och SFS 2005:359).

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.
2. Med det undantag som anges i 3 första meningen skall de nya bestämmelserna även tillämpas på verk och prestationer som har kommit till före ikraftträdandet.
3. Äldre bestämmelser skall fortfarande tillämpas i fråga om åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. Bestämmelsen i 26 p § tredje stycket skall dock tillämpas även på fordringar som kommit till före ikraftträdandet, om inte fordran har preskriberats innan dess enligt äldre bestämmelser.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna har behandlats i avsnitt 8.

De föreslagna lagändringarna träder enligt *punkt 1* i kraft den 1 juli 2007.

Enligt *punkt 2* kommer de ändrade bestämmelserna om följerätt att tillämpas på samtliga de verk som vid ikraftträdandetidpunkten är skyddade av upphovsrätt och på fotografiska bilder som vid denna tidpunkt omfattas av skydd enligt 49 a § upphovsrättslagen.

Av *punkt 3* följer att äldre bestämmelser kommer att vara fortsatt tillämpliga när det gäller vidareförsäljningar som ägt rum före ikraftträdandet. Detta gäller både i fråga om försäljningen omfattas av följerätt och om ersättningens storlek. Preskriptionsregeln i 26 p § tredje stycket är dock tillämplig även på en fordran på följerättsersättning som en upphovsman har gentemot en organisation och som har kommit till före ikraftträdandet, förutsatt att fordran inte har preskriberats innan dess enligt äldre bestämmelser. Det är alltså inte möjligt att återuppliva en sedan tidigare preskriberad fordran på följerättsersättning.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG
av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt
till ersättning vid vidareförsäljning av
originalkonstverk (följerätt)

THE EUROPEAN
PARLIAMENT AND THE
COUNCIL OF THE EUROPEAN
UNION,

Having regard to the Treaty
establishing the European
Community, and in particular
Article 95 thereof,

Having regard to the proposal
from the Commission¹,

Having regard to the opinion of
the Economic and Social
Committee²,

Acting in accordance with the
procedure laid down in Article 251
of the Treaty³, and in the light of
the joint text approved by the
Conciliation Committee on 6 June
2001,

Whereas:

(1) In the field of copyright, the
resale right is an unassignable and
inalienable right, enjoyed by the
author of an original work of
graphic or plastic art, to an
economic interest in successive
sales of the work concerned.

(2) The resale right is a right of
a productive character which

EUROPAPARLAMENT OCH
EUROPEISKA UNIONENS RÅD
HAR ANTAGIT DETTA
DIREKTIV

med beaktande av Fördraget om
upprättandet av Europeiska
gemenskapen, särskilt artikel 95 i
detta,

med beaktande av
kommissionens förslag¹,

med beaktande av Ekonomiska
och sociala kommitténs yttrande²,

i enlighet med förfarandet i
artikel 251 i fördraget³, mot
bakgrund av det gemensamma
utkast som godkändes av
förlikningskommittén den 6 juni
2001, och

av följande skäl:

(1) Rätten till ersättning vid
vidareförsäljning av
originalkonstverk (följerätten)
inom området upphovsrätt är en
icke överlåtbar och oförytterlig rätt
som ger upphovsmannen till ett
originalkonstverk rätt till en
ekonomisk del i senare
vidareförsäljningar av det berörda
verket.

(2) Följerätten är en
avkastningsbringande rätt som gör

¹ OJ C 178, 21.6.1996, p. 16 and OJ C 125, 23.4.1998, p. 8.

¹ EGT C 178, 21.6.1996, s. 16 och EGT C 125, 23.4.1998, s. 8.

² OJ C 75, 10.3.1997, p. 17.

² EGT C 75, 10.3.1997, s. 17.

³ Opinion of the European Parliament of 9 April 1997 (OJ C 132, 28.4.1997, p. 88), confirmed on 27 October 1999, Council Common Position of 19 June 2000 (OJ C 300, 20.10.2000, p. 1) and Decision of the European Parliament of 13 December 2000 (OJ C 232, 17.8.2001, p. 173). Decision of the European Parliament of 3 July 2001 and Decision of the Council of 19 July 2001.

³ Europaparlamentets yttrande av den 9 april 1997 (EGT C 132, 28.4.1997, s. 88), bekräftat den 27 oktober 1999, rådets gemensamma ståndpunkt av den 19 juni 2000 (EGT C 300, 20.10.2000, s. 1) och Europaparlamentets beslut av den 13 december 2000 (EGT C 232, 17.8.2001, s. 173). Europaparlamentets beslut av den 3 juli 2001 och rådets beslut av den 19 juli 2001.

enables the author/artist to receive consideration for successive transfers of the work. The subject-matter of the resale right is the physical work, namely the medium in which the protected work is incorporated.

(3) The resale right is intended to ensure that authors of graphic and plastic works of art share in the economic success of their original works of art. It helps to redress the balance between the economic situation of authors of graphic and plastic works of art and that of other creators who benefit from successive exploitations of their works.

(4) The resale right forms an integral part of copyright and is an essential prerogative for authors. The imposition of such a right in all Member States meets the need for providing creators with an adequate and standard level of protection.

(5) Under Article 151(4) of the Treaty the Community is to take cultural aspects into account in its action under other provisions of the Treaty.

(6) The Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works provides that the resale right is available only if legislation in the country to which the author belongs so permits. The right is therefore optional and subject to the rule of reciprocity. It follows from the case-law of the Court of Justice of the European Communities on the application of the principle of non-discrimination laid down in Article 12 of the Treaty, as shown in the judgment of 20 October 1993 in Joined Cases C-92/92 and C-326/92 *Phil Collins and Others*⁴, that domestic

det möjligt för upphovsmannen/konstnären att få ersättning för senare överlåtelser av verket. Föremålet för följerrätten är verket i dess materiella form, dvs. det medium i vilket det skyddade verket ingår.

(3) Syftet med följerrätten är att tillförsäkra upphovsmännen till konstverk en andel av det ekonomiska utbyte deras originalkonstverk ger upphov till. Denna rätt bidrar till att återställa den ekonomiska jämvikten mellan upphovsmän till konstverk respektive andra upphovsmän som uppbär ersättning för senare utnyttjande av sina verk.

(4) Följerrätten utgör en integrerad del av upphovsrätten och är en viktig förmånsrätt för upphovsmännen. Införandet av en sådan rätt i samtliga medlemsstater tillgodoser behovet av att ge upphovsmän en rimlig och enhetlig skyddsnivå.

(5) Enligt artikel 151.4 i fördraget skall gemenskapen beakta de kulturella aspekterna då den handlar enligt andra bestämmelser i fördraget.

(6) I Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk föreskrivs att följerrätten endast kan göras gällande om lagstiftningen i upphovsmannens hemland medger det. Följerrätten är således fakultativ och omfattas av regeln om ömsesidighet. Det följer av Europeiska gemenskapernas domstols rättspraxis avseende tillämpningen av icke-diskrimineringsprincipen i artikel 12 i fördraget, såsom framgår av domen av den 20 oktober 1993 i de förenade målen C-92/92 och C-326/92, *Phil Collins m.fl.*⁴, att nationella bestämmelser som

⁴ [1993] ECR I-5145.

⁴ 1993 Rec. I-5145.

provisions containing reciprocity clauses cannot be relied upon in order to deny nationals of other Member States rights conferred on national authors. The application of such clauses in the Community context runs counter to the principle of equal treatment resulting from the prohibition of any discrimination on grounds of nationality.

(7) The process of internationalisation of the Community market in modern and contemporary art, which is now being speeded up by the effects of the new economy, in a regulatory context in which few States outside the EU recognise the resale right, makes it essential for the European Community, in the external sphere, to open negotiations with a view to making Article 14b of the Berne Convention compulsory.

(8) The fact that this international market exists, combined with the lack of a resale right in several Member States and the current disparity as regards national systems which recognise that right, make it essential to lay down transitional provisions as regards both entry into force and the substantive regulation of the right, which will preserve the competitiveness of the European market.

(9) The resale right is currently provided for by the domestic legislation of a majority of Member States. Such laws, where they exist, display certain differences, notably as regards the works covered, those entitled to receive royalties, the rate applied, the transactions subject to payment of a royalty, and the basis on which these are calculated. The

innehåller klausuler om ömsesidighet inte kan åberopas för att vägra medborgare från andra medlemsstater rättigheter som tilldelas landets egna medborgare. Tillämpning av sådana klausuler i gemenskapssammanhang strider mot principen om likabehandling som grundas på förbudet mot all diskriminering på grund av nationalitet.

(7) Internationaliseringen av gemenskapsmarknaden för modern och samtida konst, vilken numera sker allt snabbare på grund av den nya ekonomin, i ett rättsläge då få stater utanför EU erkänner följerrätten gör det absolut nödvändigt för Europeiska gemenskapen att på det externa planet inleda förhandlingar i syfte att göra artikel 14 b i Bernkonventionen tvingande.

(8) Det faktum att denna internationella marknad finns, och att det inte finns någon följerrätt i flera medlemsstater samt att de nationella system som erkänner den rätten för närvarande skiljer sig åt, gör det absolut nödvändigt att fastställa övergångsbestämmelser, både avseende följerrättens ikraftträdande och dess materiella reglering genom vilka den europeiska marknadens konkurrenskraft kommer att bevaras.

(9) För närvarande innehåller flertalet av medlemsstaternas nationella lagstiftningar bestämmelser om följerrätt. Dessa bestämmelser företer, i de fall de förekommer, vissa olikheter, särskilt när det gäller vilka verk som omfattas av rätten, ersättningsberättigade följerrättsinnehavare, tillämplig procentsats, vilka överlåtelse som

application or non-application of such a right has a significant impact on the competitive environment within the internal market, since the existence or absence of an obligation to pay on the basis of the resale right is an element which must be taken into account by each individual wishing to sell a work of art. This right is therefore a factor which contributes to the creation of distortions of competition as well as displacement of sales within the Community.

(10) Such disparities with regard to the existence of the resale right and its application by the Member States have a direct negative impact on the proper functioning of the internal market in works of art as provided for by Article 14 of the Treaty. In such a situation Article 95 of the Treaty constitutes the appropriate legal basis.

(11) The objectives of the Community as set out in the Treaty include laying the foundations of an ever closer union among the peoples of Europe, promoting closer relations between the Member States belonging to the Community, and ensuring their economic and social progress by common action to eliminate the barriers which divide Europe. To that end the Treaty provides for the establishment of an internal market which presupposes the abolition of obstacles to the free movement of goods, freedom to provide services and freedom of establishment, and for the introduction of a system ensuring that competition in the common market is not distorted. Harmonisation of Member States' laws on the resale right contributes to the attainment of these objectives.

omfattas av rätten samt beräkningsgrunden för ersättningen. Konkurrensvillkoren på den inre marknaden påverkas i hög grad av om en sådan rätt tillämpas eller inte, eftersom förekomsten av en skyldighet att betala på grundval av följerätten, eller avsaknaden av en sådan skyldighet, utgör en faktor som måste beaktas av var och en som önskar sälja ett konstverk. Denna rätt kan därför bidra till såväl snedvridning av konkurrensen som omlokaliseringar av försäljningen inom gemenskapen.

(10) Sådana skillnader med avseende på förekomsten och tillämpningen av följerätten i medlemsstaterna har en direkt negativ återverkan på hur den inre marknaden för konstverk fungerar enligt artikel 14 i fördraget. Artikel 95 i fördraget utgör den lämpliga rättsliga grunden i ett sådant fall.

(11) Gemenskapens mål enligt fördraget innefattar att lägga grunden till en allt fastare sammanslutning mellan de europeiska folken, stärka förbindelserna mellan gemenskapens medlemsstater samt säkerställa ekonomiska och sociala framsteg i medlemsstaterna genom gemensamma åtgärder för att undanröja de barriärer som delar Europa. För detta ändamål föreskrivs i fördraget att en inre marknad skall upprättas, vilket förutsätter att hindren för den fria rörligheten för varor, friheten att tillhandahålla tjänster och den fria etableringsrätten upphör, samt att en ordning som säkerställer att konkurrensen på den inre marknaden inte snedvrids införs. Harmonisering av medlemsstaternas lagstiftningar om följerätt bidrar till att dessa mål uppnås.

(12) The Sixth Council Directive (77/388/EEC) of 17 May 1977 on the harmonisation of the laws of the Member States relating to turnover taxes - common system of value added tax: uniform basis of assessment⁵, progressively introduces a Community system of taxation applicable inter alia to works of art. Measures confined to the tax field are not sufficient to guarantee the harmonious functioning of the art market. This objective cannot be attained without harmonisation in the field of the resale right.

(13) Existing differences between laws should be eliminated where they have a distorting effect on the functioning of the internal market, and the emergence of any new differences of that kind should be prevented. There is no need to eliminate, or prevent the emergence of, differences which cannot be expected to affect the functioning of the internal market.

(14) A precondition of the proper functioning of the internal market is the existence of conditions of competition which are not distorted. The existence of differences between national provisions on the resale right creates distortions of competition and displacement of sales within the Community and leads to unequal treatment between artists depending on where their works are sold. The issue under consideration has therefore transnational aspects which cannot be satisfactorily regulated by action by Member States. A lack of Community action would conflict with the requirement of

(12) Genom rådets sjätte direktiv 77/388/EEG av den 17 maj 1977 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning rörande omsättningsskatter - Gemensamt system för mervärdeskatt: enhetlig beräkningsgrund⁵ införs gradvis ett gemenskapssystem för skatter som bl.a. är tillämpligt på konstverk. Enbart åtgärder på skatteområdet är inte tillräckliga för att garantera en väl fungerande konstmarknad. Detta mål kan inte uppnås utan en harmonisering av följerrätten.

(13) De olikheter i de gällande lagstiftningarna som leder till att den inre marknadens funktion snedvrids bör undanröjas och uppkomsten av nya sådana olikheter förhindras. Det är emellertid inte nödvändigt att undanröja eller hindra uppkomsten av olikheter som inte kan förväntas ha återverkningar på den inre marknaden.

(14) En förutsättning för att den inre marknaden skall kunna fungera väl är att konkurrensvillkoren inte snedvrides. Olikheter mellan de nationella bestämmelserna om följerrätt skapar snedvridning av konkurrensen och omlokalisering av försäljningen inom gemenskapen samt leder till att konstnärer behandlas olika beroende på var deras verk säljs. Denna fråga har därför transnationella aspekter som inte på ett tillfredsställande sätt kan regleras genom åtgärder från medlemsstaternas sida. Att inte vidta några gemenskapsåtgärder skulle strida mot fördragets krav

⁵ OJ L 145, 13.6.1977, p. 1. Directive as last amended by Directive 1999/85/EC (OJ L 277, 28.10.1999, p. 34).

⁵ EGT L 145, 13.6.1977, s. 1. Direktivet senast ändrat genom direktiv 1999/85/EG (EGT L 277, 28.10.1999, s. 34).

the Treaty to correct distortions of competition and unequal treatment.

(15) In view of the scale of divergences between national provisions it is therefore necessary to adopt harmonising measures to deal with disparities between the laws of the Member States in areas where such disparities are liable to create or maintain distorted conditions of competition. It is not however necessary to harmonise every provision of the Member States' laws on the resale right and, in order to leave as much scope for national decision as possible, it is sufficient to limit the harmonisation exercise to those domestic provisions that have the most direct impact on the functioning of the internal market.

(16) This Directive complies therefore, in its entirety, with the principles of subsidiarity and proportionality as laid down in Article 5 of the Treaty.

(17) Pursuant to Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonising the term of protection of copyright and certain related rights⁶, the term of copyright runs for 70 years after the author's death. The same period should be laid down for the resale right. Consequently, only the originals of works of modern and contemporary art may fall within the scope of the resale right. However, in order to allow the legal systems of Member States which do not, at the time of the adoption of this Directive, apply a resale right for the benefit of artists to incorporate this right

på att snedvridning av konkurrensen och ojämlig behandling skall korrigeras.

(15) Med hänsyn till de stora olikheterna mellan de nationella bestämmelserna är det därför nödvändigt att vidta harmoniseringsåtgärder för att rätta till olikheter i medlemsstaternas lagstiftning på de områden där det är troligt att sådana olikheter skapar eller bevarar snedvridna konkurrensvillkor. Det är dock inte nödvändigt att harmonisera alla bestämmelser i medlemsstaternas lagar om följerätt och, för att kunna lämna så stort utrymme som möjligt för nationell beslutanderätt, räcker det med att begränsa harmoniseringen till att omfatta de nationella bestämmelser som har de mest direkta återverkningarna på hur den inre marknaden fungerar.

(16) Detta direktiv uppfyller således i sin helhet subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna i artikel 5 i fördraget.

(17) Enligt bestämmelserna i rådets direktiv 93/98/EEG av den 29 oktober 1993 om harmonisering av skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter⁶ uppgår skyddstiden för upphovsrätt till 70 år efter upphovsmannens död. Samma skyddstid bör föreskrivas för följerätten. Endast moderna eller samtida originalverk kommer sålunda att omfattas av följerätten. För att göra det möjligt för de medlemsstater som då detta direktiv antas inte tillämpar följerätt till förmån för konstnärer att införa denna rätt i sina respektive rättssystem och

⁶ OJ L 290, 24.11.1993, p. 9.

⁶ EGT L 290, 24.11.1993, s. 9.

into their respective legal systems and, moreover, to enable the economic operators in those Member States to adapt gradually to the aforementioned right whilst maintaining their economic viability, the Member States concerned should be allowed a limited transitional period during which they may choose not to apply the resale right for the benefit of those entitled under the artist after his death.

(18) The scope of the resale right should be extended to all acts of resale, with the exception of those effected directly between persons acting in their private capacity without the participation of an art market professional. This right should not extend to acts of resale by persons acting in their private capacity to museums which are not for profit and which are open to the public. With regard to the particular situation of art galleries which acquire works directly from the author, Member States should be allowed the option of exempting from the resale right acts of resale of those works which take place within three years of that acquisition. The interests of the artist should also be taken into account by limiting this exemption to such acts of resale where the resale price does not exceed EUR 10000.

(19) It should be made clear that the harmonisation brought about by this Directive does not apply to original manuscripts of writers and composers.

(20) Effective rules should be laid down based on experience already gained at national level with the resale right. It is appropriate to calculate the royalty as a percentage of the sale price

dessutom göra det möjligt för de ekonomiska aktörerna i dessa medlemsstater att successivt anpassa sig till denna rätt samtidigt som de bibehåller sin ekonomiska livskraft, bör de berörda medlemsstaterna emellertid ges en begränsad övergångsperiod under vilken de kan välja att inte tillämpa följerrätten till förmån för dem som efter konstnärens död är rättsinnehavare.

(18) Följerrätten bör utvidgas till att omfatta all vidareförsäljning med undantag av sådan vidareförsäljning som äger rum direkt mellan privatpersoner utan medverkan av personer som är yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden. Rätten bör inte utvidgas till att omfatta vidareförsäljning från privatpersoner till museer som inte bedriver vinstgivande verksamhet och som är öppna för allmänheten. När det gäller den speciella situation som uppstår när konstgallerier förvärvar konstverk direkt av upphovsmannen, bör medlemsstaterna ha rätt att från följerrätten undanta sådan återförsäljning av konstverk som sker inom tre år efter förvärvet. Dessutom bör konstnärens intressen beaktas genom att detta undantag begränsas till att omfatta sådan vidareförsäljning där priset vid vidareförsäljningen inte överstiger 10000 euro.

(19) Det bör klargöras att den harmonisering som detta direktiv medför inte gäller författares och kompositörers originalmanuskript.

(20) Det bör införas effektiva regler som grundas på erfarenheter på nationell nivå av följerrätten. Följerrättsersättningen bör beräknas som en procentandel av försäljningspriset och inte på ett

and not of the increase in value of works whose original value has increased.

(21) The categories of works of art subject to the resale right should be harmonised.

(22) The non-application of royalties below the minimum threshold may help to avoid disproportionately high collection and administration costs compared with the profit for the artist. However, in accordance with the principle of subsidiarity, the Member States should be allowed to establish national thresholds lower than the Community threshold, so as to promote the interests of new artists. Given the small amounts involved, this derogation is not likely to have a significant effect on the proper functioning of the internal market.

(23) The rates set by the different Member States for the application of the resale right vary considerably at present. The effective functioning of the internal market in works of modern and contemporary art requires the fixing of uniform rates to the widest possible extent.

(24) It is desirable to establish, with the intention of reconciling the various interests involved in the market for original works of art, a system consisting of a tapering scale of rates for several price bands. It is important to reduce the risk of sales relocating and of the circumvention of the Community rules on the resale right.

(25) The person by whom the royalty is payable should, in principle, be the seller. Member States should be given the option to provide for derogations from

konstverks ökade värde i förhållande till ursprungsvärdet. Bilaga 1

(21) De kategorier av konstverk som omfattas av följerrätten bör harmoniseras.

(22) Genom att inte tillämpa följerrättsersättning vid försäljningsbelopp som understiger den lägsta beloppsgräns som fastställs kan man bidra till att undvika oproportionerligt höga uttags- och förvaltningskostnader i förhållande till konstnärens vinst. I enlighet med subsidiaritetsprincipen bör emellertid medlemsstaterna ha rätt att fastställa nationella beloppsgränser som är lägre än gemenskapens beloppsgräns för att gynna nya konstnärer. Med tanke på beloppens ringa storlek får detta undantag troligtvis inte någon avgörande effekt på en väl fungerande inre marknad.

(23) De procentsatser som har fastställts av de olika medlemsstaterna för tillämpning av följerrätten varierar för närvarande betydligt. För att den inre marknaden för modern konst och samtidskonst skall kunna fungera väl är det nödvändigt att i största möjliga utsträckning fastställa enhetliga procentsatser.

(24) I syfte att tillfredsställa alla de olika intressena på marknaden för originalverk är det önskvärt att det inrättas ett system med avtagande procentsatser för olika prisskikt. Det är viktigt att minska risken för omlokalisering av försäljning och kringgående av gemenskapens regler om följerrätten.

(25) Den ersättning som tas ut med stöd av följerrätten bör i princip betalas av säljaren. Medlemsstaterna bör ges möjlighet att medge undantag från

this principle in respect of liability for payment. The seller is the person or undertaking on whose behalf the sale is concluded.

(26) Provision should be made for the possibility of periodic adjustment of the threshold and rates. To this end, it is appropriate to entrust to the Commission the task of drawing up periodic reports on the actual application of the resale right in the Member States and on the impact on the art market in the Community and, where appropriate, of making proposals relating to the amendment of this Directive.

(27) The persons entitled to receive royalties must be specified, due regard being had to the principle of subsidiarity. It is not appropriate to take action through this Directive in relation to Member States' laws of succession. However, those entitled under the author must be able to benefit fully from the resale right after his death, at least following the expiry of the transitional period referred to above.

(28) The Member States are responsible for regulating the exercise of the resale right, particularly with regard to the way this is managed. In this respect management by a collecting society is one possibility. Member States should ensure that collecting societies operate in a transparent and efficient manner. Member States must also ensure that amounts intended for authors who are nationals of other Member States are in fact collected and distributed. This Directive is without prejudice to arrangements in Member States for collection and distribution.

(29) Enjoyment of the resale

denna princip med avseende på vem som är ansvarig för betalningen. Säljaren är antingen den person eller det företag i vars namn försäljningen genomförs.

(26) Det är önskvärt att införa en möjlighet för periodiska justeringar av beloppsgränser och procentsatser. För detta ändamål bör kommissionen ges i uppdrag att utarbeta periodiska rapporter om den faktiska tillämpningen av följerätten i medlemsstaterna och om vilken inverkan detta har på gemenskapens konstmarknad samt att i förekommande fall föreslå ändringar av detta direktiv.

(27) Det måste fastställas vilka de ersättningsberättigade följerättsinnehavarna är, samtidigt som subsidiaritetsprincipen iakttas. Det är inte lämpligt att genom detta direktiv ingripa i medlemsstaternas lagstiftning om arvsrätt. Efterträdande rättsinnehavare måste dock kunna få full ersättning enligt följerätten efter upphovsmannens död, åtminstone efter det att ovan nämnda övergångsperiod löpt ut.

(28) Medlemsstaterna är ansvariga för att fastställa regler för tillämpningen av följerätten, särskilt med avseende på hur denna förvaltas. I detta avseende är förvaltning via en insamlingsorganisation en lösning. Medlemsstaterna bör säkerställa att insamlingsorganisationerna fungerar på ett öppet och effektivt sätt. Medlemsstaterna måste även säkerställa uttag och utbetalning av belopp avsedda för upphovsmän som är medborgare i andra medlemsstater. Detta direktiv påverkar inte medlemsstaternas system för uttag och utbetalning.

(29) Rätten till ersättning enligt

right should be restricted to Community nationals as well as to foreign authors whose countries afford such protection to authors who are nationals of Member States. A Member State should have the option of extending enjoyment of this right to foreign authors who have their habitual residence in that Member State.

(30) Appropriate procedures for monitoring transactions should be introduced so as to ensure by practical means that the resale right is effectively applied by Member States. This implies also a right on the part of the author or his authorised representative to obtain any necessary information from the natural or legal person liable for payment of royalties. Member States which provide for collective management of the resale right may also provide that the bodies responsible for that collective management should alone be entitled to obtain information,
HAVE ADOPTED THIS
DIRECTIVE:

CHAPTER I

SCOPE

Article 1

Subject matter of the resale right

1. Member States shall provide, for the benefit of the author of an original work of art, a resale right, to be defined as an inalienable right, which cannot be waived, even in advance, to receive a royalty based on the sale price obtained for any resale of the work, subsequent to the first transfer of the work by the author.

följerätten bör begränsas till medborgare i gemenskapen och till utländska upphovsmän vars hemländer ger motsvarande skydd åt upphovsmän som är medborgare i medlemsstaterna. En medlemsstat bör ha rätt att utvidga denna rätt till utländska upphovsmän som har sin hemvist i den medlemsstaten.

(30) Lämpliga förfaranden för kontroll av överlåtelser bör införas, så att medlemsstaternas faktiska tillämpning av följerrätten skall kunna garanteras på ett praktiskt sätt. Detta innebär även att upphovsmannen eller dennes ombud skall ha rätt att erhålla alla slags erforderliga uppgifter från den fysiska eller juridiska person som är skyldig att betala ersättningen. Medlemsstater som föreskriver om kollektiv förvaltning av följerrätten får även föreskriva att endast de organisationer som är ansvariga för denna kollektiva förvaltning skall ha rätt att erhålla uppgifter.
HÄRIGENOM FÖRESKRIVS
FÖLJANDE.

KAPITEL I

RÄCKVID

Artikel 1

Följerrättens innehåll

1. Till förmån för upphovsmannen till ett originalkonstverk skall medlemsstaterna införa en följerrätt som definieras som en oförtytterlig rätt som upphovsmannen inte kan avstå från, inte ens på förhand, och som innebär rätt till ersättning som är grundad på försäljningspriset vid all vidareförsäljning av verket efter upphovsmannens första överlåtelse.

2. The right referred to in paragraph 1 shall apply to all acts of resale involving as sellers, buyers or intermediaries art market professionals, such as salesrooms, art galleries and, in general, any dealers in works of art.

3. Member States may provide that the right referred to in paragraph 1 shall not apply to acts of resale where the seller has acquired the work directly from the author less than three years before that resale and where the resale price does not exceed EUR 10000.

4. The royalty shall be payable by the seller. Member States may provide that one of the natural or legal persons referred to in paragraph 2 other than the seller shall alone be liable or shall share liability with the seller for payment of the royalty.

Article 2

Works of art to which the resale right relates

1. For the purposes of this Directive, "original work of art" means works of graphic or plastic art such as pictures, collages, paintings, drawings, engravings, prints, lithographs, sculptures, tapestries, ceramics, glassware and photographs, provided they are made by the artist himself or are copies considered to be original works of art.

2. Copies of works of art covered by this Directive, which have been made in limited numbers by the artist himself or under his authority, shall be considered to be original works of art for the purposes of this Directive. Such copies will

2. Den rätt som avses i punkt 1 skall gälla vid all vidareförsäljning vid vilken yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden deltar, såsom säljare, köpare eller förmedlare, till exempel auktionskammare, konstgallerier och, i allmänhet, alla konsthandlare.

3. Medlemsstaterna får föreskriva att den rätt som avses i punkt 1 inte skall gälla vidareförsäljning när säljaren har förvärvat konstverket direkt av upphovsmannen mindre än tre år före vidareförsäljningen och då vidareförsäljningspriset inte överstiger 10000 euro.

4. Ersättningen skall betalas av säljaren. Medlemsstaterna får föreskriva att en annan av de fysiska eller juridiska personer som avses i punkt 2 än säljaren, skall vara ensam ansvarig för betalningen av ersättningen, eller dela det ansvaret med säljaren.

Artikel 2

Konstverk som följerätten avser

1. I detta direktiv avses med originalkonstverk: konstverk såsom målningar, collage, teckningar, grafik, litografier, skulpturer, vävda tapeter eller bonader, keramiska föremål, glasföremål och fotografier, såvida de har utförts av konstnären själv eller det rör sig om exemplar som anses som originalkonstverk.

2. Exemplar av konstverk som omfattas av detta direktiv och som har framställts i begränsat antal av konstnären själv eller med dennes tillstånd, skall anses som originalkonstverk i detta direktiv. Sådana exemplar skall i normalfallet vara numrerade,

normally have been numbered, signed or otherwise duly authorised by the artist.

signerade eller på annat sätt vederbörigen godkända av konstnären. Bilaga 1

CHAPTER II

KAPITEL II

PARTICULAR PROVISIONS

SÄRKSILDA BESTÄMMELSER

Article 3

Artikel 3

Threshold

Beloppsgräns

1. It shall be for the Member States to set a minimum sale price from which the sales referred to in Article 1 shall be subject to resale right.

1. Det är upp till medlemsstaterna att fastställa ett lägsta försäljningspris från och med vilket försäljning enligt artikel 1 skall omfattas av följerrätten.

2. This minimum sale price may not under any circumstances exceed EUR 3000.

2. Det lägsta försäljningspriset får inte i något fall överstiga 3000 euro.

Article 4

Artikel 4

Rates

Procentsatser

1. The royalty provided for in Article 1 shall be set at the following rates:

1. Den ersättning som avses i artikel 1 skall fastställas till följande procentsatser:

(a) 4 % for the portion of the sale price up to EUR 50000;

a) 4 % av den del av försäljningspriset som inte överstiger 50000 euro,

(b) 3 % for the portion of the sale price from EUR 50000,01 to EUR 200000;

b) 3 % av den del av försäljningspriset som ligger mellan 50000,01 och 200000 euro,

(c) 1 % for the portion of the sale price from EUR 200000,01 to EUR 350000;

c) 1 % av den del av försäljningspriset som ligger mellan 200000,01 och 350000 euro,

(d) 0,5 % for the portion of the sale price from EUR 350000,01 to EUR 500000;

d) 0,5 % av den del av försäljningspriset som ligger mellan 350000,01 och 500000 euro,

(e) 0,25 % for the portion of the sale price exceeding EUR 500000.

e) 0,25 % av den del av försäljningspriset som överstiger 500000 euro. Totalt får dock inte ersättningen överstiga 12500 euro.

However, the total amount of the royalty may not exceed EUR 12500.

2. By way of derogation from paragraph 1, Member States may

2. Genom undantag från punkt 1 får en medlemsstat tillämpa en

apply a rate of 5 % for the portion of the sale price referred to in paragraph 1(a).

3. If the minimum sale price set should be lower than EUR 3000, the Member State shall also determine the rate applicable to the portion of the sale price up to EUR 3000; this rate may not be lower than 4 %.

Article 5

Calculation basis

The sale prices referred to in Articles 3 and 4 are net of tax.

Article 6

Persons entitled to receive royalties

1. The royalty provided for under Article 1 shall be payable to the author of the work and, subject to Article 8(2), after his death to those entitled under him/her.

2. Member States may provide for compulsory or optional collective management of the royalty provided for under Article 1.

Article 7

Third-country nationals entitled to receive royalties

1. Member States shall provide that authors who are nationals of third countries and, subject to Article 8(2), their successors in title shall enjoy the resale right in accordance with this Directive and the legislation of the Member State concerned only if legislation

procentsats på 5 % för den del av försäljningspriset som avses i punkt 1 a.

3. Om det lägsta fastställda försäljningspriset understiger 3000 euro skall medlemsstaten även fastställa den procentsats som skall tillämpas på den del av försäljningspriset som ligger mellan detta pris och 3000 euro; denna procentsats får inte vara lägre än 4 %.

Artikel 5

Beräkningsunderlag

Det försäljningspris som avses i artiklarna 3 och 4 skall vara priset före skatt.

Artikel 6

Ersättningsberättigade följerrättsinnehavare

1. Den ersättning som avses i artikel 1 skall tillfalla upphovsmannen till verket och, efter upphovsmannens död, efterträdande rättsinnehavare, om inte annat följer av artikel 8.2.2. Medlemsstaterna får föreskriva obligatorisk eller frivillig kollektiv förvaltning av den ersättning som avses i artikel 1.

Artikel 7

Ersättningsberättigade följerrättsinnehavare som är medborgare i tredje land

1. Medlemsstaterna skall föreskriva att upphovsmän som är medborgare i tredje land och, om inte annat följer av artikel 8.2, deras efterträdande rättsinnehavare skall omfattas av följerrätten enligt detta direktiv och enligt den berörda medlemsstatens

in the country of which the author or his/her successor in title is a national permits resale right protection in that country for authors from the Member States and their successors in title.

2. On the basis of information provided by the Member States, the Commission shall publish as soon as possible an indicative list of those third countries which fulfil the condition set out in paragraph 1. This list shall be kept up to date.

3. Any Member State may treat authors who are not nationals of a Member State but who have their habitual residence in that Member State in the same way as its own nationals for the purpose of resale right protection.

Article 8

Term of protection of the resale right

1. The term of protection of the resale right shall correspond to that laid down in Article 1 of Directive 93/98/EEC.

2. By way of derogation from paragraph 1, those Member States which do not apply the resale right on (the entry into force date referred to in Article 13), shall not be required, for a period expiring not later than 1 January 2010, to apply the resale right for the benefit of those entitled under the artist after his/her death.

3. A Member State to which paragraph 2 applies may have up to two more years, if necessary to enable the economic operators in that Member State to adapt gradually to the resale right system

lagstiftning endast om lagstiftningen i det land i vilket upphovsmannen eller dennes efterträdande rättsinnehavare är medborgare tillåter skydd av följerrätten i det landet för upphovsmän från medlemsstaterna och deras efterträdande rättsinnehavare.

2. På grundval av information från medlemsstaterna skall kommissionen så snabbt som möjligt offentliggöra en vägledande förteckning över de tredje länder som uppfyller det villkor som anges i punkt 1. Denna förteckning skall hållas uppdaterad.

3. Varje medlemsstat får jämställa upphovsmän som inte är medborgare i en medlemsstat men som har sin vanliga vistelseort i den medlemsstaten med sina egna medborgare för att skydda följerrätten.

Artikel 8

Skyddstiden för följerrätten

1. Skyddstiden för följerrätten skall överensstämma med den som fastställs i artikel 1 i direktiv 93/98/EEG.

2. Trots vad som sägs i punkt 1 skall de medlemsstater som inte tillämpar följerrätten den [tidpunkt för ikraftträdandet enligt artikel 13] under en period som löper ut senast den 1 januari 2010 inte vara skyldiga att tillämpa följerrätten till förmån för efterträdande rättsinnehavare efter konstnärens död.

3. En medlemsstat för vilken punkt 2 är tillämplig kan ges ytterligare två år, om det är nödvändigt för att ge de ekonomiska aktörerna i medlemsstaten möjlighet att

while maintaining their economic viability, before it is required to apply the resale right for the benefit of those entitled under the artist after his/her death. At least 12 months before the end of the period referred to in paragraph 2, the Member State concerned shall inform the Commission giving its reasons, so that the Commission can give an opinion, after appropriate consultations, within three months following the receipt of such information. If the Member State does not follow the opinion of the Commission, it shall within one month inform the Commission and justify its decision. The notification and justification of the Member State and the opinion of the Commission shall be published in the Official Journal of the European Communities and forwarded to the European Parliament.

4. In the event of the successful conclusion, within the periods referred to in Article 8(2) and (3), of international negotiations aimed at extending the resale right at international level, the Commission shall submit appropriate proposals.

Article 9

Right to obtain information

The Member States shall provide that for a period of three years after the resale, the persons entitled under Article 6 may require from any art market professional mentioned in Article 1(2) to furnish any information that may be necessary in order to secure payment of royalties in respect of the resale.

gradvis anpassa sig till följerrättssystemet samtidigt som de behåller sin ekonomiska livskraft, innan det krävs att den tillämpar följerrätten till förmån för efterträdande rättsinnehavare efter konstnärens död. Senast tolv månader innan den period som avses i punkt 2 löper ut skall den berörda medlemsstaten informera kommissionen med angivande av sina skäl, så att kommissionen, efter lämpligt samråd, kan avge ett yttrande inom tre månader efter det att informationen mottagits. Om medlemsstaten inte följer kommissionens yttrande skall den inom en månad meddela kommissionen detta och motivera sitt beslut. Medlemsstatens meddelande och motivering liksom kommissionens yttrande skall offentliggöras i Europeiska gemenskapernas officiella tidning och översändas till Europaparlamentet.

4. Om internationella förhandlingar om att utvidga följerrätten på internationell nivå avslutas framgångsrikt inom de perioder som avses i artikel 8.2 och 8.3 skall kommissionen lägga fram lämpliga förslag.

Artikel 9

Rätt att erhålla uppgifter

Medlemsstaterna skall föreskriva att de ersättningsberättigade enligt artikel 6 under en period av tre år efter vidareförsäljningen får från de i artikel 1.2 angivna yrkesmässigt verksamma på konstmarknaden begära in alla de uppgifter som är nödvändiga för att säkerställa utbetalning av ersättningen avseende vidareförsäljningen.

FINAL PROVISIONS

SLUTBESTÄMMELSER

*Article 10**Artikel 10**Application in time**Tillämpning i tiden*

This Directive shall apply in respect of all original works of art as defined in Article 2 which, on 1 January 2006, are still protected by the legislation of the Member States in the field of copyright or meet the criteria for protection under the provisions of this Directive at that date.

Detta direktiv skall tillämpas på alla originalkonstverk enligt artikel 2 som den 1 januari 2006 fortfarande skyddas av medlemsstaternas lagstiftning om upphovsrätt eller som vid denna tidpunkt uppfyller kriterierna för skydd enligt bestämmelserna i detta direktiv.

*Article 11**Artikel 11**Revision clause**Översynsklausul*

1. The Commission shall submit to the European Parliament, the Council and the Economic and Social Committee not later than 1 January 2009 and every four years thereafter a report on the implementation and the effect of this Directive, paying particular attention to the competitiveness of the market in modern and contemporary art in the Community, especially as regards the position of the Community in relation to relevant markets that do not apply the resale right and the fostering of artistic creativity and the management procedures in the Member States. It shall examine in particular its impact on the internal market and the effect of the introduction of the resale right in those Member States that did not apply the right in national law prior to the entry into force of this Directive. Where appropriate, the Commission shall submit proposals for adapting the minimum threshold and the rates of royalty to take account of

1. Senast den 1 januari 2009 och därefter vart fjärde år skall kommissionen till Europaparlamentet, rådet samt Ekonomiska och sociala kommittén överlämna en rapport om genomförandet och effekterna av detta direktiv, i vilken särskild uppmärksamhet ägnas gemenskapsmarknadens konkurrenskraft när det gäller modern och samtida konst, särskilt gemenskapens situation i förhållande till relevanta marknader där följerätten inte tillämpas samt främjandet av konstnärligt skapande samt formerna för förvaltning i medlemsstaterna. Rapporten skall särskilt ta upp följerättens återverkningar på den inre marknaden samt följderna av införandet av följerätten i de medlemsstater som i sin nationella lagstiftning inte tillämpade denna rätt före ikraftträdandet av detta direktiv. I förekommande fall skall kommissionen överlämna förslag till anpassning av lägsta

changes in the sector, proposals relating to the maximum amount laid down in Article 4(1) and any other proposal it may deem necessary in order to enhance the effectiveness of this Directive.

2. A Contact Committee is hereby established. It shall be composed of representatives of the competent authorities of the Member States. It shall be chaired by a representative of the Commission and shall meet either on the initiative of the Chairman or at the request of the delegation of a Member State.

3. The task of the Committee shall be as follows:

- to organise consultations on all questions deriving from application of this Directive,
- to facilitate the exchange of information between the Commission and the Member States on relevant developments in the art market in the Community.

Article 12

Implementation

1. Member States shall bring into force the laws, regulations and administrative provisions necessary to comply with this Directive before 1 January 2006. They shall forthwith inform the Commission thereof.

When Member States adopt these measures, they shall contain a reference to this Directive or shall be accompanied by such reference on the occasion of their official publication. The methods of making such a reference shall be laid down by the Member States.

2. Member States shall communicate to the Commission

beloppsgräns och procentsatserna för ersättningen med hänsyn till förändringar i branschen, förslag angående det högsta belopp som anges i artikel 4.1, liksom alla andra förslag den bedömer vara nödvändiga för att göra detta direktiv effektivare.

2. En kontaktkommitté inrättas härmed. Kommittén skall bestå av företrädare för medlemsstaternas behöriga myndigheter. En företrädare för kommissionen skall vara ordförande i kommittén, som skall sammanträda antingen på ordförandens initiativ eller på begäran av en medlemsstats delegation.

3. Kommittén skall ha följande uppgifter:

- Att arrangera samråd om alla frågor som är förknippade med tillämpningen av detta direktiv.
- Att underlätta informationsutbytet mellan kommissionen och medlemsstaterna om den relevanta utvecklingen på gemenskapens konstmarknad.

Artikel 12

Genomförande

1. Medlemsstaterna skall sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv före den 1 januari 2006. De skall genast underrätta kommissionen om detta.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser skall de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen skall göras skall varje medlemsstat själv utfärda.

2. Medlemsstaterna skall till kommissionen överlämna texterna

the provisions of national law which they adopt in the field covered by this Directive.

till de bestämmelser i nationell lagstiftning som de antar inom det område som omfattas av detta direktiv.

Article 13

Artikel 13

Entry into force

Ikraftträdande

This Directive shall enter into force on the day of its publication in the Official Journal of the European Communities.

Detta direktiv träder i kraft samma dag som det offentliggörs i Europeiska gemenskapernas officiella tidning.

Article 14

Artikel 14

Addressees

Adressater

This Directive is addressed to the Member States.

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna.

Done at Brussels, 27 September 2001.

Utfärdat i Bryssel den 27 september 2001.

For the European Parliament
The President
N. Fontaine

På Europaparlamentets vägnar
N. Fontaine
Ordförande

For the Council
The President
C. Picqué

På rådets vägnar
C. Picqué
Ordförande

Sammanfattning av departementspromemorian Upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) - genomförande av direktiv 2001/84/EG (Ds 2006:16)

Med uttrycket "droit de suite" eller följerätt avses att upphovsmannen har rätt till särskild ersättning när ett exemplar av hans eller hennes konstverk säljs vidare. En sådan rätt för upphovsmannen finns sedan tidigare i svensk rätt men däremot inte i alla medlemsstater inom EU. Bland de medlemsstater som tillerkänner upphovsmannen en sådan rätt finns olikheter i lagstiftningen. I synnerhet visar sig sådana olikheter vad gäller vilka verk som omfattas av rätten, vilka som är ersättningsberättigade och med vilka belopp ersättningen skall utgå. Eftersom följerätten har direkt betydelse för den som vill sälja ett konstverk kan förekomsten eller frånvaron av en sådan rätt bidra till snedvridning av konkurrensen och omlokalisering av försäljningar inom gemenskapen. Detta är bakgrunden till Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt). I promemorian lämnas förslag till hur direktivet skall genomföras i svensk rätt. Samtidigt föreslås också vissa andra ändringar som inte direkt följer av direktivet, men som har ett nära samband med de frågor direktivet behandlar.

Direktivet syftar också till att förbättra de ekonomiska villkoren för bildkonstnärer och formgivare inom gemenskapen genom att ge dem en del i det ekonomiska utbyte handeln med deras konstverk ger upphov till. Det är av betydelse för samhället att bildkonstnärer och formgivare får goda förutsättningar för sin kreativa verksamhet. Detta gynnar samhället i stort. Samtidigt måste hänsyn tas till dem som verkar på konstmarknaden som säljare, köpare och förmedlare vid försäljningar av konstverk. Bestämmelserna om följerätt måste stå i ett rimligt förhållande till dessa aktörers verksamhet så att den inte onödigt försvåras. Följande förslag lämnas i promemorian.

Det föreslås för det första att de försäljningar som kan grunda rätt till ersättning utvidgas till att avse även försäljningar från en privatperson till en köpare som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden. Försäljningar från en privatperson (och utan medverkan av yrkesmässig förmedlare) till ett museum, som inte bedriver en vinstgivande verksamhet och är öppet för allmänheten undantas däremot från följerätten.

Ersättningen skall som idag i första hand betalas av säljaren. Det föreslås dock att köparen skall betala ersättningen om säljaren inte är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden. Förmedlas en privatpersons försäljning av någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden skall dock ersättningen, som enligt gällande rätt, betalas av denne.

Reglerna om vilka verk som skall omfattas av följerätt ändras så att följerätten omfattar vidareförsäljningar av originalkonstverk. Med originalkonstverk avses i första hand konstverk skapade av konstnären själv. Det kan här vara fråga om t.ex. målningar, collage, teckningar,

grafik, litografier, skulpturer, vävda tapeter eller bonader, keramiska föremål, glasföremål eller fotografier. För det andra avses med originalkonstverk exemplar av konstverk som framställts i ett begränsat antal av konstnären själv eller med dennes tillstånd. Konstverk i form av uppförda byggnader undantas som i dag från följerätten.

Upphovsmannens ersättning skall även fortsättningsvis beräknas på försäljningspriset exklusive mervärdesskatt. Ersättningen skall dock inte som enligt nuvarande ordning alltid utgå med fem procent på försäljningspriset i sin helhet. I stället föreslås att ersättningen skall utgå med allt lägre procentsatser vid ökande försäljningspris. Vidare föreslås att ersättning inte i något fall skall utgå med mer än 12 500 euro.

Även i fortsättningen skall endast organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området kunna kräva in ersättning. Organisationen skall som tidigare kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Det föreslås att den ersättningsberättigades fordran på organisationen skall preskriberas efter tio år, dock endast under förutsättning att organisationen vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade. Slutligen föreslås att om den ersättningsberättigades fordran bortfaller till följd av preskription skall beloppet endast få användas till stöd för upphovsmän verksamma inom bild- och brukskonstområdena.

Lagändringarna föreslås träda ikraft den 1 januari 2007.

Härigenom föreskrivs⁶ i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk⁷

dels att 26 j § skall upphöra att gälla,

dels att 49 a, 60 och 61 §§ skall ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 26 j § skall sättas närmast före 26 n §,

dels att det i lagen skall införas tre nya paragrafer, 26 n–26 p §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 n §

Om ett exemplar av ett originalkonstverk som har överlåtits säljs vidare inom upphovsrättens giltighetstid och någon som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden är säljare, förmedlare eller köpare vid försäljningen har upphovsmannen rätt till ersättning. Med originalkonstverk avses

1. ett konstverk som har utförts av konstnären själv, eller

2. exemplar av konstverk som har framställts i ett begränsat antal av konstnären själv eller med dennes tillstånd.

Upphovsmannen har inte rätt till ersättning om

1. försäljningspriset exklusive mervärdesskatt inte överstiger en tjugondel av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,

2. försäljningen avser ett alster av byggnadskonst, eller

3. försäljningen sker från en privatperson till ett museum som är öppet för allmänheten och som inte bedriver en vinstgivande verksamhet, dock endast om försäljningen skett utan att en förmedlare som är yrkesmässigt

⁶ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) (EGT L 272,13.10.2001, s. 32, CELEX 32001L0084).

⁷ Senaste lydelse av 26 j § 1995:1273.

verksam på konstmarknaden Bilaga 3
medverkat.

Endast en person som är yrkesmässigt verksam på konstmarknaden är ersättningskyldig. Om en sådan person deltagit vid försäljningen som säljare, förmedlare eller köpare skall denne betala ersättningen. Har flera sådana personer deltagit vid försäljningen skall ersättningen betalas av säljaren, eller, om denne inte är ersättningskyldig, förmedlaren.

26 o §

Ersättningen enligt 26 n § skall beräknas på försäljningspriset exklusive mervärdesskatt och tas ut med

fem procent av den del av försäljningspriset som inte överstiger 50 000 euro,

tre procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 50 000,01 och 200 000 euro,

en procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 200 000,01 och 350 000 euro,

en halv procent av den del av försäljningspriset som ligger mellan 350 000,01 och 500 000 euro,

0,25 procent av den del av försäljningspriset som överstiger 500 000 euro.

Ersättning beräknad enligt första stycket skall högst utgå med 12 500 euro.

Rätten till ersättning är personlig och kan inte överlåtas. Efter upphovsmannens död är, utan hinder av 10 kap. 3 § första stycket äktenskapsbalken, föreskrifterna om bodelning, arv och testamente tillämpliga på rätten.

26 p §

Endast organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen skall kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Om organisationen inte kräver den ersättningskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.

Den som är ersättningskyldig skall på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren.

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade. Bortfaller den ersättningsberättigades fordran på organisationen till följd av preskription får organisationen endast använda det aktuella ersättningsbeloppet för ändamål som syftar till att stödja upphovsmän till sådana verk som avses i 26 n § första stycket.

49 a §⁸

Den som har framställt en fotografisk bild har uteslutande rätt att framställa exemplar av bilden och göra den tillgänglig för allmänheten. Rätten gäller oavsett om bilden används i ursprungligt eller ändrat skick och oavsett vilken teknik som utnyttjas.

Med fotografisk bild avses även en bild som har framställts genom ett förfarande som är jämförligt med fotografi.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då bilden framställdes.

Bestämmelserna i 2 § andra– Bestämmelserna i 2 § andra–

⁸ Senaste lydelse 2005:757.

fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16–20 a och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 j–28, 31–38, 41, 42, 42 a–42 f och 50–52 §§ skall tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16–20 a och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 k–28, 31–38, 41, 42, 42 a–42 f och 50–52 §§ skall tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

60 §⁹

Bestämmelserna om upphovsrätt tillämpas på

1. verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige,
2. verk som först utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utom riket,
3. filmverk vars producent har sitt säte eller sin vanliga vistelseort i Sverige,
4. här uppfört byggnadsverk,
5. konstverk som utgör del av här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenat med marken.

Vid tillämpning av första stycket 2. anses samtidig utgivning ha ägt rum, om verket utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivning utomlands. Vid tillämpning av första stycket 3. anses, där ej annat visas, den vars namn på sedvanligt sätt utsatts på exemplar av filmverket som verkets producent.

Bestämmelserna i 26 j och 26 k §§ tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige

Bestämmelserna i 26 k–26 p §§ tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige

Bestämmelserna i 44 a § tillämpas på utgivningar och offentliggöranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas också på utgivningar och offentliggöranden av juridiska personer som har säte i Sverige.

Bestämmelserna i 50 och 51 §§ tillämpas på varje litterärt eller konstnärligt verk, oberoende av dess ursprung.

61 §¹⁰

Bestämmelserna i 45, 47 och 48 §§ är tillämpliga på framföranden, ljudupptagningar samt ljudradio- och televisionsutskickningar som äger rum i Sverige. Dessutom tillämpas bestämmelserna i 45 § på framföranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige, bestämmelserna i 47 § på ljudupptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige och bestämmelserna i 48 § på utskickningar av radio- eller televisionsföretag som har sitt säte här i

⁹ Senaste lydelse 1998:1552.

¹⁰ Senaste lydelse 1998:1552.

landet. Bestämmelserna i 46 § tillämpas på ljudupptagningar och upptagningar av rörliga bilder vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige liksom på sådana upptagningar av rörliga bilder som äger rum i Sverige. Bestämmelsen i 46 § om eftergörande gäller dock alla ljudupptagningar.

Bestämmelserna i 49 § tillämpas på arbeten vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas även på arbeten vars framställare är svensk juridisk person och har sitt säte, sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet i Sverige. Om den juridiska personen har sitt säte i Sverige men inte sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet här, tillämpas bestämmelserna dock endast om arbetet ingår i en ekonomisk verksamhet som har etablerats i Sverige.

Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 50 och 51 §§ på alla fotografiska bilder och övriga bestämmelser på fotografiska bilder

1. vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige eller

2. som först har utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utomlands eller

3. som har infogats i en byggnad eller annan anordning som är fast förenad med marken, om byggnaden eller anordningen är belägen i Sverige.

Vid tillämpningen av tredje stycket 2 anses utgivningen ha skett samtidigt, om bilden har utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivningen utomlands.

Av bestämmelserna i 45 § tillämpas hänvisningen till 26 k § endast på framföranden som har gjorts av någon som är svensk medborgare eller som har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 46 § tillämpas hänvisningen till 26 k § endast på upptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 26 j och 26 k §§ endast på fotografiska bilder vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Av bestämmelserna i 45 § tillämpas hänvisningen till 26 k–26 m §§ endast på framföranden som har gjorts av någon som är svensk medborgare eller som har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 46 § tillämpas hänvisningen till 26 k–26 m §§ endast på upptagningar vars framställare är svensk medborgare eller svensk juridisk person eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Av bestämmelserna i 49 a § tillämpas hänvisningen till 26 k–26 p §§ endast på fotografiska bilder vars framställare är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

0

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

2. De nya bestämmelserna skall även tillämpas på verk och prestationer som har kommit till före ikraftträdandet.

3. Äldre bestämmelser skall fortfarande tillämpas i fråga om åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. Bilaga 3

Förteckning över remissinstanser

Justitiedepartementets promemoria Upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) – genomförande av direktiv 2001/84/EG, Ds 2006:16, har remitterats till Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, Justitiekanslern, Kommerskollegium, Kungliga Biblioteket, Stockholms universitet, Konsumentverket, Statens Kulturråd, Konstnärnämnden, Konkurrensverket, Svensk Biblioteksförning, Föreningen Svensk Form, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund, Svenskt Näringsliv, Företagarna, Bildleverantörernas förening, Centralmuseernas samarbetsråd, Föreningen Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, Föreningen Copyswede, Föreningen Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd, Konstnärernas Intresseförening DUR i Sverige, Föreningen Svenska Tecknare, Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare, Konstnärernas Riksorganisation, Länsmuseernas samarbetsråd, Svensk Bildbyråförening, Svenska Fotografers förbund, Svenska Föreningen för Upphovsrätt, Svenska Konstnärsförbundet, Sveriges Konst- och Antikhandlareförening, Svenska Galleriförbundet, European Federation of Auctioneers, Föreningen Sveriges Auktionsföretag, Bukowskis Auktioner AB, Göteborgs Auktionsverk, Stockholms Auktionsverk.

BUS verksamhet

Hantering av droit de suite (dds) medel, en sammanfattning.

Nedan framgår hur BUS arbetet bedrivits och resultatet av detta. Redovisningen baseras på statistik för åren 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 och delvis 2005.

1. Inkassering och utbetalning kr, totalt

År	Inkasserat, kr	Utbetalt, kr	Utbetalt, %
2000	10 650 000	8 000 000	75
2001	10 300 000	9 200 000	89
2002	9 800 000	10 900 000	111
2003	9 800 000	8 700 000	89
2004	11 200 000	10 225 000	90
2005	12 900 000	10 800 000	84
Summa	64 650 000	57 825 000	89

Sedan droit de suite infördes, 1996 och t.o.m. 2005 har BUS totalt inkasserat 85,7 Mkr. Därutöver inkasserade föreningen DUR¹¹ under åren 1996 -1998 ca 10,9 Mkr varav ca 3,3 Mkr återredovisades till handeln och ingår i BUS inkassering ovan. Totalt torde således 93,3 Mkr inkasserats från handeln.

I snitt har ca 10,8 Mkr inkasserats per år under perioden 2000- 2005.

Inkassering sker från ett stort antal kunder. Men de betydande beloppen kommer från de stora auktionshusen, främst Bukowskis och Stockholm Auktionsverk, vilka står för ca hälften av BUS totala inkassering. Auktionshusen har tre månaders kredit för betalning till BUS varför stora delar av de ersättningar BUS inkasserar ett år hänför sig till försäljningar föregående år.

2. Redovisning

Redovisningstidpunkt ¹²	Avser inbetalningar gjorda
31 mars (senast)	1 juli – 31 december (året innan)
30 september (senast)	1 januari – 30 juni (innevarande år)

Försäljning	Inkassering	Redovisning
April	Juli	Mars
Nov/Dec	Februari/Mars	September

Att ett årsskifte inträffar mellan utbetalningarna förklarar huvudsakligen varför utbetalning och inkassering skiljer sig åt de olika åren (se särskilt

¹¹ DUR är en organisation, som bildades av företrädare för konsthandeln som ett alternativ till BUS. DUR har inte bedrivit någon inkasserande verksamhet sedan 1998.

¹²

2002 där utbetalningen var större än inkasseringen). En annan förklaring är att det kan ta tid att finna upphovsmän eller rättsinnehavare, varför utbetalningen tillfälligt skjuts framåt.

Icke redovisad ersättning hänför sig huvudsakligen till avlidna svenska upphovsmän.

3. Inkassering och fördelning

3.1 År 2003

Försäljningspris, kr	Inbetald dds, kr	%	Upphovsmän, antal	Utrop, antal	%
1 930 – 3 000	249 293	2,6	936	2 156	22,6
3 001 – 5 000	400 192	4,1	830	2 158	22,6
5 001 – 10 000	708 051	7,2	750	2 067	21,6
10 000 – 30 000	1 665 836	17,0	573	1 991	20,8
30 001 – 475 000	5 243 950	53,7	319	1 155	12,1
475 001 – 1 840 000	900 963	9,2	16	24	0,3
1 840 001 – 3 220 000	400 000	4,1	3	3	0
3 220 001 – 4 600 00	202 500	2,1	1	1	0
Summa	9 770 785	100		9 555	100

Försäljningspris: Avser det pris till vilket ett verk, som är berättigat till droit de suite försålts, det s.k. hammarslagspriset exkluderat moms och auktionsföretagets avgifter. Kolumnen följer de prisspann som EUs direktiv föreskriver: upp till 50 000 euro, 50 001 – 200 000 euro, 200 001 – 350 000 euro samt 350 000 – 500 000 euro. Inget verk har under 2003 sålts över 500 000 euro, vilket är det översta spannet enligt direktivet.

Det första prisbandet (d v s upp till € 50 000) har delats upp i fem olika intervall, (syftet är att underlätta en diskussion om var minimipriset lämpligast placeras, om det ska ändras i svensk lag). Det första beloppet, 1 930, kr motsvarar 1/20 av basbeloppet år 2003, vilket var för det året lägsta försäljningspris, som utlöste droit de suite.

Inbetald dds: Anger hur mycket som totalt inkasserats i respektive prisspann med 5 % ersättning. En procentuell andel av vad som totalt inkasserats anges i kolumnen bredvid.

Upphovsmän: Anger antalet upphovsmän vars verk sålts i det angivna prisspannet, t.ex. såldes 750 upphovsmäns verk i spannet 5 001 – 10 000 kr. En och samma upphovsman kan förekomma i olika prisspann eftersom verk av samme upphovsman kan säljas i nivåerna 1 930 kr – 3 000 kr, 3 001 – 5 000 kr etc. Kolumnerna här innehåller unika

upphovsmän i varje prisspann, men det går inte att addera kolumnerna för att få fram totalt antal berörda upphovsmän år 2003¹³.

Utrop: talar om det antal verk som ropades ut och såldes i det aktuella prisspannet, t.ex. såldes 2 067 verk i prisspannet 5 001 – 10 000 kr. Den efterföljande procentsatsen anger andelen verk av totalt antal verk som försålts det året.

3.2 År 2004

Försäljningspris, kr	Inbetald dds, kr	%	Upphovsmän, antal	Utrop, antal	%
1 930 – 3 000	442 379	4	1 181	2 939	26
3 001 – 5 000	478 565	4	987	2 575	23
5 001 – 10 000	800 325	7	829	2 339	21
10 000 – 30 000	1 781 156	16	654	2 141	19
30 001 – 475 000	5 346 967	48	353	1 221	10,7
475 001 – 1 840 000	1 203 575	11	23	30	0,3
1 840 001 – 3 220 000	560 000	5	5	5	0
3 220 001 – 4 600 00	587 500	5	3	3	0
Summa	11 200 465	100		11 253	100

4. Inkassering och redovisning, unika upphovsmän

4.1 År 2003

	Inkassering, antal			Redovisning, antal			
	Le- vande	Av- liden	S:a	Le- vande	Av- liden	S:a	
Svensk	805	794	1 599	Svensk	335	359	694
Ut- ländsk	199	39	238	Ut- ländsk	198	34	232
Summa	1 004	833	1 837	Summa	533	393	926

Antalet enskilda (unika) upphovsmän för vilka droit de suite inkasserades år 2003 var 1 837 st. och av dessa var 1 599 presumerade svenska¹⁴ upphovsmän och 238 utländska. Redovisning skedde samma år till 926 upphovsmän, dvs. den redovisning som avsåg inkassering under år 2003 och som redovisades i september 2003 och mars år 2004.

¹³ Detta innebär att fler upphovsmän får droit de suite från mer än ett verk enligt nedan:
I spannet 1 930-3 000 får 936 upphovsmän ersättning för 2,3 verk, dvs. ca 266 kr vardera.

3 001-5 000	830	2,6	482
5 001-10 000	750	2,8	944
10 000 – 30 000	573	3,5	2 907
30 001-475 000	319	3,6	16 439
475 000- 1 840 000	16	1,5	56 310

¹⁴ I vårt sökarbete utgår vi ifrån att upphovsmannen är "svensk" och "levande" tills annat framkommit. Nationalitet och status i tabellen bygger alltså på antaganden.

	Inkassering, 1000-tal kr			Redovisning, 1000-tal kr			
	Le-vande	Av-liden	S:a	Le-vande	Av-liden	S:a	
Svensk	1460	6540	8000	Svensk	1045	5935	6980
Ut-ländsk	1661	109	1770	Ut-ländsk	1659	106	1765
Summa	3121	6649	9770	Summa	2704	6041	8745

4.2 År 2004

	Inkassering, antal			Redovisning, antal			
	Le-vande	Av-liden	S:a	Le-vande	Av-liden	S:a	
Svensk	976	942	1918	Svensk	362	389	751
Ut-ländsk	204	100	304	Ut-ländsk	196	93	289
Summa	1180	1042	2222	Summa	558	482	1040

	Inkassering, 1000-tal kr			Redovisning, 1000-tal kr			
	Le-vande	Av-liden	S:a	Le-vande	Av-liden	S:a	
Svensk	1939	6888	8827	Svensk	1353	6105	7458
Ut-ländsk	795	1577	2732	Ut-ländsk	754	1528	2282
Summa	2734	8465	11199	Summa	2107	7633	9740

5. Inkasserad ersättning, ej redovisad

Ej redovisat, kvarstående hos BUS:

5.1 Inkasseringsåret 2003 (kvarstår 2004-04-01)

	Antal unika upphovsmän			I 1000-tal kr			
	Le-vande	Av-liden	S:a	Le-vande	Av-liden	S:a	
Svensk	470	435	905	Svensk	415	606	1021
Ut-ländsk	1	5	6	Ut-ländsk	2	3	5
Summa	471	440	911	Summa	417	609	1026

5.2 Inkasseringsåret 2004 (kvarstår 2005-04-01)

	Antal unika upphovsmän			I 1000-tal kr			
	Le-vande	Av-liden	S:a	Le-vande	Av-liden	S:a	
Svensk	618	565	1183	Svensk	586	782	1368
Ut-ländsk	22	12	34	Ut-ländsk	40	48	88
Summa	640	577	1217	Summa	626	830	1456

5.3 År 2003 inkasserad ersättning som kvarstår för redovisning per 2004-04-01 Bilaga 5

Försäljningspris, kr	Inbetald dds, kr	%	Upphovsmän, antal*	Utrop, antal	%
1 930 - 3 000	66 824	6,6	408 (939)	577	32,0
3 001- 5 000	85 977	8,4	324 (830)	461	25,6
5 001- 10 000	128 315	12,5	281 (750)	382	21,2
10 000 - 30 000	220 948	21,5	171 (573)	286	15,9
30 001 – 475 000	393 300	38,4	65 (319)	93	5,2
475 001 – 1 840 000	130 000	12,7	2 (16)	3	0,2
1 840 001 - 4 600 000	0	0	0 (4)	0	0
Summa	1 026 364	100,0		1 802	100,0

*Siffrorna inom parentes anger totala antalet upphovsmän för vilka droit de suite inkasserats inom intervallet. Upphovsmännen är unika inom varje intervall, men kan samme upphovsman återfinnas i flera intervall.

Inbetald dds: 50 % av inbetald ersättning ligger under respektive över ett försäljningspris om 30 000 kr.

Utrop: 80 % av antalet verk har försålt till ett pris under 30 000 kr

Upphovsmän: 81 % av antalet upphovsmän återfinns under ett försäljningspris om 30 000 kr om dessa fördelar sig jämt över intervallen.

5.4 År 2004 inkasserad ersättning som kvarstår för redovisning per 2005-04-01

Försäljningspris, kr	Inbetald dds, kr	%	Upphovsmän, antal*	Utrop, antal	%
1 930 - 3 000	105 894	7	530 (1181)	796	32,8
3 001- 5 000	119 158	8	431 (987)	644	27
5 001- 10 000	175 527	12	341 (829)	523	22
10 000 - 30 000	246 005	17	212 (654)	317	13
30 001 – 475 000	475 550	33	99 (353)	131	5
475 001 – 1 840 000	125 500	9	4 (23)	4	0,2
1 840 001- 4 600 000	211 250	14	2 (8)	2	
Summa	1 458 884	100		2 417	100

*Siffrorna inom parentes anger totala antalet upphovsmän för vilka droit de suite inkasserats inom intervallet. Upphovsmännen är unika inom varje intervall, men kan samme upphovsman återfinnas i flera intervall.

**5.5 Ackumulerad, Ej redovisad (per 01-04 - 2005) droit de suite, Bilaga 5
inkasserad åren 2000-2004**

Försäljningspris, kr	Inbetald dds, kr	Upphovsmän, antal*	Utrop, antal
1 930 - 3 000	361 901	1 875	3 044
3 001- 5 000	471 787	1 484	2 393
5 001- 10 000	575 461	1 110	1 705
10 001 – 30 000	862 855	707	1 108
30 001 – 475 000	1 420 186	282	394
475 001 – 1 840 000	304 750	6	8
1 840 000 – 4 600 000	211 250	2	2
Summa	4 389 450		8 654

**5.6 Ackumulerad Ej redovisad droit de suite (per 01-04- 2005)
inkasserad åren 2000, 2001, 2002, 2003 och 2004**

	I 1000-tal kr		
	Levande	Avliden	S:a
Svensk	1586	2 467	4052
Utländsk	42	83	125
Summa	1 627	2 550	4 177

	Antal upphovsmän		
	Levande	Avliden	S:a
Svensk	1 681	1 204	2 885
Utländsk	24	13	37
Summa	1 705	1 217	2 922

Stockholm 2006-03-27